

Sorensen, S.K.
Araberne og deses kultur
i middelalderen

ARABERNE

OG

DERES KULTUR I MIDDELALDEREN.

ARABERNE

OG

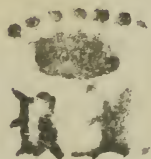
DERES KULTUR I MIDDELALDEREN.

FREMSTILLET

AF

S. K. SØRENSEN.

KJØBENHAVN.

ANDR. FRED. HØST & SØNS FORLAG.

1888

Kjøbenhavn. — Græbes Bogtrykkeri.

FORORD.

Det har været min Hensigt med nærværende kortfattede historiske Fremstilling at vise, dels hvorledes en Religion ad naturlig Vej udvikler sig i et Folk og efterhaanden omgives med et Net af Sagn og æventyrlige Underberetninger, dels at den maa sejre, naar den bæres frem af Begejstring og Tro, uanset dens Læresætningers større eller mindre Lødighed, og endelig hvorledes først da et frodigt Kulturliv bryder frem, naar Dogmerne forlængst ere stivnede i faste Former og have tabt deres Indflydelse. Af flere let forklarlige Grunde og ikke mindst den, at det er den sidst opstaaede Religion, har jeg valgt Muhammedanismen.

At den lille Bog ikke gjør Fordring paa at være noget lærd Værk, vil enhver let se, men paa den anden Side haaber jeg, at man ikke vil underkjende mine Bestræbelser for at give en populær Fremstilling af Æmnet og min Samvittighedsfuldhed i Benyttelsen af Kilderne. Jeg har vedføjet en Fortegnelse over de væsentligste Værker, jeg har haft til min Raadighed. — Hr. Cand. mag. H. Weitemeyer, der har hjulpet mig ved Korrekturen og meddelt mig flere værdifulde Oplysninger, bringes herved min hjærtelige Tak. —

Forf.

INDHOLD.

		Side
Første Kapitel:	Arabiens Oldtid	1.
Andet Kapitel:	Muhammed	25.
Tredje Kapitel:	Koranen	82.
Fjerde Kapitel:	Kalifatet	107.
Femte Kapitel:	Islam i Spanien	142.

Første Kapitel.

Arabiens Oldtid.

Den 47,000 □ Mile store Halvø i Asiens sydvestlige Hjørne, som bærer Navnet Arabien, er i geografisk og historisk Henseende kun lidt kjendt; man er endnu ikke naaet saa vidt, at man med Sikkerhed kan fastslaa en geografisk Inddeling. De gamle Geografer delte det i det stenede Arabien (Arabia Petraea), der omfattede Sinajhalvøen med den navnkundige Handelsstad Petra, det øde (Arabia deserta), omfattende Ørkenlandene mellem det røde Hav og Evfratfloden, og endelig det lykkelige (Arabia felix), hvortil den sydlige Del af Landet hørte; men udenfor Geografernes snævre Kreds vandt denne Inddeling ingen Hævd.

Nu til Dags ere følgende Benævnelser almindelig godkjendte: Jemen mod sydvest, Hedschas, langs med det røde Hav, Hadramaut, langs med Sydkysten, Oman i sydøst, El-Hasa langs Kysten af den persiske Havbugt, Nedsched, det indre, Højslettens Toppunkt, og Sinajhalvøen.

Det er i Kystlandene Jemen og Hedschas, man nærmest maa søge Vidnesbyrd om Arabiens Kultur og Historie i Oldtiden. Uafhængig af den bibelske Beretning gaar den nyere Tids Forskning ud paa at vise, at de semitiske og kamitiske Folkestammer oprindelig have haft Bopæle i Nærheden af Aralsøen, samt at de før have været meget mere lige i Sprog og Sæder, end nu er Tilfældet. Kamiterne vandrede først ud og toge Ophold i det frugtbare Land mellem Evfrat og Tigris, herfra bleve de fordrevne af efterfølgende Semiter, hvorfor de vandrede videre mod sydvest, befolkede store Dele af Afrika og grundede i Nildalen det store Kulturland Ægypten, hvilket dog ikke blev deres udelte Eje, idet Semiterne efter mange blodige Kampe, hvorom særlig Osirismythen er et Vidnesbyrd, satte sig fast i den nedre Del.

En lignende Folkevandring af Kamiter fandt Sted til Arabien, hvor de udbredte sig over hele Landet. De vare i Besiddelse af en forholdsvis høj Kultur, byggede store Byer, kjendte Skrifttegn og vare inde i flere Videnskaber, særlig Astronomi; men de fik ikke Lov til at bo i Fred, idet semitiske Stammer trængte ind og dels fordreve, dels blandede sig med dem; herved fandt den Mærkelighed Sted, at Kamiterne antoge deres Overvinderes Sprog, medens disse til Gjengjæld antoge de forhaandenværende Sæder og Skikke. I de gamle sydarabiske Sagn saa vel som i de fundne Indskrifter paa Bygninger og Mindesmærker har man faaet Beviser herfor. Der fortælles saaledes, at i den Del af Arabien, hvor nu den store Sandørk el Ahkaf udbreder sig, boede i gamle Dage det mægtige Adfolk. Dets

Konge Sedad havde bygget sig et Slot, der i alle Henseender lignede et Paradis; her levede han hver Dag i Herlighed og Glæde, men glemte Gud og lod Ugudeligheden raade. Da sendte Gud Profeten Hud til ham og hans Folk med Bud om, at hvis de ikke omvendte sig, vilde Straffen ikke udeblive. Kun nogle faa agtede hans Formaninger, de øvrige spottede; da kom der en frygtelig Storm, der ødelagde alt levende med Undtagelse af dem, der vendte sig fra Afguderne[1].

I de sydarabiske Sagn nævnes som den første Konge ogsaa Hud, og der fortælles, at det var hans Søn, der ødelagde Adfolket. Men alle Personerne i disse Kongerækker ere ikke andet end Stammenavne; man træffer Saba, som en Personifikation af Sabæerne, Himjar for Himjariterne, Kehlan for Kehlaniterne osv., og alle disse Navne ere igjen kun Betegnelser for det samme Folk, som saa vel Biblen som arabiske Lærde kalde Joktanider efter Kahtan eller Joktan, der nedstammede fra Sem. Disse Folk ere i Henseende til Sprog, Religion og Sæder meget forskjellige fra de senere indvandrede Ismaeliter. De vare Arvtagere af den kamitiske Kultur og fortsatte Udviklingen i det givne Spor, særlig syntes de i Retning af store Byggeforetagender at ville kappes med deres Naboer paa den anden Side af det røde Hav.

I Nærheden af den gamle berømte Hovedstad Sana findes storartede Ruiner af Kongeborge og kun-

---

[1] Muhammed bruger ofte denne Begivenhed for at vise, hvorledes Herren kommer hastig over de ugudelige. Smlg. Koranen, Sure 46.

stige Vandledninger, hvorved Vandet dreves op til Bjærgenes Toppe. Et af Slottene, der kaldes Dronning Bilkis' Palads, har Form som en Elipse og er 300 Skridt i Omfang; hele Ydermuren er som oversaaet med sabæiske Indskrifter, og af den Slags Ruiner findes der i tusindvis. Det er ejendommeligt, at disse Slotte altid ere byggede paa de højeste Bjærgtoppe. En Trappegang i Zigzag fører derop, den nederste Etage er indhugget i Klippen. De gamle Forfattere, saa vel arabiske som fremmede, skildre i høje Toner disse Slottes Pragt og Herlighed. Søjlerne vare enten af massivt Sølv eller forgyldte, Døre og Lofter vare prydede med kostbare Stene og Væggene med Elfenben, Sølv, Guld eller prægtige Tapeter.

Der er desuden Rester af kunstige Dæmninger, brolagte Veje, af Kongeborge og Kunstværker, altsammen Vidnesbyrd om en tidlig Kulturblomstring; 120 Aar f. Kr. kalder en Forfatter Sabæerne Arabiens største og lykkeligste Folk. Deres Land er et Eldorado, der frembringer alle Fornødenheder. Der er Rigdom paa Hjorder, duftende Urter, Balsam og Kassia, helt ned til Stranden; i Landets Indre ere store Skove. Der er Myrrha, Røgelse og Kryderier, Palmer, Rør og de skjønneste Mennesker, der ernære sig som dygtige Skippere, tapre Krigere, praktiske Agerbrugere og Handelsmænd, der udsende Kolonister. «Intet Folk», siger han, «er rigere end Sabæerne, de have alt, hvad Evropa og Asien længes efter at besidde, de berige Ptolemæerne og Syrerne med Guld, forsyne Fønicierne med kostbare Varer og hundrede andre Ting. De anvende store Summer paa sirlige

Kunstværker og Skulpturer, smykkede Drikkekar og store Trefødder, lig dem, der findes i de græske Templer, kort, alle Udlandets Rigdomme ere her at finde, forenede i den største Mangfoldighed.»

Den væsentligste Kilde til al denne Rigdom var Handelen. Et flygtigt Blik paa Kortet vil være nok til at vise, hvorfor Araberne naturlig maatte blive et Handelsfolk. Omgivet paa tre Sider af Havet, paa den fjerde af en for fremmede uigjennemtrængelig Ørk, kunde Landet meget godt kaldes en Ø, hvilket ogsaa det arabiske Navn Dschesireh el Arab betyder. Dette uhyre Land, af Størrelse som $^1/_3$ af Evropa, er paa kryds og tværs gjennemskaaret af Karavanveje, endnu de samme, som for 1000 Aar siden. Rundt omkring laa de store Kulturlande, hvor Araberne dels hentede, dels afsatte deres Varer, Ægypten, Fønicien, Syrien, Assyrien, Babylon, Persien og Indien. Ægypterne vare bange for Havet, derfor lagde de kun ganske undtagelsesvis Vind paa Søfart. Fønicierne vare de værste som Konkurrenter, men til dem stode Araberne altid i et handelsvenligt Forhold. I deres smaa plumpe Baade, der vare overtrukne med Læder, foretoge de sig vovelige Farter til Indien og til Afrikas Øst og Sydkyst, hvilke bleve dem besværlige og langvarige, fordi de ikke kjendte de regelmæssige Vinde. For de Varer, der bragtes fra Indien, var Ørkenstaden Gerrha Stabelplads, hvis disse ikke allerede ved Øen Sokotra vare bleve omtuskede med føniciske eller ægyptiske. Fra Jemen til Syrien gik regelmæssig Karavaner for at spare Skibene for den vanskelige Fart gjennem det røde Hav og Bab-el-

Mandebstrædet (Dødens Stræde). Som Handelsartikler nævnes Ædelstene, Onyx, Agath, Carneol og Topas. Rom og Alexandria fik fra dem Røgelse, Elfenben og Myrrha. Den hele Mellemhandel laa saa udelukkende i Arabernes Hænder, at Folk ikke vidste andet, end at alt, hvad de handlede med, var deres eget Lands Produkter. Ved Hjælp af et strængt og aarvaagent Søpoliti vaagede de over, at ikke deres østlige og vestlige Handelsvenner skulde komme i direkte Forbindelse med hverandre, navnlig passede de paa at forhindre de græske og føniciske Handelsskibe fra at naa til Indien. Langt ned i den historiske Tid fortælles om, hvorledes Søfarende af fremmede Nationer ere sporløst forsvundne, naar de have anløbet arabiske Havne, ligesom det ogsaa er bekjendt, hvorledes Araberne senere med deres elendige Baade som kjække Pirater søgte at afskære Portugiserne Vejen til Østindien og ofte vandt Sejr over dem.

Kjøbmændene trængte til Beskyttelse saa vel mod deres egne Brødre (Ørkenens Børn) som mod andre Røverskarer og fandt en saadan hos Beduinen. Endskjønt denne saa med Foragt paa Kjøbmanden og Bonden, lod han sig dog gjærne leje til Fører for Karavanen, en Bestilling, der har skaffet ham Tilnavnet «Ørkenens Lods,» ligesom man kalder Kamelen «Ørkenens Skib» og Karavanen dens Flaade. Som Fører leder han Rejsen, bestemmer Hvilestederne og sørger for, at Karavanen kan naa et af disse inden Solens Nedgang, saa der kan blive tændt Baal, hvorved Maden tilberedes. Kamelernes Ladninger blive derefter aflæssede, og til alle Sider udstiller han Vagter mod

sine rovbegjærlige Brødre, der paa alle Maader søge at forulempe Karavanen; snart komme de listende, naar Folkene ligge i deres dybeste Søvn, snart bringe de ved høje Skrig de frygtsomme Kameler til at løbe bort til alle Sider, hvorved hele Lejren kommer i Forvirring, under hvilken Beduinen ser sit Snit til at gjøre Bytte.

Men bragte saaledes Kjøbmanden de materielle Goder fra Land til Land, og søgte han end som højeste Formaal at erhverve sig Rigdomme, saa kunde et saadant Liv dog ikke andet end virke i høj Grad forædlende paa ham. Paa de mange Rejser skærpedes hans Blik for de forskjellige Folks Ejendommeligheder og hans Synskreds udvidedes ved, at han stiftede Bekjendtskab med de forskjellige Sæder, Skikke og Trosbekjendelser. Han var den Tids levende Avis, eftersom han altid vidste Besked om, hvad der foregik anden Steds, derfor hilsedes en Karavanes Ankomst altid med Glæde; thi den bragte nyt fra fremmede Lande og blev derfor et Middel til Oplysningens og Civilisationens Udbredelse. Som sande Kjøbmænd vidste Araberne ogsaa at tage alting, selv Religionen i deres Tjeneste. De Pladser, hvor de holdt Hvil, bleve naturlig til Markeder; der byggede de gjærne Templer, hvori de med en vis Frisindethed indrømmede alle Guder Plads; tillige gjorde de derved disse Pladser til Valfartssteder og sikrede sig saaledes en dobbelt Gevinst. Omsætningen skjærmes af Religion og fremmes ved de mange Menneskers Tilstrømning.

Kaabatemplet i Mekka med 360 Gudebilleder,

hvoriblandt en Jomfru Marie med Jesusbarnet, var paa Muhammeds Tid en saadan større fælles Samlingsplads, hvorved der gjordes gode Forretninger; men det er selvfølgeligt, at naar Religionen saaledes gjøres til en Forretningssag, vil en vis Ligegyldighed snart vinde Indgang, saa det er ikke fra Kjøbmændene, den religiøse Bevægelse kunde udgaa, der senere i flere Aarhundreder bleve den toneangivende, politisk som aandelig, over to Verdensdele.

Strabo beretter, at Sabæernes Hovedstad Mariaba ligger paa skovrige Bjærge. De have en Konge, der afgjør Retsstridigheder; men i Følge et Orakelsprog tør han ikke gaa udenfor sit Palads, Folket vilde ellers stene ham. Her henlever han sin Tid i kvindelig Yppighed. Den store Mængde driver dels Agerbrug, dels Handel med Kryderier, saa vel hjemlige som æthiopiske, hvilke sidste de hente i Læderbaade. Mængden af Kryderier er saa stor, at man i Stedet for Kvas og Træ bruger Kanel og Kassia som Brænde. Hos Sabæerne voxer Larimnon, den vellugtende Røgelse.

Den arabiske Forfatter Mesudi skriver: «Egnen om Saba er den yppigste, frugtbareste og mest velsignede Del af Jemen, fuld af Haver, Anlæg og uoverskuelige Enge, Bygningsværker, Broer og herlige Træer; for at naa gjennem dette Landskab bruger Rytteren en hel Maaned, og fra Rejsens Begyndelse til dens Ende er han omgivet af Haver, hvori Træerne staa saa tæt, at han intet Øjeblik ser Solen eller kommer ud af Skyggen. Befolkningen førte det behageligste Liv i Overflod i et herligt Klima, omgiven af bestandig flydende Bække; dertil manglede det ikke

Magt og Anseelse. Samfundet var enigt, og Staten havde naaet sin højeste Fuldendelse, derved var Landet blevet til et Ordsprog; Folket udmærkede sig ved ædle Egenskaber og søgte at gjøre sig fortjent af alle. I denne Tilstand forblev det, saa længe det behagede Gud. Ingen Konge stred mod det, som det ikke havde overvundet. For det ydmygede Landene sig, og Folkeslagene adløde det. Sandelig, dette Folk var Jordens Diadem!»

Af ovenstaaende vil fremgaa, at ogsaa Agerbruget stod paa et højt Trin. Sagnet fortæller om en af de største Konger Rais, at han en Gang gjörde et Krigstog til Indien; her lagde han Mærke til, hvorledes Jorden blev dreven, og da han kom hjem, holdt han sig ikke for god til selv at undervise sit Folk heri. Ogsaa som krigsførende Magt udmærkede Sabæerne sig. Om Semmer fortælles, at han har givet Staden Samarkand sit Navn; han trængte frem lige til Babylon og lod der i Stadsmuren indhugge følgende Indskrift: «Jeg er Arabernes Konge Semmer, hvo der trænger frem hertil, er min lige; den, der naar videre, er bedre end jeg!» Derpaa tog han Byen med Storm og førte Kongen til Arabien. Hans Søn Tobba el akran gik saa langt mod vest, til han kom til Mørkets Land, hvor Solen aldrig lader sig se. Denne Konge nævnes i Koranen.

Andre trænge over Havet til Æthiopien, og atter andre gaar mod øst til Kina; men det er naturligvis blot Sagn, hvoraf vi ikke kunne forvisse os om andet, end at Krigen ogsaa der har spillet en betydelig Rolle.

Sabæerne vare ikke alene bosatte i Landets sydlige Del, men havde ogsaa udbredt sig langs med det røde Hav. Som Grund for deres tilbagegaaende Bevægelse fortælles, at en stor Vandflod en Gang brød ind over Jemen og tvang Folkene til at forlade deres Boliger. Endvidere vare adskillige Stammer bosatte i Arabiens nordlige Del, og her fandtes et helt uafhængigt Rige, det gassanidiske; alle disse Stammer fik ved en almindelig Folkeforsamling i det 4de Aarh. e. Kr. deres bestemte Landomraade anvist, ligesom der ogsaa bestemtes, hvem der skulde have Overbefalingen.

Indeklemt mellem dem boede de frie Ørkenens Sønner, Ismaeliterne, der efter Sagnet stammer fra Abrahams Medhustru Hagar. Da hun for sin hovmodige Opførsel var bleven fordrevet fra Abrahams Telt, tog hun Flugten til Arabien, hvor hun blev venlig modtaget af en Fyrste ved Navn Jurham. Da Ismael voxede til, blev han gift med Fyrstens Datter, og hun fødte ham 12 Sønner, der bleve Fædre for ligesaa mange Stammer. Disse lønnede den Gjæstfrihed, der var udvist mod deres Stammemoder, med at fordrive eller ihjelslaa Landets Børn og selv tage det i Besiddelse, hvorpaa de vældigt opfyldte den af Englen givne Profeti om Ismael, at «hans Haand skulde være mod alle og alles Haand mod ham», ved at tage fat paa Røverhaandværket.

Før vi forsøge at give en Karakteristik af Beduinen, maa vi først betragte hans Hjem: Ørkenen.

«Den, som første Gang betræder Ørkenen», siger A. v. Kremer, «det være fra Ægypten til det arabiske

eller fra Syrien over Palmyra til det syrisk-mesopotamiske Sletteland, vil faa et overvældende Indtryk af Ensformighed. Jorden, Planteverdenen, Dyrene, ja selv Menneskene, alt har som Sandets flygtige Støv en okkergul Farve, der i Glansen af de brændende Solstraaler blænder Øjet, Gazellens lysegule Skind er saa ens med Grunden, at man næppe kan se, naar den løber, ligesaa er det med Kamelen og dens bevingede Halvbroder Strudsen. Det forkrøblede Krat og de faa dværgagtige Træer staa fortørrede og støvede, og Beduinen stemmer i Hudfarve og Klædedragt saa ganske overens med sine Omgivelser, at han selv i meget ringe Afstand er vanskelig at opdage for det uøvede Øje; men trods det øde og fortørrede Udseende har Ørkenen en ganske ejendommelig Indflydelse paa det menneskelige Legeme. Rejsende paastaa, at man for at vinde i Styrke ligesaa godt kan gjøre en Rejse dertil som til Højalperne og Himalaja.»

Aloys Sprenger siger: «Ørkenen har paatrykt Araberen hans mærkværdige Karakter. Fantasien, som gjennem Barndommen og Ungdommen er Menneskets Leder, bliver paa det ubegrænsede Lavland fyldt med ganske andre Billeder end i Skovene; de ere mindre talrige, men til Gjengjæld mere storartede.» Viljen staalsættes og hver Evne drives frem til den yderste Grad af Virksomhed ved Ørkenens farefulde Liv; hvor tidt hænder det ikke, at en Hyrde strejfer omkring en hel Uge plaget paa det forfærdeligste af Hunger og Tørst. I denne Tilstand lider selv det sundeste Menneske af Sansebedrag. Den ensomme

Vandrer hører tit en kaldende Røst og Stemmer tale. Saadanne Stemmer kaldes paa arabisk **Hatif**. (I Afrika har man den samme Fremtoning, her kaldes Stemmen **Ragl**, afledet af **Radschol** ɔ: Mand, det menneskelige Gøglebillede, der skuffer Øjet).

Jordbunden, Klimaet og den ofte besværlige Kamp for Tilværelsen bidrager betydelig til, at Folket kommer til at stole paa sig selv og leve for sig selv. Her er ikke store almindelige Interesser, disse samles indenfor en meget indskrænket Kreds, Stammen. Dette udelukker dog ikke, at Beduinen nok kan føle for sine Medmennesker, hans Gjæstfrihed har skaffet ham et Navn overalt; hertil kommer som hans gode Egenskaber den urokkelige Troskab, hvormed han holder sit givne Ord[1], og den urokkelige Retfærdighedsfølelse og Æresfølelse, der besjæler ham. Retfærdighedsfølelsen bringer Tanken frem om alle Araberes individuelle Lighed, det er derfor umuligt for ham at under-

---

[1] Araberne ere fremfor alle andre Nationer meget samvittighedsfulde i at holde, hvad de have indgaaet. Maaden, hvorpaa de slutte Foreninger er denne: «Naar to Personer ville indgaa en Forening med hinanden, skærer endnu en tredje, midt mellem begge staaende Mand de pagtsluttende inden i Haanden ved de store Fingre med en skarp Sten, hvorpaa han tager en Lap af enhvers Klædebon og bestryger syv i Midten liggende Stene med Blodet; medens han gjør dette, anraaber han Dionysos og Urania. Naar disse Ceremonier ere tilendebragte, stiller den pagtsluttende sine Venner til Borgen for sig hos den fremmede eller Borgeren, i Fald Pagten bliver sluttet med en af hans egne Landsmænd; men ogsaa Vennerne selv erkjende sig pligtige til at holde over Foreningen.» Herodot, Bog 3, Kap. 8.

kaste sig et Overhoved. Han nærer en ubegrænset Foragt for enhver Træl, Fyrsternes som Pengenes. Kjøbmændene vanære sig selv ved smudsige Vaner og Idrætter, Landmanden ved at føre et dorskt Liv. Kun paa Ørkenens uoverskuelige Flader er der Frihed.

Man mener sædvanlig, at Beduinerne vandre fra et Sted til et andet ligesom de andre Nomadefolk i Østen; dette er dog ikke Tilfældet. Hver Stamme har fra Oldtiden sit bestemte Landomraade, og der opstaar blodige Stammekrige, hvis nogen vover sig over Skjellet. Der er i Virkeligheden intet Folk, som vandrer mindre eller hænger stærkere ved Hjemmet end Beduinen, derfor er hans Sprog et af de faa, der har et Udtryk for det engelske «home», nemlig «vatan». De have en Vinter- og en Sommerteltlejr, hvori de skifte Ophold efter Aarstiden. Ofte er der 6—800 Telte i en Lejr, og de ligge i parallelt løbende Rækker, helst langs med et Vandløb. Om Vinteren er der Overflødighed paa Vand og Græs, derfor spredes Teltene over en uoverskuelig Flade i Smaagrupper. Høvdingens Telt ligger altid ved den Side, hvorfra der kan ventes Gjæster eller Fjender, hans Hovedbestilling er at hædre de første, men kalde til Kamp mod de sidste. Foran hvert Telt er Familiefaderens Lanse stukket i Jorden og hans Hest bunden derved, medens Kamelerne samle sig rundt om dem om Natten. Skulle de flytte fra den ene Lejrplads til den anden, rejses Teltene aldrig ved Hvilestederne. Mændene hylle sig i deres hvide Kapper af det fineste Uld og lægge sig enten til at sove paa Jorden eller gruppere sig i maleriske Stillinger om en eller anden omrejsende

Æventyrfortæller, medens Kvinderne i deres mørke Kaaber male Korn paa de ufuldkomne Haandmøller eller væve Teltlærred. Børn, Hunde og Geder lege og slaas i den største Uorden.

Tilsikrer Beduinen sin Beskyttelse, da er denne fast som Klippen, og hele Stammen vil godkjende den; men ve den, der har faaet ham til Fjende, ingen Lov kan beskytte ham og hans Ejendom. Blodhævn er en ubrydelig Lov; den er dog ikke saa frygtelig, som man skulde tro; det er denne Skik, man kan takke for, at Mord i Ørkenen er sjældnere end i de evropæiske Lande; men selv for Dødsfjenden fordrer Gjæstfriheden Beskyttelse i $3^1/_4$ Dag. I øvrigt udmærker Beduinen sig ved den Sejghed, hvormed han fastholder en en Gang fattet Overbevisning; han er aldeles fanatisk i denne Henseende, baade naar det gjælder Angreb og Forsvar, og han gaar med Glæde i Døden for den, om det bliver nødvendigt.

Man har villet gjøre gjældende, at Flerkoneriet var en nødvendig Følge af Landets naturlige Forhold, ja man har endog villet paastaa, at Kristendommens ringe Fremgang i Arabien væsentlig skyldes dette, hvorfor man har forlangt, at Kristendommen skulde modificere sin Lære om Ægteskabet for at vinde Indgang. Om end det er en Kjendsgjerning, at Sydens Folkeslag udmærke sig ved et stærkt sanseligt Præg, saa er det tillige en Kjendsgjerning, som først de nyere Videnskabsmænd have ført Bevis for, at Monogamiet er det oprindelige i Arabien, og i Modsætning til de senere uværdige Forhold, hvorunder Kvinden kom til at leve, var hun i Oldtiden aldeles ligeberettiget

med Manden. Af Sagnene som af Brudstykker af gamle Digte fremgaar, at Forholdene i denne Henseende ikke vare ulige Troubadourtidens i Evropa. Man udførte Heltebedrifter for at vinde sin Dames Haand og digtede Sange til hendes Ære, ofte deltog hun i Stammernes Kampe eller opflammede som Digterinde de kæmpendes Mod; men allerede inden den historiske Tids Begyndelse var dette smukke Forhold aldeles forstyrret, og det blev, som senere skal vises, Muhammed, der ved at fastslaa Polygamiet som Lov og ved at indføre Haremsvæsenet gjorde Østens Kvinde til et stakkels Væsen uden Interesse for andet end Pynt og Fjas, nedsunket i Egoisme og uden Spor af nogen som helst Selvstændighed. Hver Familie dannede en sluttet uafhængig lille Stat, som efterhaanden udvidedes. Den ældste og mest krigskyndige kaldtes Scheik; han repræsenterede Stammen ved de store Fester og var Anfører i Krigen, men havde ellers ingen Magt. Flere Stammer sluttede sig sammen til en Konføderation, der kaldtes Kinda eller Minæerriget, i hvis Spidse der stod en Konge med meget begrænset Magt. Han valgtes af Scheikerne og afsattes igjen efter deres Forgodtbefindende. Nogen Adel eller særlig privilegeret Stand fandtes ikke. Digterne vare tillige Dommere; det var dog kun i den yderste Nød, Beduinen henvendte sig til dem for at faa Ret. «Ikke at erkjende nogen paa Jorden for Herre eller Mester,» det er hans inderste Tankegang.

Beduinernes Poesi er overvejende af lyrisk Art. Den bruger ikke mange Ord, men er sand, naturlig og simpel og ligner ikke den Retning, der senere fik

Overhaand under Kaliferne, hvor hele Poesien kun bestaar af Fraser i et tvungent og opstyltet Sprog. Det er særlig de orientalske Nætters Skjønhed, der besynges. Som Grækenlands Digtere mødtes ved Olympia, saaledes samledes de arabiske ved de store Markeder i Mina eller Okhaz, hvor de forelæste eller sang for den forsamlede Mængde; den Digter, der vandt Prisen, fik sine Sange skrevne paa det fineste persiske Silke med Guldbogstaver, hvorpaa de ophængtes i Kaaba. Der er endnu under Navnet Moallakat opbevaret syv saadanne Digterværker.

Ogsaa i Krigen spillede Digterne en ikke ubetydelig Rolle; før Kampen skulde begynde, maatte en poetisk Udfordring og Svar paa samme udvexles. Ofte forhindrede de en Krigs Udbrud eller bragte den til hurtig Afslutning. Stammerne Bekr og Tagleb havde ført blodig Krig med hinanden om en Kilde i 40 Aar, da valgte de en Digter fra hver Side til at forhandle om Fred, og deres Afgjørelse bøjede de sig for. En ejendommelig Form af Digtning ere Ordsprogene, hvormed Beduinen gjennemfletter sin Tale; mange af disse ere ret karakteristiske, som naar det hedder: «Menneskene sove; men naar de dø, vaagne de op.» «Ingen Standshøjhed med Aandsraahed!» «Din Broder er den, som hjælper dig i Ulykken.» «Tro paa din Lykke, saa vil du naa den.» «Hvor Pjalte herske, forsvinde Mændene.» «Vej Mennesket med dets eget Vægt!» (Meyer Morgl. Anthol.) Hvad det kunde have at betyde at blive besunget af en berømt Digter, beviser følgende. Digteren Aascha maatte en Gang paa en Rejse til Okhaz ved Natte-

tid tage ind til en fattig Beduin, der boede i sit Telt sammen med otte Døtre. Der var alle Tegn paa den yderste Fattigdom; desuagtet delte de med Glæde deres Spise med den ukjendte rejsende. Rørt over deres Venlighed sang denne den næste Dag i Byen et Digt om Beduinen og hans Døtres Gjæstfrihed, og medens hidtil ingen havde lagt Mærke til de fattige Piger, ilede nu Stadens rigeste og mest ansete Ynglinger ud for at bejle til dem.

En forfærdelig Skik, der fra gammel Tid havde vundet Hævd, var Drabet af de spæde Pigebørn. Medens en Søns Fødsel altid hilsedes med Glæde, modtoges en Datter med Sorg; hun var ofte den fattige til Byrde, var paa de hyppige Røvertog udsat for Skjændsel og kunde ikke bringe Stammen Indtægt; derfor blev Barnet tit efter Fødselen baaret ud og begravet levende eller ofret til Guderne.

Ved Tydningen af de sabæiske Indskrifter er det godtgjort, at deres øverste Guds Navn var Almakah ɔ: den bønhørende eller den straalende; han dyrkedes navnlig i Jemen, medens Attar dyrkedes hos Kindaerne. Begge Navne betegne Venus. Ved Siden heraf nævnes en Mængde Guder, særlig Schamsch, Solguden. Stjærnedyrkelsen var almindelig overalt; som Følge af Handelssamkvem særlig med Assyrien dyrkedes ogsaa en Mængde fremmede Guder; men i Tidens Løb samledes de fleste om Allah, den usynlige, overalt ophøjede Gud. For ham byggedes ingen Templer, og han havde heller ingen Præster.

En Konge Riam havde paa Toppen af Bjærget Alva (Valfartsbjærget) bygget et Tempel og givet

det sit Navn, her var særligt Samlingspunktet for Sabæerne.

I Sagnene som ogsaa i Koranen findes der en Mængde underfulde Fortællinger om den før omtalte Dronning Bilkis (Dronningen af Saba). Ved sit Besøg hos Salomon blev hun bekjendt med Jødernes Tro, Gudstjeneste og Skikke, hvoraf hun følte sig saa tiltalt, at hun ved sin Hjemrejse fik baade jødiske Præster og Lægfolk med sig, og de underviste Araberne i deres Lære. At Sagnet ikke er helt uden Betydning, fremgaar af, at man endnu i Æthiopien, i hvilket Land hun ogsaa regerede, hos det saakaldte Felasafolk finder en Mængde jødiske Skikke og Lovbud.

Ogsaa Kristendommen kom tidlig til Jemen, idet en Præst fra Konstantinopel forkyndte Ordet der; men den fandt sin hæftigste Modstand i Jødedommen. Der nævnes vel en kristen Konge Abd Kulal; men Kristendommen var næppe forkyndt, før den kvaltes under en voldsom Forfølgelse under Du Novas. Han lod de kristne fange og nedkaste i Ildgruber. En Mand ved Navn Du Tuliban flygtede over til den kristne Æthioperkonge og bad om Hjælp. Denne lod en Hær paa 30,000 Mand sætte over det røde Hav. Du Novas kom dem ydmyg i Møde og udleverede Nøglerne til alle Skatkamrene; men medens den fremmede Hær rolig indkvarterede sig og tænkte paa Fred og ingen Fare, skrev han til alle Landets Høvdinger, at de til en bestemt Tid skulde slagte alle sorte Tyre. Dette Vink forstode de og anrettede et frygteligt Blodbad paa Æthioperne.

Men da Kongen erfor dette Forræderi, sendte

han en endnu større Hær til Jemen. Du Novas mødte den i Marken; men da han af Slagets Gang kunde slutte, at Sejren ikke blev hans, styrtede han sig med Hest og Rustning i Havet. Nu blev Kristendommen indført med Vaabenmagt, og som Modvægt mod det gamle Afgudstempel byggedes en kristen Kirke i Sana. En Biskop Gregentius blev sendt derover; men Folket var forbitret over det fremmede Aag. Adelsmanden Seif drog til den persiske Konge Nushirvan og kom med en talrig Hær tilbage til Jemen. Nu foranstaltedes et nyt Blodbad paa Æthioperne, der bleve forjagede, og Landet kom til at staa i Afhængighedsforhold til Persien. Ovenstaaende giver Vink til Forstaaelse af, hvorledes Islam kunde vinde fast Fodfæste i Jemen. Den gamle Stjærnedyrkelse var forældet, Jødedommen altfor udpræget national til at vinde Indgang, og Kristendommen blev forhadt dels paa Grund af dens paa den Tid indviklede dogmatiske Form, og dels fordi den var kommen fra Æthiopien. Racehadet blev her en Hjælper til Islams Fremgang.

Medens den religiøse Kultus i Syden repræsenteres af Riamtemplet, finde vi i Norden det noksom bekjendte Kaaba. De nordlige Folk vare Stjærnedyrkere og byggede gjærne Templer paa de højeste Bjærgspidser for at være Guderne nærmere; desuden mente man, at usædvanlig formede eller sjældne Stene særlig Meteorstene besad en magisk Kraft; om de sidste troede man, at de udslyngedes af Paradisets Bevogtere mod de onde Engle, naar de forsøgte at komme det nær. Endvidere fandtes en betydelig Herosdyrkelse,

og som Gjenstand for denne nævnes Adam og Eva, men særlig Abraham. Dyrkelsen af sidstnævnte træffer man sporadisk over hele Forasien, saaledes hos Idumæerne under de hellige Terebinter ved Hebron. I Damaskus, hvor Abraham gjaldt for den første Konge og Stadens Grundlægger, var der endnu under de sidste romerske Kejsere et Alter for «den høje Fader,» og norden for Staden er der endnu et højtæret Valfartssted, Mashed Ibrahim. Sabierne i det nordlige Mesopotamien ærede en Gud Abu-Rom og en Gudinde Sarah, af hvis Liv alle Guder vare fremgaaede; de havde som Jøderne foreskrevne Bønner, bestemte Regler for Fasten og Uddelelse af Almisser. Under Nedkastelse og Bøjninger skal Bønnen fremsiges tre Gange om Dagen; men ingen uren faar Lov til at deltage deri. Deres hele Renselseslov, Forbud mod flere Slags Spiser samt Bestemmelser om Fasten ere ganske efter Ordlyden gaaede over i Islam.

Ved Siden af Herosdyrkelsen fandtes en betydelig Trækultus. Egen, Terebinten, Tamarinden og særlig Palmen betragtedes som hellige; man troede nemlig, at der fra den Stjærne, til hvilken de vare indviede, udgødes guddommelig Kraft over dem. Dette gjaldt ganske særlig om Palmen. Dens oprindelige Navn var El, altsaa det samme som Semiternes Gud bar, og den var Livstegnet i Ørkenen; thi hvor den voxede, var ogsaa Vand og Føde.

Det er rimeligt, at saa vel Adam og Eva som Abraham ere blevne dyrkede i Kaabatemplet. Om dettes Oprindelse fortæller Sagnet, at Adam 200 Aar efter sit Fald bad Herren om at faa et Alter at bede

ved ligesom det, han havde i Paradiset. Da dalede det, baaret af Engle, ned paa Jorden; efter Adams Død forsvandt det, men Sem byggede et Alter paa det samme Sted, hvilket ødelagdes ved Syndfloden. Abraham og Ismael byggede senere Kaaba; medens de arbejdede derpaa, kom Engelen Gabriel til dem med en skinnende hvid Hyazinth[1], som de murede ind i Ydermuren. Da dette Tempel laa ved den store Karavanvej for Virakhandelen, gjaldt det for Kjøbmændene som for Byens Befolkning at trække saa mange Folk til som muligt. Der var i Staden oprettet to Embeder, hvis Indehavere havde at paase, at de fremmede særlig ved den store Foraarsfest bleve gratis og godt beværtede; for at gjøre Festen mere pikant vare alle de kvindelige Opvartere aldeles nøgne. De sædvanlige Ceremonier, som Pilegrimmen havde at udføre, var først at gaa syv Gange rundt om Templet aldeles nøgen[2], derefter trykker han sit Bryst mod

---

[1] Den Engel, der skulde have vogtet Adam i Paradiset, blev til Straf for, at den ikke havde været aarvaagen, forvandlet til en Sten og udstødt tilligemed ham. Englen Gabriel fandt Stenen i Syndflodens Dynd, og den var det, han nu bragte Abraham; den blev efterhaanden sort af de syndige, dødelige Kys, men skal paa Dommedag atter faa sin Engleskikkelse og vil da strax træde frem for Guds Trone og bære Vidnesbyrd om alle dem, der samvittighedsfuldt have iagttaget Pilegrimsvandringens Skikke.

[2] Korejschiterne gjorde sig en ret indbringende Forretning af at leje Klæder ud; men hvem de ingen vilde overlade, maatte gaa nøgen. Muhammed ændrede senere dette ved at paabyde, at alle Pilegrimme skulde gaa anstændig klædte.

Muren mellem den sorte Sten og Døren, beder med oprakte Arme om Tilgivelse for sine Synder og kysser endelig Stenen. Derefter besøgtes de to Gudebilleder af Jærn, der vare opstillede paa Klipperne Safa og Marvah, endelig gaar Turen til Kilden Zem Zem, hvor han drikker saa meget Vand, som han kan. Det væsentlige Resultat af Festen var Fastsættelsen af de 4 hellige Maaneder, i hvilke alle Vaaben skulde nedlægges og en almindelig Landefred herske.

Om Kaabas Besiddelse havde der al Tid fundet voldsomme Kampe Sted. I flere Aarhundreder tilhørte den Sabæerne, og det var først ved Aar 464, at Korejschiterne tiltvang sig Ret til at bevogte det; men allerede ved denne Tid havde saa vel Jødedommen som Kristendommen gjort Fremgang i Landet. Efter Du Novas Overgang til Jødedommen, fik Mekkafesterne et stærkt jødiskPræg, senere gjorde kristelig Indflydelse sig gjældende. Kaaba blev særlig Tempel for Allah.

Den Lighed, der var mellem den arabiske og jødiske Gudsdyrkelse, har foranlediget Dozy til at fremsætte den Mening, at Kaabatemplet er bygget af Jøder. Under Kong David blev Simons Stamme fordreven, fordi den havde været efterladende i Krigen mod Amalekiterne. Den drog til Arabien og stiftede i Mekka en Aflægger af den hjemlige Kultus; efter det babylonske Fangenskab ligesom ogsaa senere efter Jerusalems Ødelæggelse droge store Skarer Jøder til Arabien. I det 6te Aarhundrede dannede de en stor Koloni i den sydlige Del ved Sana; de havde endvidere to selvstændige Riger i det nordlige, et vest

for Kindaerne med Byerne Jathrib og Keiban og et nord for samme med Byen Teima. I de forskjellige Stammers Stridigheder toge de meget livlig Del, ligesom ogsaa flere Stammer helt eller delvis antoge deres Religion.

Kristendommen er sandsynligvis forkyndt her af Pavlus, uden at der dog dannede sig nogen Menighed. Senere hen i det 3dje Aarhundrede, da de mange Kjætterier dukkede op udenfor Kirken og Sekterne forfulgte hverandre med stor Grusomhed, blev det stadig de tabendes Lod at flygte til Arabien. Her fandtes Sabellianer, Arianer, Nestorianer, Monofysiter, Evtykianer, Jakobiter, Ebioniter og mange flere, og alle meldte de sig med Paastand om at eje den absolute Sandhed; men alle havde strøget det Bud af deres Lov, der handler om Kjærlighed til Næsten. Deres Stridigheder toge Araberne megen Del i, flere Stammer gik over til Kristendommen, andre holdt ved Jødedommen, atter andre holdt ved Allah, Abraham, Jupiter eller Saturndyrkelsen; men under dette religiøse Virvar vænnedes Folket til at se med Ligegyldighed paa Gudsdyrkelsen, og hvorledes kunde det blive anderledes, naar der var saa mange Guder at vælge imellem. De dybere Karakterer oprørtes over den almindelige Slaphed og forsøgte at finde Midler derimod[1].

---

[1] Der fortælles, at Korejschiterne en Dag, nogle Aar før Muhammeds Fremtræden, fejrede en Fest for en af deres Afguder. Da gik 4 Mænd, der vare mere oplyste end de andre, til Side og talte med hverandre om, at deres Landsmænd vare hildede i Vildfarelser, derfor maatte de nok helst søge Sandheden i fremmede Lande. Den ene rejste til Kon-

Der dannedes en Sekt, der i mange Maader kan anses for Muhammeds Forløber, de saakaldte Hanyfer; de fremsatte en meget praktisk monotheistisk Lære uden nogen dogmatisk eller filosofisk Spekulation, hvis Hovedpunkt var Betoningen af, at der kun gaves én Gud Allah. De vare i lige Grad Gjenstand for Jødernes og de kristnes Had, derfor fik de Øgenavnet Hanyfer, som betyder Kjættere; men det er vist nok, at mange af de bedste i Folket sluttede sig til dem, som f. Ex. de store Digtere Omeja Salt og Amr, hvis Vers fuldkomment kunne sættes ved Siden af Koranens. De arbejdede med stor Kraft paa at formilde Folkets Sæder, særlig ivrede de mod den Skik at dræbe de spæde Pigebørn, uden at det lykkedes dem at tilintetgjøre den. Man fejler vist ikke ved at sige, at det er denne Understrøm i Folket, der gjør, at Muhammeds Lære siden kunde faa Indgang; der var virkelig en Trang til at finde Gud udenfor de spidsfindige, dogmatiske Fremstillinger; men Hanyfismen savnede det væsentlige for at blive Folkereligion, nemlig en Bekræftelse fra Guddommen og en ordnet Kultus. — Begge Dele bragte Muhammed.

---

stantinopel, hvor han blev døbt, den anden blev forfulgt og flygtede til Syrien, den tredje lod sig kristne ligesom den første, men den fjerde blev en af Muhammeds troeste Tilhængere og døde med de Ord paa Læberne, at ved ham havde han set Lyset, og han var i Sandhed en Profet fra Herren.

Andet Kapitel.

Muhammed.

Der var en ikke uvæsentlig Lighed mellem de religiøse og politiske Forhold i Arabien paa denne Tid og i Jødeland paa Jesus af Nazareths. Her repræsenterede i de dannede Klasser Farisæerne den døde Orthodoxi, der holdt sig til Lovens Bogstav, men fornægtede Aanden, medens Saducæerne repræsenterede de indifferente eller vantro. De første havde lejede Tjenere, Kenains eller Dolkbærere, der havde det Hverv at nedstøde enhver, der vitterlig overtraadte Loven, medens de saakaldte Thaumaturger, der foregave at være i Besiddelse af undergjørende Kraft, forsøgte at vildlede Folkets Masser og vandt en ikke ringe Tiltro. Spidsfindige dogmatiske Stridigheder om det allerhøjeste ligesom om det allerlaveste hørte til Dagens Orden, og som i alle vantro Tider var det særlig Troen paa Udødeligheden og Kjødets Opstandelse, der var omdisputeret. Saducæerne nægtede samme og paastode, at den ikke hørte til den mosaiske Tro, men at Farisæerne havde tilegnet sig den under det babylonske

Fangenskab. Sammen med den theologiske Strid gik voldsomme politiske Kampe Haand i Haand, hvorunder Folket sønderreves. Landet var — som en fransk Forf. siger — som en voldsom Smæltedigel, hvori de mest uensartede Bestanddele gærede og kogte mellem hverandre. Ganske det samme var Tilfældet med Arabien, hvor, som ovenfor vist, den sydlige Del stod under et trykkende Fremmedherredømme, medens den nordlige fortærede sig selv i religiøse og politiske Stridigheder og hvori, betegnende nok, fandtes Læren om Opstandelsen i første Række, idet de dannede nægtede den. Det forbavser ikke, at Folket under saadanne Tilstande kunde komme til at længes efter en Befrier.

Muhammed, den forventede eller den hædrede, hørte til Korejschiternes ansete Stamme. Han blev født i Mekka i Aaret 571. Om hans Fader fortælles, at han var vel den fattigste, men tillige den skjønneste af Ismaels Børn. Da han giftede sig med Amina af Zariternes Stamme, døde 200 Ungmøer af Skinsyge og Fortvivlelse. Arabernes livlige Fantasi har omgivet hele Muhammeds Liv med et Net af Æventyr; der fortælles saaledes, at i det Øjeblik, han kom til Verden, opklaredes hele Arabien af et himmelsk Lys, medens det nyfødte Barn udbrød: «Gud er stor. Der er ingen anden Gud end Gud, og jeg er hans Profet!»

Indsøen Sava gik tilbage til sine hemmelige Kilder, men Tigris gik over sine Bredder og oversvømmede store Landstrækninger. Den persiske Kadi saa i Drømme en vild Kamel blive overvundet af en

herlig arabisk Ganger. Fyrsten udtydede denne Drøm saaledes, at der vilde komme store Farer fra Arabien.

I den samme Nat gik Zoroasters hellige Ild ud, efter at den havde været bevogtet af Magerne i 1000 Aar, og alle Afgudsbilleder i hele Verden faldt ned og sloges i Stykker. De onde Engle, som hidtil fra Stjærnerne havde udøvet en fordærvelig Indflydelse paa Menneskene, bleve nu overvundne af de gode og slyngedes ned til Havets Bund.

Paa den syvende Dag efter Muhammeds Fødsel gjorde hans Bedstefader Abd al Mottalab et stort Gjæstebud, ved hvilket han fremviste Drengen og spaaede om, at han en Gang vilde bringe Stammen Hæder og Anseelse. Det tegnede imidlertid ikke til, at denne Spaadom skulde gaa i Opfyldelse. Hans Fader døde, da han var to Maaneder gammel og efterlod ham som Arv fem Kameler, nogle Faar og en gammel sort Slavinde. Amina søgte ham da en Amme; men det var vanskeligt at finde en, der vilde tage sig af et fattigt Barn. Endelig kom der en Hyrdekvinde Halema, som tog ham med sig til sit Hjem mellem Bjærgene; medens han her henlevede sine første Barndomsaar som Hyrde, lønnede Himlen i rigt Maal Halemas Barmhjærtighed. Brøndene udtørredes aldrig, Græsgangene vare stedse grønne, hendes Kvæg og Faar formeredes til det tidobbelte, paa hendes Marker herskede Overflødighed og i hendes Bolig var der Fred.

Da Muhammed var tre Aar, kom to skinnende Engle til ham paa Marken; de lagde ham ganske sagte ned, aabnede hans Bryst uden at tilføje ham

Smerte og toge hans Hjærte ud. Derpaa vred de Syndens sorte og bitre Draaber ud deraf og fyldte det med Tro, Kundskab og profetisk Lys, og saaledes renset satte de det igjen paa dets Plads. Derefter paatrykte Englene ham det profetiske Segl mellem Skuldrene, som senere gjaldt som Tegnet paa hans guddommelige Sendelse."

Da Ammen hørte herom, blev hun bange for at have ham; thi hun tænkte, at det var onde Aander, som dreve deres Spil; derfor sendte hun ham tilbage til Mekka til hans Farbroder Abu Taleb. Denne var en mægtig Mand som Forstander for Kaabatemplet, og han havde ved sine Handelsforetagender samlet sig store Rigdomme. Her lærte Muhammed Handelen og færdedes med Lyst mellem den Mængde fremmede, der stadig samledes i Abu Talebs Gaard. Deres Fortællinger vakte Lysten hos ham til selv at se de fremmede Lande. En Gang stod Abu Taleb just i Begreb med at bestige sin Kamel for i Spidsen for en Karavane at drage til Syrien; da kom Muhammed til og bad saa bønlig om Tilladelse til at drage med, at Farbroderen tillod det. Da var han 12 Aar gammel og kunde nok være til Nytte paa Rejsen.

Til de Landskaber, denne hans første Rejse gik igjennem, knytte sig talrige Sagn om Oldtidens Kæmper og onde Aander, der lumsk lure paa Menneskenes Børn. Naar Lejrbaalet var tændt om Aftenen og Vagterne udstillede, havde Æventyrfortælleren ingen mere opmærksom Tilhører i hele Karavanen end ham. I Bostra paa Syriens Grænse tog Abu Taleb ind i et Kloster; her blev en af Munkene, Sergius, saa

tiltrukket af Drengens udtryksfulde Ansigt, at han gav sig i Samtale med ham om religiøse Ting. Han forbavsedes over Drengens Skarpsindighed og den Længsel efter Sandhed, der prægede hele hans Færd. Han belærte ham da om, at Afgudsbillederne, som Abu Taleb var Vogter for i det hellige Hus, var intet og søgte at vinde ham for den nestorianske Kristendom. Han forudsagde, at denne Dreng vilde blive en stor Mand, og bad Farbroderen omhyggelig at vaage over, at han ikke faldt i Jødernes Hænder.

Religiøse Spørgsmaal havde allerede tidlig sat hans Sind i Bevægelse. Denne Trang forstærkedes ved de Omgivelser, hvori han nu fik Lov til at komme; han fik Adgang til de Selskaber, som Farbroderen gav for Stadens fornemme Mænd; mellem disse fik han for sin Retsindighed og Sandhedskjærlighed Tilnavnet Al-Amin. Videre traf han paa sine Rejser Bekjendere af Østens højst forskjellige Religionssystemer. Dette gav ham rig Lejlighed til at udvide sin Synskreds og sit Kjendskab til Mennesker. Meget af hvad der senere som guddommelig Aabenbaring indførtes i Koranen, stammer fra disse Rejser.

At blive en rig Mand som Farbroderen eller vinde en anset Plads i sit Folk laa langt fra hans Tanker. I hele hans Ungdoms- og første Manddomstid er der ikke Spor af nogen ærgjerrig Stræben. Al hans Fritid var optaget af Drøftelsen af religiøse Spørgsmaal. Det er godtgjort, at han allerede som Barn led af hysteriske Anfald, krampagtige Trækninger, der angrebe ham med saadan Voldsomhed, at Fraaden stod ham ud af Munden. Denne sygelige

Tilstand er af Betydning for hans hele Udvikling. Man plejer at fortælle, at Muhammed ved at stifte Bekjendtskab med de mange forskjellige Trosbekjendelser foresatte sig at forene dem til en, som ved sin simple og klare Form skulde tiltrække alle. Der er intet i hans Liv, der vidner om, at han skulde have haft et saadant Forsæt; meget snarere vilde han, da han senere blev en rig Mand, saa have gaaet en hel anden Vej end den, han gik.

Efter at han i flere Aar havde rejst for sin Farbroder, kom han i Tjeneste hos en rig Enke, der hed Kadischah. Han opførte sig saa vel, at hun tilbød at gifte sig med ham, endskjønt hun var 14 Aar ældre end han. I Følge de arabiske Sagn skulde et mærkeligt Syn have bevæget hende til dette Skridt. Som hun en Dag stod paa Terrassen af sit Hus og saa efter en hjemvendende Karavane, der førtes af Muhammed, saa hun til sin store Forbavselse, at to Engle overskyggede ham med deres Vinger imod den brændende Sol. Greben af Bevægelse, sagde hun til sine Piger: «Se, der er sendt to Engle for at vaage over Allahs Elskede!» Derpaa sendte hun sin Slave Majsora til Muhammed for at fri. Denne gik lige til Sagen uden Omsvøb. «Hvorfor gifter du dig ikke, Muhammed?« spurgte han. «Jeg er en fattig Mand og har ikke Raad dertil» var Svaret. «Men hvis nu en rig og fornem Dame tilbød dig sin Haand?» «Hvem skulde det være?» — «Kadischah!» — «Det er umuligt!» «Lad mig om det» sagde Majsora. Derpaa gik han lige til sin Herskerinde og berettede den unge Mands Ord. Hun sendte Bud efter ham,

og Sagen var hurtig afgjort, saa han var nu med ét Slag en af Byens rigeste Mænd og tillige en af de mest ansete, da hans Sanddruhed, Renhed, Oprigtighed og Godgjørenhed havde fremkaldt en almindelig Tiltro til ham, hvilken særlig viste sig ved, at han jævnlig blev udnævnt til Voldgiftsmand ved de forefaldende Retstrætter. Han foretog vel efter sit Giftermaal adskillige Handelsrejser, men de havde ingen Tillokkelse for ham mere. Han søgte helst Ørkenens Ensomhed for at kunne hengive sig til religiøse Grublerier.

Tre Mile nord for Mekka ligger Bjærget Hara; her sad han i en Hule ofte flere Døgn i Træk fordybet i Bønner og Betragtninger. Hele den hellige Maaned Ramadhan forlod han ikke Hulen, men var i en vedvarende Ekstase, hvorunder de mest forunderlige Drømme, Syner og Henrykkelser skiftede med hverandre; under disse fik han ofte sine Anfald og laa bevidstløs paa Jorden. Hans Hustru lagde med Sorg Mærke til hans oprørte Tilstand, ligesom den ogsaa gav Anledning til forskjellige Gisninger mellem Byens Borgere. Nogle mente, at han havde profetisk Gave, andre, at han var under onde Aanders Paavirkning, og atter mente andre, der vare mere nøgterne i deres Synsmaade, at han havde Faldsot. Muhammed selv var i Tvivl om, hvorvidt han var dæmonbesat eller udsendt af Gud. For sin Hustru udtalte han ofte, at han var bange for at blive afsindig. Sagnet fortæller om, hvorledes han fik Vished for, at det dog var gode Aander, der besøgte ham. Som han en Dag sad i Værelset sammen med Kadischah, traadte en Skygge ind til dem. «Ser du

noget?» spurgte hun, der i Følge den arabiske Skik bar Slør. Da han svarede bekræftende, tog hun Sløret fra sit Ansigt og gjentog Spørgsmaalet; nu saa han intet. «Glæd dig, Muhammed,» udbrød hun, «det er en god Engel; thi han har vist mit utilslørede Ansigt Agtelse; det vilde en ond Aand ikke have gjort!» Da han var 40 Aar gammel, modtog han den guddommelige Aabenbaring, som han i hele sit Liv omfattede med en saa glødende Overbevisning og Tro, at han blev stærk nok til at taale al den Modstand og alle de Forhaanelser, som den, der vil reformere det bestaaende, altid er udsat for.

Det var i den hellige Maaned Ramadhan. Han opholdt sig som sædvanlig i sin Hule paa Harabjærget. Han havde søgt ved Faste, Bøn og ensomme Betragtninger at svinge sin Tanke op til Beskuelsen af den guddommelige Sandhed. Medens han under sin tavse Nattevagt laa indhyllet i sin Kappe, hørte han en Stemme kalde. Han rejste sig op og saa foran sig en saa stærk Lysglans, at han faldt i Afmagt. Da han atter vaagnede, stod Engelen Gabriel ved hans Side og sagde: «Læs!» «Jeg kan ikke» var hans Svar. «Læs,» gjentog Engelen, «i Skaberens, Guds Navn, han, som dannede Mennesket ved at forbinde de tvende Kjøn. Læs i den tilbedelsesværdige Guds Navn, som lærte Mennesket Pennens Brug og indblæste hans Sjæl en Straale af hans Visdom. Dette er Sandhed; men Mennesket rejser sig mod sin Velgjører, Rigdommen forøger hans Utaknemmelighed; men Menneskeslægten vil sikkert vende tilbage til Gud!»

Derpaa udfoldede Englen et stort Klæde, der var bedækket med Skrift, og Muhammed mærkede til sin usigelige Glæde, at han opklaredes af et himmelsk Lys, der satte ham i Stand til at læse den. Det var Guds Befalinger, som senere nedskreves i Koranen. Om Morgenen fortalte han Kadischah om dette mærkelige Syn; hun grebes deraf og sagde: «Jeg vil være din første troende!» Derefter knælede de sammen og bad.

Kadischah havde i Huset hos sig en Slægtning, der hed Varaka; han var en forunderlig sammensat Karakter, et godt Hoved, men med en temmelig elastisk Tro. Han havde først sluttet sig til Jøderne og antaget deres Tro; men den tilfredsstillede ham ikke, saa lod han sig døbe. Han besad et udstrakt Kjendskab til saa vel det gamle som det nye Testamentes Bøger, ja havde endog oversat adskillige deraf paa arabisk. Ved Siden heraf syslede han meget med Astrologi. Det er sandsynligt, at Muhammed gjennem ham har faaet det Kjendskab til Biblen, der spores i Koranen. Denne Mand fortalte Kadischah om Muhammeds forunderlige Syner; han gik strax ind derpaa og erklærede, at den Engel, der havde talt til Muhammed i Hulen, var den samme, som i gamle Dage havde aabenbaret sig for Moses i den brændende Tornebusk i Ørkenen.

Denne lærde Mands Tilslutning var Muhammed en betydelig Støtte; dog vovede han i de følgende tre Aar ikke at tale offentlig om sit Syn. I al Stilhed vandt han nogle faa trofaste som sin Slave Zeid og sin Fætter Ali, der kun var 12 Aar gammel,

foruden 38 andre unge Mennesker, mest fremmede og Slaver. De holdt hemmelige Forsamlinger i en Hule nær ved Mekka, og her prædikede han for dem. Han vilde, sagde han, slet ikke stifte nogen ny Religion, men han vilde føre Folket tilbage til dets gamle Tro paa Gud. Han kaldte sig selv en Hanyf og lærte, at det var Abraham, der var Stifteren af Hanyfismen; alle Troende vare Moslemin, og naar deres Lære kaldtes Islam, saa betyder det at underkaste sig og hengive sig til Gud. Han ivrede stærkt mod saa vel det officielle Fritænkeri som Afguderi. Der var tre gamle Skæbnegudinder i Mekka, nemlig: Ozza, Manah og Lat; dem stødte han fra deres Plads og gjorde dem til Engle. I det hele syntes han i Begyndelsen at være stærkt paavirket af den ebionitiske Jødekristendom, der kun antager det første Evangelium som ægte og forkaster saa vel Læren om Kristi Komme i Kjødet som om Forløsningen. Han ærer Kristus som en stor Profet, og Dogmet om Jomfru Maries ubesmittede Undfangelse blev senere optaget i Koranen[1]. Disse hemmelige Møder røbedes. En Bande bevæbnede brøde ind i Hulen og angrebe de bedende. Disse satte sig til Modværge, og en af dem, en Smed, som hed Sad, saaredes alvorlig i Hovedet. Det var det første Blod, der flød for Islam.

Da beslutteded Muhammed at træde offentlig frem og forkynde den Lære, Gud havde givet ham, for

---

[1] Hav hende i din Erindring, som bevarede sin Jomfruelighed, hende, som vi overskyggede med vor Aand, og hvis Søn vi gjorde til et Undertegn for al Verden. Sure 21.

hele Menneskeheden. Han bad Korejschiterne at mødes med ham en bestemt Dag paa Safabjærget tæt ved Mekka; der vilde han aabenbare dem Ting, som angik deres timelige og evige Vel. De kom ogsaa, og han fortalte dem om sine forunderlige Syner. Hans Farbroder Abu Laheb for op som en rasende, greb en Sten og vilde kaste den efter ham; men Muhammed vendte sig smilende mod ham og udstødte den Forbandelse, der findes i Sure 111 i Koranen: «Forgaa skal Abu Lahebs Haand, forgaa skal han selv. Hans Formue og alt, hvad han har erhvervet sig, skal ikke hjælpe ham. Opbrændes skal han i den flammende Ild, hvortil hans Hustru skal bære Brænde. Om hendes Hals skal hænges et Tov, flettet af Palmetræets Trævler!»

Forsamlingen opløstes uden noget Resultat. Men kort Tid efter kaldte han dem til nyt Møde; han lod Ali slagte og tilberede et Lam og fremsætte en Krukke med Mælk og holdt for de 40 Gjæster en begejstret Tale om sine Syner, lovede dem Lykke paa Jorden og Salighed i Himlen, hvis de vilde bortkaste de døde Afguder og tro paa én Gud uden lige. Han udbrød til Slutning: «Hvo af eder vil være min Hjælper?» Ali traadte frem og tilbød med hele Ungdommens Fyrighed at stille sig ved hans Side. «Jeg vil,» sagde han, «slaa Øjnene ud paa enhver, der modstaar dig. Jeg vil slaa hans Tænder ind, aabne hans Bug og knuse hans Ben!» Forsamlingen lo og spottede ham; men Muhammed trykkede ham til sit Bryst, kaldte ham sin Kalif og bød dem at lyde og ære ham. Man

spottede det hele og sagde til Abu Taleb: «Nu gaar det endog saa vidt, at du skal adlyde din egen Søn!»

Hans Udsagn om, at han vilde tilintetgjøre Afgudsdyrkelsen, vakte en voldsom Storm mod ham i hans egen Stamme, Korejschiterne. Disse havde som Tempelvogtere store materielle Fordele af den gamle Gudsdyrkelse, som det gjaldt at værge om, derfor haanede og spottede de ham paa alle optænkelige Maader. Den gamle Abu Taleb, der forudsaa, hvor haard Kampen vilde blive, bad ham bønlig om at afstaa fra sit Forehavende; men hertil svarede han: «Om man end kom til mig med Solen i den ene Haand og Maanen i den anden og bød mig dem, skulde man ikke faa mig til at svigte Guds Sag!»

Føreren for Korejschiterne hed Abu Sofian. Medens han paa alle Maader søgte at latterliggjøre Sværmeren, vandt Muhammeds Lære i Stilhed mange Tilhængere blandt Folkets lavere Klasser, særlig Kvinder og Jøder; men da de sidste fik at vide, at han gav sine Disciple Lov til at spise Kamelens Kjød, toge de Forargelse deraf og forlode ham, idet de kaldte hans Lære uren.

De følgende 12 Aar blev en Trængselstid for ham. Viste han sig paa Gaden, lød fra alle Sider haanlige Tilraab. «Se, der gaar han, som paastaar at vide, hvad der sker i Himlen!» Nogle mente, han var vanvittig, andre, at han var besat af en Djævel, han beskyldtes for at drive Trolddom og Hexekunster, selv i Kaaba fik han ikke Lov til at forrette sin Andagt i Fred; Klæderne bleve revne af ham eller ogsaa overdængedes han med Skarn. Holdt han Prædikener,

løde de mest spottende Tilraab; særlig forlangte man Beviser for, at han var sendt af Gud. Hertil plejede han gjærne at svare, at han var kun et Menneske, han kunde ikke gjøre Mirakler; men selv om han ogsaa kunde, vilde deres Tro ikke styrkes derved. Endskjønt senere Forfattere fortælle om de mest underfulde Tegn, der skulde have ledsaget hans første Sendelse, hvilke de kristne anvendte megen Flid paa at vise vare sindrig optænkte Bedragerier, savner man al Bevis for, at han paa denne Tid har nedladt sig til at bruge noget Kunstgreb for at vinde Tilhængere.

Abu Sofian lejede en Skare til at overfalde ham i Templet under Bønnen og ved denne Lejlighed vilde han være bleven kvalt, hvis ikke hans Farbroder Abu Bekr med Fare for sit eget Liv havde reddet ham. Da hans Tilhængere fik en lignende Behandling, raadede han dem til at flygte til de nestorianske kristne i Abyssinien. Den bortdragende Skare bestod af 83 Mænd og 19 Kvinder, blandt hvilke Profetens Datter var; selv blev han, prædikede daglig og vandt nye Tilhængere. For at standse dette Uvæsen blev han sat i Band, og der udstedtes en Lov, i Følge hvilken alle de, der antoge den nye Lære, skulde landsforvises.

Muhammed flygtede til et ensomt beliggende Hus paa Toppen af Safabjærget; men ogsaa her led han ofte Overlast af sine Fjender. Disse enedes endelig om, at han skulde dræbes, for at Stammen ikke ved hans Opførsel skulde komme i Vanære og Skjændsel. En vild, stærk og grusom Kriger, der hed Omar, lovede at støde ham Dolken i Hjærtet mod som Beta-

ling derfor at erholde 100 Kameler og 1000 Unzer Guld. Paa Vejen til Bjærget mødte han en god Ven, hvem han betroede sit Forehavende. Denne bad ham først at feje for sin egen Dør, da hans Søster Amina og hendes Mand Zeid vare hemmelige Tilhængere af Muhammeds Lære. Som en rasende for Omar hjem og traf dem begge læsende i Koranen. Manden slog han ned og vilde strax have dræbt ham, hvis ikke Amina havde lagt sig imellem; hende slog han i Ansigtet, saa Blodet flød ned over det. Hun bekjendte grædende sin Tro uden at gjøre Modstand. Dette slog Omar, han forlangte at se Bogen og kom tilfældigvis til at slaa op paa den 20de Sure, der handler om Barmhjærtighed og Bøn. Han vedblev at læse, og da han havde endt med den rystende Skildring af Dommedag, var han selv omvendt.

Han gik til Safabjærget, men med andre Tanker end før. Stormende bankede han paa Døren, og da Muhammed, der kjendte en af sine værste Fjenders Røst, forbavset spurgte, hvad han vilde, raabte han: «Jeg vil have mit Navn skrevet blandt deres, som tro paa Gud og hans Profet!»

Saaledes vandtes den modige og handlekraftige Omar, der i Forbindelse med den forstandige og besindige Abu Bekr bleve de stærkeste Støtter for Islam, og uden hvis Bistand den aldrig havde sejret. Desuagtet forværredes Forholdene mere og mere for Muhammed. Abu Taleb havde, skjønt han ikke selv var troende, anvist ham et befæstet Slot udenfor Byen til Opholdssted. Abu Sofian forlangte ham udleveret og fik en ny Lov udstedt, hvori paabødes, at alle,

der sluttede sig til Profeten, skulde bandlyses, ingen maatte indgaa Ægteskab med dem eller handle med dem, før de udleverede Muhammed. Hans Borg omringedes af Fjender, der vilde have Bandlysningen gjennemført i sin fulde Udstrækning, hvorfor de joge dem bort, der kom med Mad og Drikke; dette havde til Følge, at han ofte var nær ved at sulte ihjel. Saa kom til hans Hjælp den hellige Maaned Ramadhan, i hvilken al Fejde skulde hvile. Da turde han vove sig uden for Borgen, ja, kom ofte i Følge med Pilegrimme til Templet; mellem disse vandt han mange Tilhængere ved sin glødende Veltalenhed, saa de ved deres Hjemkomst bragte hans Lære til fjærne Egne. Muhammed naaede saaledes under Sult, Haan, Forfølgelse og Fattigdom det Maal, han ansaa for det højeste: at forkynde den ene Guds Magt. Under alt dette maa vi tænke os ham i en uafbrudt Ekstase, hvorledes skulde han ellers have valgt saadanne Kaar, da Rigdom, Ære og Magt laa for hans Fødder. Nu til Dags ser man med Mistro til den Slags profetiske Fremtoninger; men hvo af os vilde være i Stand til at udrette det, som Frants af Assisi eller den hellige Helena udførte? «Lad Lægevidenskaben have sine Navne til at betegne disse yderliggaaende Fænomener i den menneskelige Natur, lad den kalde Geniet en Sygdom i Hjærnen, lad den betragte en vis Finhed i Følelsen som en begyndende Tæring, lad den sætte Begejstring og Kjærlighed i Klasse med de nervøse Onder. Det betyder kun lidt. Ordene «sund» og «syg» ere relative. Hvo vilde ikke hellere være syg som Pascal end rask som et Hverdagsmenneske? Den prosaiske

Maade, hvorpaa man i vore Dage opfatter Afsindigheden, vildleder paa en meget uheldig Maade vore historiske Domme i saadanne Spørgsmaal. Naar en Person nu befinder sig i en saadan Tilstand, at han siger Ting, hvorom han ikke har nogen Bevidsthed, og Tanken arbejder uafhængig af Viljen, saa staar han i Fare for at blive indespærret som afsindig. Fordum blev sligt kaldet profetisk Gave og Inspiration. Det skjønneste, som er sket i Verden, er sket i Ekstase. Enhver overordentlig Aandsytring er forbunden med en Forrykkelse af Ligevægten, en lidenskabelig Tilstand hos den Person, fra hvem den udgaar.»

Efter at have levet tre Aar paa Bjærget fik han igjen Lov til at vende tilbage til Byen; men nu led han to betydelige Tab, idet Abu Taleb og Kadischah døde. Han begræd dem begge bitterlig, men trøstedes ved Kadischahs Grav med, at Englen Gabriel aabenbarede sig for ham og sagde, at hun paa Grund af sine store Fortjenester nu boede i et Sølvpalads i Paradiset. Hende havde Muhammed trods sin stærkt sanselige Natur bestandig været tro, han havde end ikke benyttet sig af den sædvanlige Skik at tage Medhustruer. Nu blev han trolovet med Abu Bekrs Datter, den skjønne Ayescha, der kun var syv Aar gammel. Brylluppet maatte derfor udsættes nogle Aar, hvorfor han tog sig en Medhustru.

Da Tilstanden imidlertid igjen blev usikker for ham i Mekka, besluttede han at flygte til Tayef, en lille By 70 Mile derfra; men han kunde ikke let have valgt noget daarligere Tilflugtssted, Beboerne vare ivrige Latdyrkere, og denne Gud havde Muhammed paa

mange Maader forhaanet. Vilde han prædike der, overdøvedes han med Raab og Skrig, gik han paa Gaden, overdængedes han med Stene og Snavs, saa han flere Gange var nær ved at blive dræbt. Endelig blev han fordreven fra Byen og fulgtes paa Vej af en stor Hob skrigende, skjændende og bandende Kvinder og Børn. Da han kom til Mekka, skyede alle ham som en pestsmittet. Ved et Tilfælde traf han sammen med nogle Pilegrimme fra Jathrib, der fortalte, at hans Lære allerede havde vundet betydelig Udbredelse i denne By. Da han klagede dem sin Nød, lovede de at skaffe ham et sikkert Ophold der. Han lod nogle af sine mest trofaste Mænd følge med, og der kom snart efter Bud om, at han var velkommen. Det var ogsaa paa høje Tid, thi Abu Sofian optog paa ny Omars mislykkede Plan; men for at Hadet og Hævnen ikke skulde ramme en enkelt Mand, bestemtes, at en Mand af hver Stamme skulde udføre Drabet. Muhammed havde heldigvis faaet Underretning om Planen. Ali iførte sig hans Klæder og lagde sig i hans Seng. De sammensvorne kom en mørk Nat, omringede Huset og sprængte Døren. De bleve baade forvirrede og forbavsede, da de saa Ali; paa deres Spørgsmaal om, hvor Muhammed var, svarede han, at det vidste han ikke, hvorpaa han ganske rolig gik sin Vej.

Muhammed havde samme Nat ad Omveje skyndt sig til Abu Bekrs Hus. Han bad denne at ledsage sig paa Flugten. De bleve enige om at ty til en Hule en Mils Vej fra Mekka i Bjærget Thour; der vilde de opholde sig, til de med nogen Sikkerhed

kunde naa til Jathrib, og Abu Bekrs Børn skulde bringe dem Føde. De naaede dertil samme Nat, ofte i den største Fare for at blive kjendte og grebne af de talrige Forfølgere, der paa Abu Sofians Bud gjennemstrejfede Egnen. De beskjærmedes senere paa en vidunderlig Maade ved, at en Edderkop spandt sin Væv over Hulens Indgang. En Due lagde Æg i deres Nærhed og Bierne lavede Honning til dem. Alligevel ængstedes Abu Bekr for deres Forfølgere. «Vore Forfølgere ere mange, og vi ere kun to,» sagde han. «Frygt ikke,» sagde Muhammed, «der er endnu en tredje, Gud er med os!» Tre Dage sade de her i Hulen, og naar det blev mørkt, kom Abu Bekrs Døtre med Føde til dem; den fjerde Dag vovede de sig ud og naaede efter mange Farer et Bjærg, der hed Koba, i Nærheden af Jathrib. Her var Føde nok og her samledes flere venlige Stammefyrster om ham. Da Rygtet om hans Ankomst naaede Byen, gik 500 Borgere ham i Møde. Muhammed drog ind i Staden, siddende paa en Kamelhoppe, medens hans oprullede Turban bares foran ham som Banner. Hans Indtog lignede saaledes mere en Feltherres, der drager ind i en erobret By end en stakkels forfulgt Flygtnings. Hele den store Folkeskare kappedes om at ære ham og vise ham Hyldest. Kort Tid efter kom Ali med forrevne Klæder og blodige Fødder og senere kom hele Muhammeds Familie.

Det var den 23de September 622, at Muhammeds Flugt fandt Sted; fra denne, Hedschra, som den kaldtes, begynde Muhammedanerne deres Tidsregning. Den blev i flere Henseender epokegjørende for ham. Hans

Udvikling indtræder i en ny Fase, idet han her kom i Besiddelse af Magt og lydige Tjenere. Hidtil havde hans Optræden været præget af en Mildhedens og Forsonlighedens Aand, der nærmer sig stærkt til Biblens: «Hvis nogen slaar dig paa den højre Kind, vend ham ogsaa den venstre til!», men nu frafalder han flere af sine hidtil forfægtede Theorier og fremsætter andre, han før selv vilde have kaldt forkastelige: Den østerlandske Despot kommer mere i Forgrunden og udvisker mange af de skjønne Træk, der vare betegnende for ham i hans Forfølgelsestid; men hvor kunde det være anderledes? I tretten Aar havde han lidt og stridt, mistet sin Ejendom, Ære og Anseelse og kun mødt Forhaanelser og ondskabsfulde Efterstræbelser, det var menneskeligt, om han nu betalte med lige Mønt. Nu forkynder han, at hver religiøs Lære eller Institution kun kan opretholdes ved ydre Vælde og Vaabenmagt. (Vor Gud er Herren! Naar Gud ikke formaaede at afvende Menneskenes Voldsomhed ved andre Mennesker, vilde Klostre, Kirker, Synagoger og Moskeer, i hvilke Guds Navn saa ofte nævnes, forlængst være blevne forstyrrede. Sure 22.) Man vil dog forgjæves søge i Koranen efter et Paabud om at forfølge kristne og Jøder. Disse Folk kalder han Skriftbesidderne, og han regner deres Profeter med i den Række af Vidner om Sandheden, hvori han selv er den sidste; men han lægger dem til Last, at de have udkradset alle de Steder af deres hellige Skrifter, der havde Hensyn til ham. Han indrømmer, at Gud enten har sendt eller vil sende hvert

Folk[1] en Afsending til at vidne om Sandheden. Det er særlig mod Afgudsdyrkerne, han vender sin Vrede. «Naar I møde de vantro, saa afhugger deres Hoveder, indtil der er anrettet et stort Nederlag mellem dem, lægger de fangne i tunge Lænker og giver dem fri mod Løsepenge, naar Krigen er endt.» (Sure 47).

Et andet Sted lyder Befalingen: «Jeg er med eder, jeg vil styrke de troende, men i de vantro Hjærter vil jeg bringe Frygt; naar I møder dem, saa afhugger deres Hoveder og alle deres Fingerender!» (Sure 8). Dette stemmer ikke ganske overens med, hvad der siges andet Steds, at «Herren har foreskrevet sig selv Barmhjærtighed til Lov» (Sure 7), men er mere et Udslag af hans naturlige Hævnfølelse.

Indbyggerne i Jathrib eller, som Byen senere kaldtes, Medina el Nabi (Profetens By) havde skjænket ham et Hus; da han snart samlede sig en større Menighed, laa det ham meget paa Sinde at faa opført en Moske. Paa en Plads udenfor Byen, hvor hans Kamel havde knælet, da han holdt sit Indtog, lod han den opføre, simpel og tarvelig. Teglsten og Jord dannede Muren, og Stammer af Palmetræer bare Taget, der var dannet af Grene og tækket med Blade. Muhammed selv var den mest ivrige Arbejder. Her prædikede han for en meget blandet Tilhørerkreds af Hedninger, kristne og Jøder; særlig gjorde han de sidste mange Indrømmelser for at vinde dem, flere Lærdomme lempede han efter deres Tro, ligesom han ogsaa antog mange af deres Fester og Skikke; bl. a.

[1] Ethvert Folk gav vi en Religion og en aaben Vej. Sure 5.

forordnede han, at de troende under Bønnen skulde vende Ansigtet mod Jerusalem. Kort efter holdt han Bryllup med Ayescha, og ved samme Lejlighed blev hans Datter Fatima trolovet med hans trofaste Tilhænger Ali. Da al hans Ejendom var falden i Fjendens Hænder og han som Følge deraf var en fattig Mand, maatte denne Højtid fejres med den største Tarvelighed [1].

I Spidsen for en talrig Skare, der havde samlet sig alle Vegne fra, foranstaltede han nu formelige Plyndringstog mod Karavaner, der skulde gaa til Mekka, særlig de, der tilhørte hans værste Fjender, Korejschiterne, hvilke Tog bragte ham rigt Bytte. En Gang udsendte han en Kriger ved Navn Abdallah med det Hverv at udspejde en kommende Karavane og med en forseglet Ordre, som han først maatte bryde i Naklahdalen i Nærheden af Tayef, og det var i den hellige Maaned; men Ordren var affattet i saa vage og ubestemte Udtryk, at Abdallah opfattede den som Paabud om Plyndring. Han overfaldt Karavanen og kom belæsset med Bytte tilbage til Medina; men hans Færd vakte en saa udelt Misbilligelse hos Befolkningen, at Muhammed fandt det raadeligst at give Afkald paa sin Del af Byttet samt at forkynde offentlig, at Abdallah havde handlet paa egen Haand uden hans Befaling. Dog tilføjede han, at vel var denne

---

[1] Det hedder i den gamle Beretning: «Bryllupsmaden var kun Dadler og Oliven, Brudens Leje var et Faareskind og hendes Udstyr: to Særke, et Hovedtøj, to Sølvarmbaand, en Pude, stoppet med Palmeblade, et Bæger, en Haandmølle, to Vandkrukker og en Spand.»

Handling dadelværdig, fordi den hellige Maaneds Fred var krænket, men de, der tilbade Afguderne og fordreve de rettroende fra Guds hellige Tempel, var det i langt højere Grad.

To Aar derefter fik Muhammed at vide, at hans Fjende Abu Sofian vilde komme fra Syrien i Spidsen for en Karavane paa 1000 Kameler, belæssede med Kjøbmandsvarer. Han drog da ud med 314 Mand, hvoraf de fleste vare Flygtninge fra Mekka, og alle havde noget at hævne. Vejen gik mellem Bjærgene og Havet; de lagde sig i Baghold i en Dal, hvorigjennem Bækken Bedr løb, ved et Vadested, som Karavanen skulde passere. Abu Sofian havde imidlertid faaet at vide, at Vejen ikke var sikker, derfor sendte han Ilbud til Mekka om Undsætning. Abu Jahl, en Mand paa 70 Aar, men rask og rørig som en ung Kriger og Muhammeds uforsonlige Fjende, drog ud med en Styrke paa 100 Heste og 700 Kameler og tog Retning til Bedr. Abu Sofian havde paa et Spejdertog lagt Mærke til de Daddelkjærner, Muhammeds Folk havde kastet fra sig, og derved opdaget, hvor de vare. Han gav Karavanen Ordre til at tage en anden Retning og sendte derpaa Bud til Abu Jahl, at han godt kunde drage tilbage, da Faren var afværget.

Dertil havde dennes Folk ikke synderlig Lyst; flere af dem havde Frænder mellem de faldne ved Naklah og de brændte af Begjærlighed efter at hævne dem og give Muhammed en alvorlig Tugtelse; derfor udsendtes en Spejder for at skaffe paalidelig Besked om Fjendens Styrke og Stilling. Da han kom tilbage og meddelte, at der kun var c. 300 Mand, raabte

de lystig til hverandre: «Fremad, lader os hente Vand fra Bækken Bedr til det Gilde, hvorved vi ville holde os lystige i Anledning af Karavanens Frelse!»

Da Muhammeds Spejdere bragte Underretning om den uventede Fjende, der nærmede sig, tabte mange af hans Folk Modet; men med den Snarraadighed i Farens Stund, der var ham ejendommelig, bød han dem kun at være glade, thi Allah havde lovet ham en let Sejr. Paa Toppen af en Skrænt lod han i Hast bygge sig en Hytte, hvorfra han bekvemt kunde holde Øje med Slagets Gang; udenfor Døren stod en Kamel, parat til Flugt, hvis Slaget gik ham imod. Langs Bækken lod han sine Folk opstille, og da den hidsige Fjende trængte paa for at drikke af Vandet, faldt strax flere for deres velrettede Pileskud. Der udspandt sig en heftig Kamp over hele Linjen, medens Muhammed i Hytten fik et af sine Anfald. Da han kom til sig selv igjen, meddelte han Abu Bekr, at der var aldeles ingen Grund til Frygt, Gud havde i Synet gjentaget sit Løfte om Sejr. Det var til stort Uheld for Korejschiterne, at deres gamle hidsige Fører trængte for langt frem; han kom helt ind i Fjendens Rækker og blev saaret, men det forøgede kun hans Raseri. Endelig faldt han af Hesten, og en Fjende satte Foden paa hans Bryst; men han vedblev med at udstøde Forbandelser og Trusler, indtil et Hug skilte hans Hoved fra Kroppen. Da flygtede hans Følge; 70 laa døde paa Valpladsen og et lignende Antal var taget til Fange, medens der paa Muhammeds Side kun var falden 14 Mand.

Abu Sofian og hans Venner bleve som rasende, da Budskabet om dette Nederlag naaede dem, navnlig fyldte hans Hustru, Abu Jahls Datter, Luften med vanvittige Klager og foreholdt ham idelig Ordsproget: «Om saa Helvedes Ild skal blive min Lod, opgiver jeg dog ikke Blodhævnen!» Han og 200 andre lovede hverandre højtidelig, at de ikke vilde salve deres Hoveder, rede deres Skjæg eller nærme sig en Kvinde, før de havde set Muhammed under Øjnene. De toge hver en Sæk Mel foran paa Hesten, gjennemstrejfede hele Omegnen, hærgede Markerne, brændte Daddeltræerne, tilstoppede Brøndene og dræbte adskillige af Muhammeds Venner; men da denne drog ud mod dem, glemte de deres Løfte og toge skyndsomt Flugten hjemad, hvorfor man spottende kaldte dette Tog «Melsækkekrigen».

Slaget ved Bedr fik en afgjørende Betydning for Islams Fremtid. «Ørkenens Børn» saa strax, at her vare deres Tanker virkeliggjorte. Da Medinas hedenske Indbyggere saa de hjemvendende Krigere med det røvede Gods, var dette et saa slaaende Argument for dem om Islams Rigtighed, at mange flere omvendtes herved end ved alle de Prædikener, Profeten hidtil havde holdt. Haabet om Bytte lokkede Folk fra Ørkenen til i tusindvis at stille dem under hans Fane. I Spidsen for disse talte han et andet Sprog end før, dette viste sig særlig overfor Jøderne.

Trods alle hans Indrømmelser vedbleve disse at vise ham afgjort Foragt og digtede Nidviser om ham. En af deres Digtere drog endelig til Mekka og forsøgte ved at lovprise de Helte, der vare faldne i

Slaget ved Bedr, at ægge deres Frænder til Hævn. Da han kom tilbage, var han saa letsindig at oplæse sine Vers offentlig. Muhammed lod da en Dag de Ord falde: «Er der ingen, der vil befri mig for denne Søn af Aschraf?» Nogle Dage efter laa Jøden dræbt paa Gaden af en af de saakaldte Hjælpere (Asarier).

En Pige af en arabisk Hyrdestamme, som bragte Mælk til Byen, kom en Dag ind i et af de Kvarterer, der for største Delen var beboet af Jøder. En Del unge Karle stimlede sammen om hende og bad hende tage Sløret af, for at de kunde se hendes Skjønhed. Da hun ikke vilde, blev det revet af hende, og hun stod nu grædende og skamfuld; men en forbigaaende Muselmand, som saa dette, for til og dræbte Gjerningsmanden. De andre dræbte ham til Gjengjæld. Snart stode Jøder og Muselmænd under Vaaben mod hverandre; de første havde søgt at forskanse sig saa godt som muligt. Et almindeligt Blodbad var uundgaaeligt, da lagde Muhammed sig imellem og stillede Jøderne den Betingelse, at de ufortøvet skulde antage Islam. De satte sig til Modværge, men nødtes af Sulten til at overgive sig. Da de ikke vilde skifte Tro, nøjedes Profeten med at konfiskere deres Gods og forvise dem, 700 i Tallet, til Syrien.

Med Hensyn til Byttets Deling bestemte Muhammed, at de $^{3}/_{4}$ tilfaldt Krigerne; men Resten skulde lægges til Side til helligt Brug, til de fattige, forældreløse og de vejfarende. Af de uhyre Rigdomme, der efterhaanden tilførtes Byen, idet de før fredlyste Karavanveje bleve lige saa mange Kanaler til Formue,

da Plyndringen vedblev, tog Muhammed intet for sig selv, hans Maal var af en anden Art end at blive en rig Mand; derfor vedblev han lige til sin Død at være den tarveligste og fattigste Mand i Byen.

Abu Sofians sidste Felttog indbragte ham kun Skjændsel, og der var ikke faa, som talte højt om, at han var fejg, en Beskyldning, der saarer en Araber dybest. Da Folket raabte paa Blodhævn, rustede han sig igjen. Hæren, han fik samlet, bestod næsten udelukkende af Folk af hans egen Stamme. Hans Hustru Henda, der var den mest hævngjerrige af dem alle, fulgte med i Spidsen for 15 af Stadens mest ansete Kvinder for at glæde sig over den forhadte Fjendes Fald.

Muhammed havde imidlertid faaet Underretning om, at en fjendtlig Styrke paa 3000 Mand drog imod ham; han sammenkaldte et Krigsraad, hvori han foreslog at undgaa at møde Fjenden i aaben Mark, man skulde holde sig indenfor Murene og lade Kvinder og Børn være behjælpelige med at kaste Stene ned fra Tagene paa Fjenden. Krigerne, der vare opblæste af den let vundne Sejr ved Bedr, misbilligede denne Plan og raabte paa, at de vilde drage Fjenden i Møde, Derpaa lod han Hæren mønstre; i den var der 300 Jøder, hvilke han gav Valget mellem at gaa tilbage eller antage Islam, de valgte det første, og nu havde han kun 700 Mand. Ved Synet af den lille Styrke bleve hans Mænd betænkelige og mente, at det dog maaske var bedst at holde sig indenfor Murene. Dette vilde Muhammed ikke gaa ind paa; han erklærede, at det sømmede sig ikke for en Profet

at stikke det en Gang dragne Sværd i Skeden eller vende om, før Gud havde dømt mellem ham og Fjenden. Altsaa droge de ud og lejrede sig ved Bjærget Ohod c. 6 Mile fra Medina. Paa sit Sværd havde Muhammed ladet indgravere: «Frygt bringer Skjændsel, foran ligger Æren, Fejghed frier ingen fra hans Skæbne.» Han vilde ikke personlig deltage i Slaget og gav derfor Sværdet til en af sine bedste Krigere, der lovede at bruge det, saa længe det havde Od og Ægge; selv valgte han et højtliggende Sted, hvorfra han havde god Oversigt over Valpladsen. Da Korejschiterne vidste, at de havde afgjort Overvægt, kom de med flyvende Faner og klingende Spil. Abu Sofians Hustru med sit Følge sang Krigssange og sloge paa Bækkener, medens de af og til mindede Mændene om deres faldne Brødre ved Bedr. Muhammed befalede sine Tropper at indtage en afventende Holdning, særlig maatte Bueskytterne blive paa deres Post, for at det fjendtlige Rytteri ikke skulde falde dem i Ryggen. Et rasende Sammenstød fandt Sted. En Kriger trængte frem til det Sted, hvor Muhammed opholdt sig og raabte, idet han svang Sværdet over hans Hoved: «Hvor er Muhammed? Ingen er sikker, saa længe han lever!» Profeten snappede imidlertid en Lanse fra en af de hosstaaende Tjenere og satte den gjennem ham; men strax derefter saaredes han af en Sten, der flængede hans Læbe og slog en af hans Fortænder ind, dernæst af en Jærnpil, der blev siddende fast i Saaret og voldte ham store Smerter; samtidig saaredes baade Abu Bekr og Omar. Snart løb Rygtet gjennem Hæren, at Profeten var falden, og i

Fortvivlelse derover opløstes Tropperne i vild Flugt. En Kæmpe tog Muhammed og bar ham op paa Toppen af en Klippe, og her samledes de faa tilbageblevne trofaste om ham, bestemte paa at sælge deres Liv saa dyrt som muligt. Korejschiterne, der fuldt og fast troede paa Profetens Fald, gjorde sig ingen Ulejlighed med at anfalde dem, men spredte sig plyndrende over Valpladsen og droge derefter hjemad.

Muselmændene jordede deres Brødes Lig, hvoraf flere vare grusomt mishandlede af Abu Sofians Folk, og vendte derpaa for første Gang som slagne tilbage til Medina, hele Tiden i stadig Frygt for at falde i Fjendens Hænder. Abu Sofian, der paa sin Side ogsaa havde lidt store Tab, hvilke forhindrede ham i at drage noget Udbytte af Sejren, gav sig til at underhandle med Muhammed, og Resultatet blev, at der sluttedes Vaabenstilstand paa et Aar.

Dette Tab vakte Tvivl om Muhammeds guddommelige Sendelse; men han forsøgte at give Strømmen en anden Retning. Dels foreholdt han dem (Koranen, Sure 3), at Gud havde altid holdt sine Løfter og ogsaa i Begyndelsen af Slaget givet dem Overtaget over Fjenderne, men «I bleve oprørske, forsagte og gik imod de udstedte Befalinger. Nogle af eder sørgede kun for dette timelige Liv; han lod eder derfor jage paa Flugt for at prøve eder, dog har han allerede tilgivet eder, da han er huldrig mod de troende.» Dels førte han Tropperne mod flere mægtige Stammer ved Syriens Grænse, som det lykkedes ham at overvinde. Derved gjenvandt han den gamle Tiltro.

Abu Sofian havde ikke i Sinde at lade Vaabnene

hvile længere end den fastsatte Tid. Han anvendte denne til at slutte Forbund saa vel med flere Araberstammer som med Jøderne. Da Vaabenstilstanden var udløben, kunde han drage mod Medina med en Hær paa over 10,000 Mand. Muhammed, der var bleven klog af Skade, vogtede sig vel denne Gang for at drage for langt frem. Han satte Byen i den bedst mulige Forsvarsstand og lod i nogen Afstand fra Muren til den Side, hvorfra Fjenden kunde ventes, grave en dyb Grav, hvor han selv personlig arbejdede med. Bagved denne opstillede han sin Hær i Slagorden, og da Abu Sofian kom, modtoges han med en Regn af Pile. Da han ikke kunde komme over Graven, nødtes han til at betale med lige Mønt. Kampen vedblev længe, men kunde naturligvis ikke bringe Sejren til nogen af Siderne, hvorfor Abu Sofian slog Lejr. En Jødestamme, Koraidaerne, der ejede en fast Borg i Nærheden af Medina, men ellers stod paa en god Fod med Muhammed, viste sig nu troløs og sluttede sig til Fjenden. Da der altsaa var Fjender i Ryggen, besluttede Muhammed sig til at handle hurtig. Han sendte en af sine mest paalidelige Mænd over i Fjendens Lejr, dels for at faa fuld Vished om Jødernes Troløshed, dels for om muligt at udsaa Splid mellem Abu Sofian og de forbundne Araberstammer. Dette lykkedes særdeles godt; da Abu Sofian næste Dag opfordrede dem til at gjenoptage Kampen, nægtede de dette og forlangte Gidsler af ham som Pant paa hans Ærlighed. Den gjensidige Mistillid bevirkede, at de i flere Dage bleve liggende uvirksomme i Lejren; men saa opstod der et forfærdeligt Vejr med heftige Storme

og Regnskyl, deres Telte blæstes over Ende, og Lejrbaalene slukkedes. En almindelig Modløshed gik igjennem alle Rækker, da det hed, at Muhammed havde begyndt med sine gamle Kunster og nu ved Trolddom og Hexeri havde ødelagt sine Fjender.

I den paafølgende almindelige Forvirring saa Abu Sofian sig nødt til at give Ordre til Opbrud; han drog til Mekka og de forbundne til Ørkenen, uden at altsaa dette store Tog havde bragt noget Udbytte. Abu Sofian skrev til Muhammed og kaldte ham en fejg Usling, der havde været nødt til at krybe i Skjul bag en Grav for at værge sig, samt tilføjede, at hvis de en Gang mødtes paa aaben Mark som i Slaget ved Ohod, saa skulde han tage en frygtelig Hævn; Muhammed svarede, at den Tid ikke var fjærn, da han skulde knuse alle Korejshiternes Afgudsbilleder.

Over Jøderne, som havde vist sig troløse mod ham, tog han en skrækkelig Hævn; Mændene dømtes til Døden, 400 skal han have ladet levende begrave, Resten nedhuggedes paa Torvet i Medina. Kvinderne og Børnene bleve Slaver, og Godset deltes paa sædvanlig Maade mellem Sejrherrerne.

I Modsætning til en Mængde Steder i Koranen, der paabyde at behandle Jøderne med Mildhed, men som maa antages at være fremkomne paa den Tid, da han søgte at vinde dem for sig, optændtes han paa dette Tidspunkt af et dødeligt Had til dem. Han led af en smertelig Sygdom, som intet Middel kunde hjælpe mod, og om denne mente han, at den var ham paahexet af Jøderne, ved at de havde dannet et lille Voxbillede af ham og omviklet det med nogle af hans

Haar; derpaa havde de gjennemstukket det med elleve Naale og omvundet det med en Buestræng, hvorpaa der var knyttet 11 Knuder, og kastet det hele i en Brønd[1].

Under Paavirkning af dette Tryllemiddel blev Muhammed Dag for Dag svagere, indtil Englen Gabriel i et Syn viste ham, hvor Ulykken stammede fra. Han sendte da Ali hen til Brønden, og der fandt han ganske rigtig Voxbilledet. Muhammed oplæste nu elleve Koranvers, og for hvert faldt der en Naal ud af Billedet og løsnedes en Knude paa Buestrængen, og da den sidste faldt, havde han hele sin oprindelige Sundhed igjen.

Disse elleve Vers anses endnu af Muselmændene for at have helbredende Kraft, og særlig beskytte de mod al Slags Trolddom. De kaldes Amuletterne og mange bære dem stadig hos sig.

De findes i Sure 113 og 114 og lyde saaledes: «I den albarmhjærtige Guds Navn. Jeg tager min Tilflugt til Morgenrødens Herre, at han vil befri mig for at lide ondt af det skabte, af Maanen, naar den formørkes, af dem, der binde Trolddomsknuder og blæse paa dem med deres Aande, af dem, der ere misundelige og have onde Øjne. — Jeg tager min

[1] En lignende Tankegang vil man finde udbredt i Evropa hele Middelalderen igjennem. Paverne bekjendtgjorde idelig, hvorledes de onde truede dem med deres Kunster ved at mane Dæmoner ind i Spejle og Ringe. Innocens den ottende bekjendtgjør, at Troldmændene døbe Dukker med hans Navn for senere under Paakaldelsen af Djævelen at gjennemstikke dem med Naale.

Tilflugt til Menneskenes Herre, til Menneskenes Konge og til Menneskenes Gud, at han befrir mig for ondt fra Mørkets Frister, saa han flyr, fra ham, der hvisker onde Tanker i Menneskets Hjærte, og fra alle onde Aander og Mennesker!»

Sikkert og stolt havde Muhammed skrevet, at den Tid ikke var fjærn, da Afgudsbillederne skulde kastes i Støvet; dette stod i Forbindelse med den Tanke at vende Forholdet om, saa han blev den angribende i Stedet for den angrebne, og erobre Fædrenes hellige By Mekka. Her i Medina var Islam trods den betydelige Tilslutning en rodløs Plante uden det mindste Præg af Ærværdighed; ved at blive forkyndt i det gamle Kaabatempel vilde den derimod ganske anderledes blive et Led i en historisk Kjæde og fuldkommen naa sit Maal. Muselmændene vare stillede som Jøderne under det babylonske Fangenskab, de manglede deres Tempel og alt, hvad der knyttede sig dertil, og endnu mere: de vare bandlyste og kunde ikke faa Adgang til Templet; desuagtet besluttede Muhammed at foretage et Pilegrimstog dertil. Helt passende fik han en Aabenbaring om, at de trygt kunde rejse i den hellige Maaned. Hans Mænd, der i sex Aar havde været udelukkede fra Templet, modtoge Meddelelsen om Toget med Jubel. En stor Skare drog af Sted; men Rygtet om, at denne nærmede sig Mekka, satte Korejschiterne i en usædvanlig Bevægelse; de ansaa det først nødvendigt at forbyde ham Adgangen til Byen, hvorfor de udsendte en talrig Rytterskare for at spærre ham Vejen.

Muhammed nødtes derved til ad Bjærgstierne

gjennem Snævringerne at finde Vej ned paa Sletten foran Mekka. Ankommen her sendte han Bud ind i Byen, at han kun kom i en fredelig Hensigt, at han støttede sig til Lovens Bestemmelser om Sikkerhed for Pilegrimmene, og at han var bestemt paa at hævde disse Rettigheder.

Der kom Udsendinge fra Korejschiterne; de overraskedes af den Ærefrygt, som alle udviste mod Profeten, og de foreslog ham derfor at slutte Fred for 10 Aar; i denne Tid skulde hans Tilhængere have uhindret Adgang til Staden, men maatte kun blive der tre Dage ad Gangen for at forrette de sædvanlige Andagtsøvelser. Dog kom de denne Dag ikke ind. Muhammed befalede, uvist af hvilken Grund, at de paa Stedet skulde slagte deres Kameler og rage deres Hoveder; mismodige vendte de hjemad, men Muhammed trøstede dem med, at det i Følge en meddelt Aabenbaring ikke vilde vare længe, inden Byen skulde blive deres.

Skjønt han altsaa maatte opgive sin Plan mod Mekka til bedre Tider, var Tanken om Islam som Verdensreligion allerede fremspiret. Dette fremgik af de Breve, han skrev til mange Fyrster saa vel i som udenfor Arabien om at antage Islam og derved erkjende ham som deres Overhoved. Det er selvfølgeligt, at disse Opfordringer kun vakte Spot og Latter. Til den stolte Kosru i Persien skrev han: «I den barmhjærtige Guds Navn! Muhammed, Abdallahs Søn til Kosru, Konge i Persien . . .» — man fik aldrig mere af Brevets Indhold at vide; thi Kosru raabte forbitret, idet han sønderrev det: «Hvad, vover et Menneske, der er min Slave, at sætte sit Navn foran

mit?» Derefter skrev han til Statholderen i Jemen: «Jeg hører, at der i Medina er en vanvittig af Korejschiternes Stamme, som kalder sig Profet. Skaf ham hans Forstand igjen, og kan du ikke det, saa send mig hans Hoved.» Da Muhammed erfor, hvorledes hans Brev var blevet behandlet, sagde han: «Gud vil paa samme Maade sønderrive hans Rige.»

Kejser Heraklius tog mere Hensyn til Sværmeren. Muhammeds Brev, der var underskrevet med Sølvbogstaver, lagde han ærbødig paa en Pude og gav Gesandten gode Gaver med tilbage, skjønt han ikke ansaa Muhammeds Færd for andet end en af de sædvanlige Røverkrige, Stammerne i Arabien stedse førte med hverandre. Statholderen i Ægypten opførte sig paa lignende Maade, men bemærkede dog i Anledning af Profetens Opfordring til at antage Islam, at sligt var en alvorlig Sag, der ikke kunde ordnes i en Haandevending. Derimod sendte han Gaver til Profeten, bl. a. en særdeles skjøn Slavinde, der hed Marie. Hun havde nær styrtet hele hans religiøse og politiske System over Ende. Han fattede nemlig en aldeles rasende Kjærlighed til hende, men stod over for den Bestemmelse i Koranen, der stemplede Omgang med en Slavinde som Skjørlevned, der straffedes med Piskeslag; derfor turde han dog ikke udsætte sig. Heldigvis fik han i dette kritiske Øjeblik en ny Aabenbaring, der tillod Profeten at sætte sig ud over de sædvanlige Lovbestemmelser og have Omgang med sine Slavinder, medens Loven fremdeles bestod for alle andre.

Til Statholderen i Bostra ved Syriens Grænse

var ligeledes afsendt en Gesandt; denne blev imidlertid dræbt ved Byen Muta. Dette var Muhammed en velkommen Lejlighed til et nyt Tog. Det var første Gang, Islam skulde uden for Hjemmets Grænser og mødes med romerske Vaaben. Til Anfører valgte han sin frigivne Slave Zeid, men medgav ham flere dygtige Høvedsmænd samt en Styrke paa 3000 Mand. Planen var at gaa saa hurtig til Værks, at Byen kunde overrumples; men den blev røbet, og en langt overlegen Styrke af Romere, Grækere og Arabere drog dem i Møde. Zeid sammenkaldte til et Krigsraad og foreslog at sende Bud til Muhammed om nærmere Besked, men Digteren Abdallah raabte: «Vi maa drage videre trods Overmagten, vi kæmpe for Troen; falde vi, er Paradiset vor Løn. Fremad til Sejr eller Martyrdom!» Digterens Ord tændte Ild i alles Hjærter. De mødte Fjenden ved Muta og angrebe ham med rasende Tapperhed. Zeid blev dødelig saaret, og Banneret faldt ud af hans Haand. Jaafar greb det og holdt det i Vejret; Haanden, hvormed han holdt det, blev afhugget; han greb det med den anden, og da ogsaa denne var afhugget, holdt han det fast mellem Armstumperne. Endelig fik han et Hug i Hovedet, men vedblev selv døende at holde ved Fanen. Da greb Kaled, Guds Sværd, som han kaldtes, det, og hos ham blev det under hele Slaget. Han for frem som en rasende, og sex Krumsabler knækkedes i hans Haand under Kampen, der varede hele Dagen. Natten adskilte de kæmpende, men næste Morgen vidste Kaled ved at lade sine Folk komme til Syne paa mange forskjellige Punkter at

skuffe Fjenden, saa han troede, der var kommen Forstærkning. De forenede Hære vege ved Kaleds første Angreb, og snart blev Tilbagetoget forvandlet til den vildeste Flugt. Araberne plyndrede deres Lejr og gjorde et overordentlig rigt Bytte. Der var dog kun liden Glæde ved Hærens Tilbagekomst til Medina, thi man vidste, at nogle af deres bedste Mænd vare blevne paa Valpladsen.

Imidlertid vandt Muhammed ved Prædiken som ved Vaabenmagt Herredømmet over Tusinder af «Ørkenens Børn». Folk, der vare vante til Kulde, Sult og Solens brændende Straaler, stillede sig med den mest ubetingede Lydighed under hans Banner; i Spidsen for dem mente Muhammed at vinde den hellige Stad og knuse Afguderne. Vel var der sluttet Fred; men da der stadig var Tvistigheder mellem Stammerne, vilde der altid kunne findes en Grund til at bryde den; Korejschiterne, der stedse havde holdt Øje med Bevægelsen og med Ængstelse set, hvorledes Muhammeds Magt voxede Dag for Dag, opgave Tanken om at føre Krig med ham og sendte, for end yderligere at faa Freden bestyrket, Abu Sofian til Medina; men den haanlige Modtagelse, han fik der, gjorde det klart for ham, at der var noget i Gjære, og det varede ikke længe, inden han fik Syn for Sagn.

I al Hemmelighed stævnede Muhammed alle sine Forbundsfæller til at møde i Medina under Vaaben, dog uden at nogen fik at vide, hvorhen Toget skulde gaa. Alle Veje til Mekka spærredes, for at ikke en Forræder skulde røbe Planen. Dette var dog nær sket, idet der allerede var sendt et Bud af Sted; men

Muhammed fik det at vide og sendte Ali med fem hurtige Ryttere ud, hvem det ogsaa lykkedes at opsnappe Budet og det skæbnesvangre Brev.

I Spidsen for 10,000 Krigere drog Muhammed i Aaret 630 i al Stilhed ud fra Medina ad ubefærdede Bjærgstier. Ingen Musik eller Larm forkyndte Hærens Komme. Et stort Held syntes at varsle om en herlig Sejr, idet Abu Sofian blev fanget af nogle af de udsendte Spejdere. Da Omar saa ham, takkede han Allah, at han havde givet en saadan Fjende i hans Hænder uden Betingelser, og han svang allerede Sværdet over hans Hoved for at lade Handling følge paa Ordet, men da tog Al Abbas ham under sin Beskyttelse, indtil Profetens Vilje var bleven bekjendt.

Den næste Dag blev han stillet for Muhammed og fik Valget mellem at antage Islam eller dø. Omar stod nær hos og svang Sværdet over sit Hoved. Omstændighederne vare ikke gunstige for Abu Sofian; han valgte det første og udvirkede derved betydelige Fordele for Mekkas Indbyggere. Han fik Lov til at gaa gjennem Lejren og se Hærens Udrustning. Krigernes Talrighed, Mandstugt og Udrustning satte ham i den højeste Forbavselse; men endmere forundredes han, da han saa Profeten i Spidsen for Livvagten i Jærn fra Top til Taa. Han vendte sig til sin Ledsager, Al Abbas, og sagde med en vældig Ed: «Nu ser jeg klart, at her nytter ingen Modstand!» Denne svarede: «Det er ganske rigtigt, gaa du derfor tilbage til Byen og formaa Folkene til at nedlægge Vaabnene; derved vil sikkert spares mange Menneskeliv.» Dette gjorde han, og gav Mekkas Indbyggere

en saa levende Skildring af Muhammeds Styrke, at Flertallet gik ind paa at nedlægge Vaabnene og fredelig vente paa Profetens Indtog. Muhammed vidste intet af alt dette; han delte sin Hær og lod Hovedstyrken drage lige frem, medens store Afdelinger droge frem over Bjærgene til begge Sider. Alle havde Paalæg om ikke at angribe først; kunde hans gamle Fjender vindes med Mildhed, skulde dette prøves, den, som frivillig overgav sig, maatte ikke fortrædiges. Det løb dog ikke ganske fredelig af; Kaled, der anførte venstre Fløj, blev modtaget med Pileskud af nogle af de mest hidsige Korejschiter, hvorfor han gav Ordre til Angreb, og Muhammed saa med Harme og Sorg, hvorledes han og hans Krigere trængte dem ind i Byen og lod Krumsablerne gjøre lyst imellem dem; der var allerede Tegn til et frygteligt Blodbad, da en hurtig Ordre fra Muhammed standsede det hele.

Nu afførte han sig alle sine Prydelser og iførte sig den simple Pilegrimsdragt. Solen stod just op, da han som Herre drog ind i sin Fødeby. Hans Følelser vare udelukkende af religiøs Art. Han sang den ene Sure af Koranen efter den anden og jublede over, at Gud nu havde opfyldt sit Tilsagn, at han i Tryghed efter saa mange Aars Landflygtighed kunde drage ind i Mekkas hellige Tempel. Dertil søgte han først og gik de syv Omgange, som Traditionen foreskrev; men da han vilde gaa ind, vilde den gamle Betjent ikke udlevere Nøglerne, hvorfor Ali tog dem fra ham med Magt; Muhammed befalede imidlertid, at de skulde gives ham tilbage. Rørt over denne Venlighed

udleverede han dem godvillig, gik over til Islam og beholdt derved sit Embede under den nye Regering.

Dernæst paabød Muhammed, at Templet skulde renses, hvilket ikke var noget let Arbejde, idet Kaaba var bleven en Efterlignelse af det romerske Pantheon; de mest forskjellige Guddomme fandtes her. Den mest berømte var Hobal, der var kommet fra Syrien; den sagde man om, at den kunde frembringe Regn, hvilket satte den højt for de tørstige Ørkenens Sønner. Der var endvidere en Jomfru Marie med Barnet, en Billedstøtte af Abraham og en af Ismael med Spaadomspile i Hænderne. «Det var,» sagde Muhammed, «en Fornærmelse mod deres Minde; thi de havde aldrig udøvet en saadan djævelsk Kunst; derfor skulde de ødelægges.» Der var endvidere Engle afmalede som skjønne Kvinder, en kunstig af Træ formet Due; men intet deraf fandt Naade for hans Øjne — det hele blev ødelagt. Fra Templet gik Muhammed til den hellige Kilde Zem Zem. Sagnet fortalte, at det var den, Englen havde vist Hagar og Ismael, da de vare nær ved at vansmægte af Tørst i Ørkenen; det var Skik, at Pilegrimmen skulde drikke al det, han kunde, deraf, og da Al Abbas nu kom til Muhammed med et Bæger, udnævnte han ham til Kildens Bevogter, en Bestilling, som hans Slægt har den Dag i Dag.

Derfra vendte Muhammed tilbage til Byen og lod en af sine troende kalde Folket sammen til Bøn ved det bekjendte Tilraab: «Gud er stor, kommer til Bøn, kommer til gode Gjerninger!» Her fastsatte han nu Kiblaen ɔ: Retningen under Bønnen; først havde han af Hensyn til Jøderne paabudt at vende Ansigtet

mod Jerusalem, senere havde han forkyndt, at Retningen var ligegyldig; nu paabød han, at alle rettroende over hele Verden skulde under Bønnen vende Ansigtet mod Mekka.

Derpaa holdt han en Prædiken for den uhyre Folkemasse, hvori han viste, hvorledes Troen paa denne Dag triumferede over Vantroen, idet de saa længe forkyndte Forjættelser nu endelig vare blevne opfyldte. Mængden svarede ham med Tilraabet: «Gud er stor, der er ingen anden Gud end Gud og Muhammed er hans Profet!» Derefter drog han til det gamle Slot paa Safabjærget, hvor han før havde boet i Trængsel og Nød og haft saa mange bitre Timer. Her tog han Sæde paa et ophøjet Stade, lod hele Folket drage forbi og aflægge Hyldingsed og afsværge Billeddyrkelsen. Midt i al denne Herlighed tabte han dog ikke Bevidstheden om, hvem han var. «Hvi skjælver du?» sagde han til en gammel Mand, der aflagde Eden, «jeg er ingen Konge, men en Søn af en korejschitisk Kvinde, som spiste Kjød, der var tørret i Solen.»

De stolte Høvdinger viste sig med haabløse Ansigter for den Mand, de havde haanet, spottet og forfulgt. «Hvad kunne I vente af mig?» spurgte han vredt. «Barmhjærtighed, o ædelmodige Broder!» var Svaret. «Saa være det!» sagde han i en paa en Gang haanlig og medynksfuld Tone.

Flere af hans værste Fjender droge forbi, han tilgav dem alle; dog var der en, som satte hans Taalmodighed haardt paa Prøve. Det var en ung Korejschit, som hed Abdallah Ibn Saad; han var en vel begavet Mand og særlig dygtig i at føre Pennen,

hvorfor Muhammed havde ladet ham optegne de forskjellige Surer af Koranen; mellem sine Venner havde han pralet af, at var Muhammed en hel Profet paa Grund af Koranens Fuldkommenhed, var han i det mindste en halv; thi han havde omskrevet, omdigtet og tilsat saa meget, at Muhammed skulde have ondt ved at kjende sit eget. Disse Bedragerier havde Muhammed opdaget, hvorfor den unge Mand var flygtet fra Medina til Mekka. Nu frygtede han for Dommen. Muhammed afventede i mørk Tavshed, om ikke en af de ivrige vilde skille ham Hovedet fra Kroppen; men da ingen gjorde Mine dertil, tilsagde han ham Fred og lod ham gaa, hvorpaa han senere blev en meget ivrig Forkæmper for Islam.

I det hele viste han en saa stor Mildhed, at hans Venner forargedes derover, ligesom de ogsaa gik glip af det forventede rige Bytte. Man begyndte ogsaa at blive bange for, at han, nu da hans Fødeby var i hans Magt, vilde forlade sine Tilhængere i Medina og tage Ophold i Mekka. En Dag sad han paa Safabjærget og saa længselsfuldt ned over Byen, idet han sagde: «Sandelig, du er den bedste af alle Byer og den af Allah mest elskede. Var jeg ikke bleven fordreven af min egen Stamme, havde jeg aldrig forladt dig!» Hans Venner, som hørte det, sagde: «Se, Muhammed er nu sin Fødebys Overvinder og Herre, nu vil han bosætte sig her og glemme Medina.»

Han svarede i en bebrejdende Tone: «Nej, da I lovede at lyde mig, svor jeg at leve og dø hos eder. Jeg vilde ikke handle som Guds Sendebud, hvis jeg brød min Ed.» Og han holdt sit Ord.

Ligesom Kaaba var bleven renset, saaledes skulde nu alle Landets Afguder omstyrtes. Den trosivrige Kaled fik dette Hverv; men han gik ikke frem som sin Herre, idet han flere Steder gjorde kort Proces med Afgudsdyrkerne og ligeledes øvede Blodhævnen mod alle dem, han fra gammel Tid havde noget udestaaende med. Dette vandt ikke Muhammeds Bifald. Til en af Byerne, hvor Kaled havde ladet en Mængde af Indbyggerne nedsable og taget deres Gods, sendte han Ali for at bringe det røvede tilbage og nøje opspore de faldnes Slægt for at give Mandebod, et Hverv, som denne udførte med stor Samvittighedsfuldhed.

Muhammed havde dog endnu langt fra vundet Herredømmet i Arabien. Da de mægtige Ørkenstammer fik Budet om, at Mekka var falden, søgte de deres Frelse i en nøjere Sammenslutning; der nævnes Stammen Sad, hos hvilken Muhammed havde været i sin Barndom, og Stammen Thakef, der var meget talrig og mægtig og havde sit Ophold i Bjærglandskabet ved Tayef, hvorfra Muhammed var bleven saa haanlig forfulgt. De frygtede nu for hans Hævn og vare derfor meget virksomme for at faa Modstanden saa stærk som mulig; til dem sluttede sig Stammerne Havaz, Joseh og flere mindre.

Thakefiternes Høvding, Malek Ibn Auf, fik Overbefalingen over hele Hæren og bestemte Autadalen i Nærheden af Tayef til Mødested. Han havde givet Ordre til, at alle Krigerne skulde tage deres Kvinder, Børn og Ejendom med for derved at forhindre Flugt. Lejren fik, eftersom Beduinerne efterhaanden strøm-

mede sammen fra alle Sider med deres Ejendele, et alt andet end krigersk Præg, og flere ansete Høvdinger talte højt mod dette uheldige Paabud. Krigernes Antal var 4000, men Muhammed rykkede mod dem med en tredobbelt saa stor Styrke. Han var sig sin Overlegenhed bevidst og undlod derfor at tage sine sædvanlige Forholdsregler. Medens hans Folk uden Orden droge igjennem en vild Bjærgsnævring, begyndte det pludselig at regne dem om Ørene med Kastespyd, Stene og Pile. Hans Folk faldt som Fluer, thi Malek havde besat alle Højder og hver fremspringende Klippetop med Slyngekastere og Bueskytter. Muselmændene grebes af en panisk Skræk og flygtede til alle Sider. Muhammed tilraabte dem i Guds og sit eget Navn at blive, men ingen hørte det. Mange Aars udholdende Arbejde syntes nu at skulle tilintetgjøres i et Øjeblik. En Del nyomvendte, der med Sværdet over Hovedet havde antaget Islam, begyndte allerede at røbe deres Glæde over Nederlaget og raabte, at nu var det forbi med Muhammeds Trolddomsmagt. En af dem forsøgte at snigmyrde ham, hvilket dog mislykkedes.

I sin Fortvivlelse gav han sit Muldyr Sporerne for at styrte sig ind mellem Fjendernes Rækker og der finde Døden; men Al Abbas greb Tøjlen og udstødte et saa forfærdeligt Brøl, at det gav Gjenlyd i alle Klippekløfterne. Dette blev Hærens Frelse; mange vendte tilbage og samledes om Profeten, og da Hovedstyrken af Fjendehæren drog frem, blev den modtagen med stor Hidsighed. «Nu gløder Ovnen!» raabte Muhammed, da han saa Vaaben og Rustninger glimte

og lyne. Han kastede en Haandfuld Støv op i Luften og bad Gud gjøre Fjenderne blinde ved dette. Den Sejrsikkerhed, hvormed han udstedte sine Befalinger, indvirkede paa hele Hæren, saa Malek og hans Stamme flygtede til Tayef, de andre til Lejren. Mod den sidste vendte Muhammed først sine Vaaben, og da den var indtaget og Mændene dels gjorte til Slaver, dels nedhuggede, medens Kvinderne, Børnene og Godset bragtes til et sikkert Sted i Forvaring, gik Toget mod Byen. Denne var imidlertid vel befæstet, saa det hjalp ikke, at Muhammed anvendte Blider, Stormbukke o. lg. ubekjendte Ting, som en Perser havde lært ham; desuden forsvarede Indbyggerne sig af yderste Evne, de vidste jo, hvad der ventede dem, hvis de faldt i deres forhaanede Modstanders Hænder. Pileskud og Kastespyd modtoge de belejrende, og desuden dræbtes mange ved, at der fra Murene blev hældt smeltet Jærn ned over dem, hvilket foraarsagede dem frygtelige Lidelser. Muhammed lod sig derfor nøje med for denne Gang at ødelægge Markerne, Frugthaverne og Vingaardene og drog tilbage til det Sted, hvor han havde efterladt Fangerne og Byttet, idet han lovede, at Belejringen af Tayef ved Lejlighed skulde blive fornyet.

Paa Hjemrejsen til Mekka kom han forbi det Sted, hvor hans Moder laa begravet. Loven forbød at vise Ærbødighed for en vantros Grav; men ved denne Lejlighed bad han Himlen om en Formildelse i dette Lovbud, hvilket ogsaa blev ham tilstaaet, hvorpaa han satte sig paa Graven og græd. Senere sagde han: «Jeg bad Gud om Tilladelse til at besøge

min Moders Grav, dette tilstodes mig; men da jeg ogsaa vilde bede for hendes Sjæl, blev det mig nægtet.»

Imidlertid arbejdede Muhammed med Iver paa at vinde alle de Stammer for sig, der boede omkring Tayef, hvilket ogsaa lykkedes ham, saa det til sidst blev umuligt for Indbyggerne at komme udenfor Murene uden at blive overfaldne. Denne Tilstand blev utaalelig i Længden, hvorfor de sendte Gesandter til Muhammed for at bede om Fred. Han fordrede af dem, at de skulde antage Islam og underkaste sig uden Betingelser. Gesandterne erklærede sig for deres eget Vedkommende rede til at gaa ind herpaa, men bade om en Maaneds Betænkningstid for Byen. Da det nægtedes, bade de om Fritagelse for nogle af de daglige Bønner. Hertil svarede Muhammed, at der gaves ingen sand Religion uden Bøn. Da de derpaa gik ind paa alle de stillede Betingelser, lod Muhammed et Par Høvdinger drage til Tayef for at ødelægge Afgudsbillederne. Disse bleve da først berøvede deres Prydelser og derefter slaaede i Stykker, medens Tayefs Kvinder stode og græd over deres sørgelige Skæbne.

Denne Stammes Fald trak de andres efter sig, den ene mægtige Høvding meldte sig efter den anden med Tilbud om at antage Islam. Det er en Selvfølge, at dette Forhold kun blev meget løst, det var jo ikke saaledes med Islams som med Kristendommens Forkyndere, der vandrede fra Land til Land med deres Mesters Lærdomme; midt i den religiøse Ligegyldighed, der som anført var udbredt over næsten hele Arabien, hørte Araberne Tale om den mægtige

Høvding, der var fremtraadt i Hedschas og lovede hele Arabien en glimrende Fremtid, derfor skyndte de sig med at slutte sig til ham. Disse Omvendelser gik næsten ligesaa hovedkulds for sig som Frankernes under Chlodevig og Saxernes under Karl den store. Det er vist, at der i de første Hære, som gik ud fra Arabien, fandtes mange Soldater, der knap nok vidste, at Koranen var til, men hvis hele Dogmatik var Slagordet: «Der er kun én Gud, og Muhammed er hans Profet.» Det vigtigste var dog, at Nationalitetsfølelsen var bleven vakt, saa man kom til at se sig selv som et stort Folk og fik Synet udvidet udover Stammeskjellet. Muhammed havde fremmanet en frygtelig Magt i Ørkenen, der kun behøvede at blive sig selv bevidst for at vende Sværdet mod den øvrige Verden.

Vi have før omtalt Muhammeds Breve til forskjellige Fyrster; disse Skrivelser kunde først ret faa Betydning, naar der stod Tusinder af Ørkenens Sønner rede til med Sværdet i Haanden at garantere for Indholdets punktlige Efterlevelse. Kejser Heraklius havde nu faaet Øjet op for, at den ny Magt i Arabien var noget andet og mere end Stammekrige. Han samlede derfor en Hær ved Arabiens Grænse for at knuse Fjenden. Muhammed lod offentlig bekjendtgjøre, mod hvem den hellige Krig nu skulde føres; men hans Krigere syntes ikke om Romerne, de havde Slaget ved Muta i frisk Erindring, desuden undskyldte de sig med den hede Aarstid og Daddelhøsten, der stod for Døren, de vilde hellere blive hjemme end drage

ud nu, da Jorden var afsveden og Bække og Kilder udtørrede.

Andre som Omar, Othman og Abu Bekr støttede ham ved at bringe betydelige Pengeofre til Sagens Fremme. Stadens rigeste Kvinder bragte deres Smykker, og der udrustedes en Hær paa 10,000 Ryttere og dobbelt saa mange Fodfolk. Muhammed udnævnte Ali til Statholder i Medina i sin Fraværelse og drog af Sted; men man fik snart Ørkenens Besværligheder at føle. Allerede den anden Dag løb flere deres Vej og senere svandt Hæren Dag for Dag. Muhammed saa paa dette med stoisk Rolighed. «Lad dem kun løbe,» sagde han, «du de til noget, vil Gud føre dem tilbage til os: hvis ikke, ere vi blevne en Byrde kvit». Han havde set rigtig, flere af Flygtningene kom tilbage, og de, der vare blevne hjemme i Mekka, plagedes af Samvittighedsnag over deres Fejghed og droge senere af Sted. Efter utallige Besværligheder naaede Hæren Tabuk paa Grænsen af det romerske Rige. Her slog Muhammed Lejr og udsendte sine Høvidsmænd rundt omkring i Egnen for at forkynde Islam og opdrive Skat. Fyrsten i den kristne By Eyla tæt ved det røde Hav sluttede Fredspagt med Muhammed og forpligtede sig til at betale en Skat paa 3000 Dinarer[1]. Formen for denne Fredspagt blev senere lagt til Grund for de følgende med andre Magter.

En anden Fyrste af Kindastammen havde en saa stærkt befæstet Borg, at Kaled, der var bleven udsendt mod ham, indsaa det umulige i at tage den med

[1] 1 Dinar = 8 à 9 Kroner.

Magt. Han greb derfor til en List. En maaneklar Aften, da Høvdingen med sin Hustru spaserede paa Borgens terrassedannede Tag, saa de i nogen Afstand et Dyr græsse, som de antoge for at være et vildt Æsel fra Bjærgene. Han hentede derfor Lanse og Hest og drog med sin Broder og flere Folk ud efter det; men de faldt strax i Kaleds Hænder, Broderen dræbtes og Fyrsten blev tagen til Fange, men frigaves mod store Løsepenge og maatte senere svare Skat. Muhammeds Spejdere bragte Underretning om, at store Skarer af fjendtligt Krigsfolk samlede sig paa Syriens Grænse. Han sammenkaldte til et Krigsraad, da han nødig vilde opgive sit Forehavende paa Halvvejen, og spurgte, om de skulde drage videre eller ikke. Omar svarede hertil: «Har du Guds Befaling dertil, saa drage vi af Sted.» «Havde jeg haft det,» svarede Muhammed, «havde jeg ikke spurgt eder til Raads.» Flertallet med Omar i Spidsen erklærede, at de vare tilfredse med det vundne Udbytte, og Muhammed maatte efter at have ligget i Lejr ved Tabuk i tyve Dage bryde op og drage tilbage til Medina.

Her satte hans Komme meget forskjellige Følelser i Bevægelse. De, der havde Venner eller Slægtninge blandt de hjemkommende, hilste dem med glad Jubel, de derimod, der havde skulket eller forladt Hæren, saa meget modfaldne ud. Muhammed satte de sidste i Band og forbød alle troende at have Samkvem med dem. Kort derefter sendtes Abu Bekr til Mekka i Spidsen for en stor Karavane. Ali kom senere for i hele den uhyre Folkemasses Nærværelse at forkynde den Sure i Koranen, der handler om Fremgangsmaa-

den mod de vantro. Han oplæste den paa Toppen af Akababjærget. Det hedder heri, at Guds Profet ikke længere vil holde Stilstand med de vantro og Afgudsdyrkerne. De skulde have en Frist paa fire Maaneder; men naar den Tid var udløben, vilde de ingen Overbærenhed finde, da vilde der blive ført Krig mod dem med Magt som med List. De vilde da faa Valget mellem at gaa over til Islam eller betale Skat. «I skulle,» hedder det, «dræbe Afgudsdyrkerne, hvor I finde dem, tage dem til Fange, belejre dem eller lægge eder i Baghold for dem!» Det var Sværdets Evangelium i dets mest yderliggaaende Konsekvenser.

I Henhold hertil udsendtes paa ny Opfordringer rundt omkring til at antage Islam; blandt de mange som gjorde det, var Tavka, Statholderen i Syrien, hvilket bevirkede, at Kejseren kastede ham i Fængsel.

Muhammed udnævnte to Statholdere i Jemen; men Folket var uroligt og vilde ikke anerkjende den nye Regering, hvorfor Ali afsendtes for at skaffe dem Respekt; mod hans Vilje droge hans Tropper skjændende og brændende gjennem Landet, indtil Roligheden var oprettet og Folket tvunget til at bøje sig.

Muhammed var imidlertid bleven gammel før Tiden.

Da han under Belejringen af Keibar en Gang forlangte noget at spise, gav man ham Lammekjød, som en Jødinde havde set Lejlighed til at forgifte. Han fik det vel kastet op; men det havde dog, som han udtrykte sig, smittet Livets Kilder og forvoldte ham ofte store Smerter. Han besluttede da at anvende sine sidste Kræfter til en Pilegrimsrejse til Mekka,

og paa denne vilde alle følge ham, saa han den 22. Febr. 632 drog af Sted i Spidsen for 114,000 troende. Paa denne Rejse indskærpede han dem paa ny Troen og bad dem høre efter hans Ord, eftersom det nu var sidste Gang, han talte til dem. Sagnet fortæller, at en Røst fra Himlen stadfæstede hans Befalinger ved at sige: «Ve dem, som fornægte deres Tro! Frygter ikke for dem, men for mig. I Dag har jeg fuldstændiggjort og fuldbyrdet min Naade over eder. Det er min Vilje, at Islam skal være eders Religion!» Muhammed kom som sædvanlig til Mekka som ydmyg Pilegrim; efter sin Alders Aar ofrede han 63 Kameler, og Ali ofrede 37. Han lod Folket sammenkalde og sluttede Pagt med det om, at det ingen Sinde vilde vende sig fra den sande Tro; saa rejste han tilbage, og idet han nu for sidste Gang kom op over Bjærgene foran Medina og Staden laa for hans Blik, var det, som om hans hele stormfulde og bevægede Livsførelse i et stort Panorama drog forbi hans Øje, hvorfor han giver sine bevægede Følelser Luft i følgende Tak: «Gud er stor! Der er kun én Gud, han har ingen ved sin Side. Hans er Riget, hans alene være Æren. Han er almægtig; han har holdt sit Løfte. Han har staaet sin Tjener bi og alene adsplittet hans Fjender. Lader os gaa hjem og tilbede og lovprise ham!»

Muhammed havde hele sit Liv kæmpet for en Idé, og han havde vundet den almindelige Lod, der tildeles saadanne Mennesker: at blive haanet, spottet og forfulgt; men han havde tillige set, hvad der kun bliver faa dødeliges Lod, at hans Ideer sejrede i en Udstræk-

ning, som han aldrig selv havde anet. Havde han i Førstningen næret Tvivl om sin guddommelige Sendelse, maatte denne forsvinde, naar han saa hen til, hvorledes alt efterhaanden lagdes til rette til hans Planers Fremme; herved styrkedes hans Tro, og maaske kan mange af de senere Aabenbarelser, hvoraf de fleste drejede sig om meget selviske Formaal, forklares af, at alle hans Indskydelser, eftersom han var Guds Profet, nødvendigvis maatte være af guddommelig Art.

Det ligger nær her ved Enden af hans Livsbane at kaste et Blik paa hans Personlighed. Det, som skaffede ham en saa uhyre Indflydelse paa hans Landsmænd, var, at han var en ægte Araber fra Hoved til Fod. Han er ikke en Revolutionsmand, som mange fremragende Historieskrivere have villet gjøre ham til; meget mere er han en Reformator, idet han saa meget som muligt holdt sig til det bestaaende, hvor det ikke var i ligefrem Modsigelse med hans Tro. Han var ikke Digter, og han udgav sig heller aldrig derfor; men hans Veltalenhed var af en saa gribende Natur, at den tændte Ild i Masserne. Han vedblev at være den fattige Araber lige til sin Død og førte et meget tarveligt Liv. Han tilvejede sig hver Dag det bestemte Stykke Bygbrød; undertiden gik der flere Maaneder, i hvilke han nøjedes med Dadler og Vand og uden at der tændtes Ild paa hans Arne. Han malkede selv sine Geder, fejede Gulvet, gjorde Ild paa, lappede sine Klæder og gjorde alt forefaldende Arbejde uden at tænke paa nogen kongelig Pragt. Han var kjæk, uforfærdet og snarraadig i Farens Stund, hvilke Egenskaber sattes meget højt af hans Lands-

mænd. Han havde endvidere den demokratiske Lighedsfølelse, som særlig maatte drage Folk til ham, han afslog alle personlige Æresbevisninger. En Flygtning, som var vendt tilbage for at bede om Naade, siger saaledes om sit Besøg hos ham: «Han spurgte mig om mit Navn og indbød mig, da jeg havde sagt ham det, til at gaa hjem med sig. Da han under Vejs tiltaltes af en gammel affældig Kone, standsede han og hørte taalmodig paa alt, hvad hun havde at fortælle. Dette, tænkte jeg ved mig selv, er ikke meget kongeligt. Men da vi vare komne til hans Hjem, gav han mig en Skindpude at sidde paa, der var udstoppet med Palmeblade, og satte sig selv paa det bare Gulv. Dette, tænkte jeg, er ikke meget fyrsteligt.»

I de senere opstaaede Sagn fortælles om en Mængde Undergjerninger, han skal have øvet; dette har han aldrig indladt sig paa. Det eneste Under, han bestandig henviste til, var Koranen. Tvivlere plejede han ofte, naar de ytrede Tvivl om hans guddommelige Sendelse, at rette Opfordring til om at skrive en Sure, som en af denne Bogs. Guds Sendebud eller Gesandt er hans stadige Navn i Koranen. «Hvem der ønsker at erfare,» siger Draper, «om Begivenhedernes Udfald svarede til det dristige i denne Erklæring, vil gjøre vel i at tage et Kort over Jorden, som den nu ser ud, i Haanden. Han vil da finde Tegn paa noget mere end et Bedrageri. Den Omstændighed, at Muhammed er blevet det religiøse Overhoved for mange Riger, at han under det daglige Liv er bleven Fører for mere end en Tredjedel af Menneske-

heden, vil maaske retfærdiggjøre hans Fordring paa at være Guds Udsending.» — Den Mening, at Muhammed har forbedret Kvindens Stilling, er fejlagtig. Her er netop det svageste Punkt i hans System. Det vilde nemlig ikke have været ham vanskeligt at slaa Monogamiet fast ved Lov og derved lægge det sædelige Grundlag for et ordentligt Familieliv. Det er ofte forsøgt at begrunde Polygamiets Nødvendighed i disse Lande, særlig ved at henvise til fysiske og geografiske Forhold; men alle disse Paavisninger tabe betydelig i Kraft, naar den historiske Kjendsgjerning paapeges, at Monogamiet var det herskende i Oldtiden og at Kvinden var meget anset samt havde fuldstændig frit Valg af Ægtefælle, og blev hun forført, fik Forføreren stræng Straf.

Alt dette var vel gaaet til Grunde i Nordarabien; men mod syd, i Jemen var der meget tilbage af dette endnu, da man der viste sig meget ridderlig mod Kvinden. Hun æredes meget højt, man søgte ved kjække Handlinger at vinde den elskedes Hjærte, og man sang Sange til hendes Ære. Alt dette lod Muhammed uænset og gav Kvinderne Sløret, hvilket til hans Tid ikke havde været kjendt, og mod hvilket nyere Reformatorer særlig Babiterne rettede deres Angreb. «Bort med Sløret,» sige de, «det er Skyld i hele vor Ulykke!» De turde have Ret, thi med dette spærredes Kvinderne ude fra al Deltagelse i Folkets Liv. Islam har i hele sin Historie ingen store Kvinder og kan aldrig faa det, da de indenfor Haremets Mure kun leve for Pynt, Sladder og Misundelse og i det hele den Dag i Dag føre en Tilværelse som Liljerne paa

Marken, der hverken saa eller spinde og dog ere glimrende klædte. Glimrende nok; men tomme Skaller uden Kjærne, fordi de med Flid ere blevne holdt borte fra alt, hvad der sætter Menneskelivet i Bevægelse og giver det Fart.

Det var ogsaa først, efter at Muhammed var kommet paa Livets Solside, at dette løse Forhold til Kvindekjønnet udviklede sig. Saa længe Kadischah levede, tog han ingen Medhustruer. Hende betragtede han som sin Lykkes Ophav og viste hende altid stor Ære samt gjorde hende til en af de fire Kvinder, som han kaldte Dydsspejlet; de andre vare: Marie, Moses Søster, Marie, Jesu Moder, og Fatima, hans egen Datter. Hans senere Hustru Ayescha sagde en Gang, da han priste Kadischah: «Men hun var jo gammel, og der er kommen en i hendes Sted, som er bedre.» «Nej, ved Gud,» svarede han, «ingen Kvinde kan bære Fortrinet for Kadischah, som troede paa mig, da Menneskene foragtede mig, og sørgede for mine Fornødenheder, da jeg var fattig og forfulgt!»

Hende blev han tro til det sidste; men efter hendes Død gav han sine Lidenskaber frit Løb. Da Ayescha kun var et Barn paa 7 Aar, tog han Savda, en af de til Abyssinien flygtede Araberes Hustruer, men han elskede hende ikke, og siden giftede han sig med 12 til foruden Ayescha. Det er en Selvfølge, at Forholdet mellem dem var alt andet end venligt. Hos Ayescha tilbragte han efter Hjemkomsten fra Mekka sine sidste Dage. Han havde nu ofte Anfald af Krampe, rimeligvis har hans Sygdomstilfælde taget til med Aarene, selv ansaa han dem for Virkningen af

Giften fra Keibar. Han kunde staa op om Natten og foretage de besynderligste Ting. Saaledes kom han en Nat til sin Slave og bad denne følge ham til Kirkegaarden; de døde havde opfordret Profeten til at bede for dem. Da de kom der, bad han længe inderlig saa vel for levende som døde. Paa Hjemvejen sagde han til Slaven: «Jeg fik Valget mellem at blive i Verden til Tidernes Ende og nyde alle Glæder eller at vende tilbage til Gud; jeg har valgt det sidste.» Da han den følgende Dag var noget bedre, lod han sig bære til Moskeen, hvor han siddende paa sin Prædikestol bad for dem alle, formanede dem til at holde ved Troen og stride for den, og endelig sagde han dem sit sidste Farvel. Han sluttede med at sige: «Er der nogen iblandt eder, som jeg uretfærdig har slaaet, saa er her min Ryg, at han kan gjøre Gjengjæld. Har jeg krænket nogen, saa lad mig bøde lige for lige. Har jeg taget nogens Ejendom, saa lad ham nu træde frem for at kræve Erstatning.» En Kvinde meldte sig med Fordring paa tre Dinarer, som han skyldte hende fra gammel Tid. Muhammed betalte hende dem med Renter, idet han sagde, at det var bedre at lide Skam i denne end i den anden Verden. Derpaa gav han følgende tre Afskedsbefalinger: Fordriver alle Afgudsdyrkere fra Arabien, giver alle omvendte lige Rettigheder med eder selv og værer varagtige i Bønnen! Den følgende Fredag vilde han igjen holde Gudstjeneste, men faldt besvimet om; da han kom til sig selv igjen, bemyndigede han Abu Bekr til at forrette Bønnen. Det Rygte, at Profeten var død, kom ud og vakte stor Bevægelse, hvorfor

han med Anspændelse af sine sidste Kræfter atter kom frem og sagde, at Folket ikke maatte undres over, at han døde, eftersom ingen Profet havde levet evig. «Jeg vender tilbage til ham, som sendte mig. Jeg giver eder nu min sidste Befaling: I skulle være enige, elske, ære og understøtte hverandre og formane hverandre til Tro og gode Gjerninger. Jeg gaar kun foran, I skulle følge mig. Døden venter os alle, lad derfor ingen søge at afvende den fra mig; mit Liv har været til eders bedste, det vil min Død ogsaa være.» Det var de sidste Ord, han talte offentlig. Hans nærmeste veg ikke fra hans Leje, hvor han havde underlige Syner, Drømme og Feberfantasier. Den 8. Juni 632 døde han i Ayeschas Arme med de Ord: «Herre, forbarm dig over mig, giv mig Plads blandt dem, som du har optaget i din Naade og Yndest.»

Da Budskabet om Muhammeds Død kom ud mellem Folket, opstod der først heftig Veklage; men senere slog det sig til Ro med, at han nok vilde komme igjen om 40 Dage ligesom Moses, eller opstaa paa den tredje Dag ligesom Kristus. Omar var i den Henseende den mest overbeviste, han truede endog enhver med Døden, som vovede at udtale en anden Mening. Men da hverken det ene eller andet skete, fremtraadte Abu Bekr, der altid havde misbilliget disse Drømmerier, og sagde: «Tilbeder I Muhammed eller Muhammeds Gud? Gud lever evig, men hans Sendebud var dødeligt som vi og har endt sit Løb!» Med denne Forklaring sloge alle sig til Ro; man satte Graad og Klage til Side og begyndte at lov-

prise den henfarne samt gjorde alt rede til en prægtig Begravelse. En ny Strid rejste sig om, hvor han skulde begraves; men den afgjorde Abu Bekr ved at forkynde, at Muhammed paa sit Dødsleje havde sagt, at han vilde begraves paa samme Sted, han døde, og hans Grav gravedes da under hans Dødsseng. Senere byggedes der over Graven en prægtig Moske, til hvilken det blev anset for en meget fortjenstlig Handling at gjøre Valfarter. Endnu den Dag i Dag beder Pilegrimmen i «Blomsternes ærefulde Lade», som Graven kaldes, at Herren vil vise Naade mod Muhammed og hans Slægt.

Tredje Kapitel.

Koranen.

Denne mærkelige Bog, der har haft en saa stor Indflydelse paa Menneskehedens Skæbne og endnu er religiøs og juridisk Raadgiver for en stor Del af Verden, er i Følge Muhammed opskreven paa en Tavle, der er lige saa lang, som Himlen er borte fra Jorden, og lige saa bred som fra Østen til Vesten. Denne Tavle er dannet af en skinnende hvid Sten og har sin Plads ved Guds Trone over den syvende Himmel. Derfra overbragte Englen Gabriel dens forskjellige Surer til Muhammed, skrevne paa Silketøj. Endskjønt ikke mindre end 225 Steder i den ere ophævede ved senere Befalinger, er den dog som Allahs Ord ufejlbar, idet de forskjellige Aabenbarelser bleve nedskrevne af Muhammeds Lærlinge paa Pergament, Læderstrimler, Palmeblade eller lignende og nedlagdes mellem hverandre i en Kasse, der blev overgivet til en af hans Hustruer. De bleve først efter Profetens Død samlede af Abu Bekr, ofte fra meget upaalidelige Kilder. Der optoges Surer, som kun levede i enkelte Afskriveres Hukommelse, og disse

Afskrivere vare ofte temmelig upaalidelige, som den ovenfor omtalte Saad, og Muhammed var tit fortørnet paa dem, fordi de skreve noget helt andet end det, han sagde. Abu Bekrs Samling var ogsaa saa ukorrekt, at den aabnede det videste Spillerum for de mest forskjellige Meninger. Den deraf følgende Strid og Splid foraarsagede, at Kalifen Othman indkaldte alle Afskrifterne og lod dem brænde, efter at han havde dannet den «ægte» Koran. Saaledes som vi nu har den, omfatter den 114 Surer (Afsnit) af meget forskjellig Længde. Hver af disse med Undtagelse af en har Overskriften: «I den barmhjærtige Guds Navn.» Som i et rent Kaos ere Fortællinger om Dommedag, bibelske og gamle arabiske Legender, borgerlige Forskrifter og de egentlige guddommelige Aabenbaringer blandede mellem hverandre. Der er ikke Spor af Angivelse af Tidsfølgen, uden for saa vidt der skjelnes mellem dem, der ere aabenbarede i Mekka, og dem, der senere aabenbaredes i Medina; men allerede derved faa vi Øje for det Omslag, der fandt Sted i Profetens Liv ved, at han vandt Magt i Medina. De første forkynde nemlig en Tolerance, Overbærenhed, Medlidenhed og Venlighed mod anderledes troende, særlig kristne og Jøder, der ganske savnes i de sidste[1].

Disse Surer ere skrevne i samme Versemaal som

---

[1] «Ærer Gud alene og sætter ingen Skabning ved hans Side, værer gode mod Forældre, Slægtninge, de faderløse og Slaverne, mod eders Naboer, hvad enten de staa eder nær eller ere eder fremmede (vantro); thi Gud gjør ingen Uret, ikke saa meget som for en Myres Vægt, men for en god Handling fordobler han Lønnen.» (Sure 4).

det gamle Testamente. Som Følge af deres Tilblivelsesmaade danne de langt fra noget Hele, og vil man læse Bogen igjennem, frembringe de, trods de mange rige Syner og poetiske Billeder, ikke andet end et trættende Indtryk. Men som en Bog til at slaa op i, hvilket den Dag i Dag finder Sted efter en stor Maalestok, er den fortrinlig; der findes ikke en Side uden gode Vink og Raad i Livets mest forskjellige Forhold.

De astronomiske og kosmogoniske Forestillinger, der findes i Koranen, ere højst naive og vidne — som Draper siger — om den menneskelige Videns Morgendæmring. Jorden holdes saaledes fast i sin Ligevægts Stilling ved Bjærgenes Vægt. Ved hvert af Verdens fire Hjørner staar en Engel, hvis Skikkelse er en forunderlig Blanding af Tyren, Løven, Fuglen og Mennesket; disse fire Engle bære den uhyre Himmelkuppel, og som Vidnesbyrd om Guds Magt og Visdom anføres, at man forgjæves vil lede om Revner i Kuplen. Der findes syv Himle oven over hverandre[1], og i den øverste staar Guds Trone, der støttes af lignende fantastiske Engleskikkelser som de ovenfor omtalte. Englene sidde paa Vagt for at hindre de onde Aander fra at komme ind i Himlen, og Stjærneskuddene ere gloende Stene, som udslynges mod dem, naar de nærme sig for meget.

For at forsone Aabenbaringens Under med Virkeligheden antoges almindelig, at Gud vel gjorde Profeten bekjendt med sin Menings Grundtanke; men denne maatte selv udforme den i den digteriske Prosa, der

[1] De jødiske Rabbiner lærte det samme.

kunde ryste de troendes Gemytter i den Grad, at det flere Gange hændtes, at de faldt om som bevidstløse, ja endog døde af Skræk, naar de uforberedte hørte et af dens Truselsord. Tvivlede nogen og sagde: «Muhammed har sikkerlig selv forfattet Koranen,» saa svaredes: «Saa prøver da paa, om I kunne frembringe en eneste Sure, der blot kan stilles ved Siden af denne, og tager til Hjælp hvem I vil uden Gud. O I Mennesker, nu har Herren sendt Sandheden til eder. Den, der nu skal være ret ledet, han bliver rigtig ledet til sin Sjæls Frelse; men den, der farer vild, gjør det til sin Sjæls Fordærvelse. Men jeg er ikke indsat til Vogter over eder. Og du, o Profet, følg kun det, som er dig aabenbaret, og bær alt med Taalmodighed; Gud vil en Gang dømme, og han er den bedste Dommer.» (Koranens Sure 10). De Grundpiller, hvorpaa Islam hviler, ere foruden Hoveddogmet, der er kun én Gud, og Muhammed er hans Profet: Bønnen, der mere betragtes som en udvortes religiøs Handling end som Gemyttets Sag, hvorfor alle Former ere nøjagtig ordnede, Almisser, Fasten, der holdtes strængt i Maaneden Ramadhan fra Solopgang til Solnedgang, og Valfarten til Mekka, hvilken alle frie og fuldvoxne skulde foretage mindst en Gang i deres Liv.

I Modsætning til de kristne Sekter betonede Muhammed paa hver Side i Koranen Guds Enhed; han anklager dem bittert, fordi de sideordne Gud et andet guddommeligt Væsen, og forsikrer, at denne Synd aldrig vil blive dem tilgivet, samt at de paa Dommedag ville komme til at svare paa Spørgsmaalet:

«Hvor er min lige, om hvilken I have stridt?» Muhammeds Gud er almægtig, alvidende, frygtelig i sin Vrede, men ogsaa barmhjærtig mod sine troende; dog lede Steder[1] i Koranen til at tro, at disse ikke altid ere sikre paa hans Naade. Efter Læsningen af Koranens 114 Surer beholder man kun den Forestilling om ham, at han er et potenseret Menneske, der lever i Paradiset; mange Udtryk om ham ere ligefrem uværdige, som naar der siges, at han er hurtig i Hovedregning, at han bruger List o. s. v. En af de senere opstaaede muhammedanske Sekter havde endog læst Koranen saaledes, at den kunde opstille som Dogme: «Gud er hul fra Issen til Brystet, men fra Brystet ned efter massiv; han har sort kruset Haar og brøler ved hver Nattevagt som en Løve.»

Sin Lære om Kristus havde Muhammed faaet fra de ebionitiske Jødekristne, der kun erkjendte det første Evangelium som ægte, samt forkastede saa vel Kristi Menneskevordelse som Forløsningen. Dog blandede Muhammed ogsaa deri mange forunderlige Forestillinger. Han indrømmer, at Kristus er født paa overnaturlig Maade, forkynder, ligesom senere Katholikkerne, Jomfru Marias ubesmittede Undfangelse «som Lysets Straale gjennem en Glasrude,» fortæller om mange Mirakler, han gjorde, saaledes at han talede i Vuggen og forkyndte sig at være Guds Profet, at han gjorde Lerfugle levende (Sure 3), at han ved sin sidste Sammenkomst med Disciplene bad sin himmelske Fader

[1] Gud fører vild, hvem han vil, og leder paa den rette Vej, hvem han vil. Sure 8.

sende et Bord fra Himlen, hvilket ogsaa skete (Sure 5) at — for at bruge Koranens egne Ord —: «Da Jesus saa, der var mange, der ikke vilde tro paa ham, sagde han: Hvem vil staa mig bi for Guds Sag? Derpaa svarede Apostlene: Vi ville forfægte Guds Sag; vi tro paa Gud og ville bevidne, at vi ere troende. Vi tro paa det, der er os aabenbaret, vi følge din Gesandt, derfor skriv os ind mellem dine Vidners Tal. — Jøderne udtænkte en List, men Gud overlistede dem, da Gud overtræffer de listige i Klogskab. Gud sagde nemlig: Jeg vil lade dig dø og tage dig til mig, for at befri dig for de vantro; men de, som have fulgt dig, skulle herske over de vantro til Opstandelsens Dag» (Sure 3). Nogle Fortolkere af Koranen mene ellers, at Muhammed antog, ligesom flere kristelige Sekter, at Jesus ikke var død, men at Gud havde ført ham levende til Himlen, og Jøderne derpaa havde korsfæstet et Menneske, der lignede ham.

Med sin strænge Monotheisme optog Muhammed dog i sit System en Hærskare af gode og onde Aander; Troen paa disse udgjør en væsentlig Bestanddel i Islams Bekjendelse. Den oftest omtalte er Gabriel. Med Hensyn til Beskrivelsen af ham taber Koranen sig igjen i Anthropomorfismer. Hans Fødder staa paa Jorden, hans Hoved naar Himlen, hans Vinger udstrække sig fra Solens Opgang til dens Nedgang, hans Tænder skinne som Morgenrøden, hans Haar ere koralfarvede og hans Vinger ere grønne; naar hans Stemme lyder, styrte Menneskene af Skræk til Jorden. Den anden Ærkeengel, Mikael, hvis Vinger kun

Gud kjender, bevirker, at Jorden giver rigelig Næring til Menneskenes Børn, ligesom han paa Dommens Dag staar med Retfærdighedens Vægtskaal; han gaar usynlig foran de kæmpende og strider for Troens Sag. Israil læser Tavlen, paa hvilken Menneskets Skæbne er skreven, og han tager mod deres Sjæle. Endelig er der Israfil, der har fire Vinger, en mod Øst, en mod Vest, en rettet mod Jorden, og med den fjerde bedækker han sit Ansigt for ikke at blændes ved Synet af Gud[1].

Mennesket har fire Skytsengle, to til at følge det om Dagen og to om Natten; de kaldes begge Skriverne eller begge Vogterne. Den paa højre Side opskriver Menneskets gode og den paa venstre dets slette Handlinger, dog saaledes at de gode optegnes

---

[1] Alle disse Engle saa Muhammed paa sin mærkværdige Rejse til Himlen. Den beskrives i Overleveringen (Suna) saaledes: «Da han en Nat sov under aaben Himmel i Mekka, aabenbarede Englen Gabriel sig for ham og bragte ham Hesten Bork, hvorpaa han red til Jerusalem; siden førte Englen ham gjennem alle syv Himle, skjønt Afstanden mellem dem ellers kun kunde tilbagelægges i Aarrækker, og han saa her blandt mange Herligheder navnlig det gl. Testamentes Patriarker, Profeter og fromme Mænd som Moses og David samt Jesus. I den øverste Himmel saa han ogsaa Dødens Engel og Guds største Skabning: en Engel, som havde 70,000 Hoveder, hvoraf hvert havde 70,000 Munde, i hver Mund var der 70,000 Tunger og med hver Tunge talte den 70,000 Tungemaal og forkyndte i dem Herrens Pris. Til sidst blev han ført frem for Gud selv og læste der til højre for Tronen: «Der er ingen anden Gud end Gud, og Muhammed er hans Profet!» Og skjønt han syntes, der var hengaaet et umaadeligt Tidsrum, havde han ikke været længere Tid borte, end at hans Seng endnu var varm, da han kom tilbage.

ti Gange; men begaar Mennesket en Synd, siger den gode Engel: «Undlad i syv Timer at skrive den op; maaske han beder og angrer den og erholder Tilgivelse.»

Naar Mennesket dør, underkastes det et Forhør i Graven af to Engle Nekir og Monkir, der ere sorte og have blaa Øjne; dette Forhør er meget pinligt, idet der maa gjøres Rede for alle saa vel gode som slette Handlinger[1].

Harut og Marut vare tidligere Himlens Vogtere. De fik en Gang Tilladelse til at vandre ned paa Jorden i Menneskeskikkelse, men trods det guddommelige Forbud lod de et Menneske vide Løsenet, hvorpaa de selv glemte det; til Straf herfor bleve de hængte ned i Brønden ved Babel med Fødderne opad, og der skulle de blive til den yderste Dag. Men derfra lære de Menneskene alskens Hexeri og Trolddom.

Vi forbigaa en Mænde andre Engle, om hvilke Overleveringen har meget at fortælle, og vende os til de onde Aander. Den øverste af dem hedder Scheijathin, hvilket Navn erindrer om den jødiske Satan; han erholder sædvanlig Prædikatet: «den stenede». Da

---

[1] Denne Tro er direkte gaaet over i Islam fra Jødedommen. Talmud har følgende: «Efter at Mennesket er skilt fra denne Verden, kommer Dødens Engel og sætter sig ved hans Grav, strax gaar Sjælen ind i Legemet og lader det staa paa sine Ben, og i Englens Haand er der et Ris, hvoraf den halve Del er af Jærn, den anden halve af Ild, og dermed pisker han Manden. Ved den første Piskning løses hans Lemmer, ved den anden spredes hans Ben; men saa kommer Englen og samler dem. Derfor bede Jøderne i deres Bøn særlig: Fri os fra alt ondt, fri os fra Fattigdom og Foragt, men mest dog: fri os fra Straffen i Graven!» —

han nemlig vilde forhindre Abraham i at ofre Isak, jog denne ham bort med Stenkast; derfor har hver Muhammedaner ved Valfarten at kaste et vist Antal Stene for ligesom at fordrive Satan og samtidig erindre sig Abrahams Daad (Sure 3). Han er Oprører mod Gud (Sure 19) og Menneskenes Fjende, idet han bringer Tvedragt mellem dem (Sure 17) og lærer dem gjennem de faldne Aander at øve Hexeri og Trolddom; Ødelanden og den utaknemmelige blive erklærede for hans Brødre, og med ham blive ikke alene onde og vantro Mennesker, men ogsaa Poeter satte i Forbindelse (Sure 2). Den eneste, der fuldkommen har haft Magten over ham, var Kong Salomon; thi han tvang ham til at være Haandlanger ved Opførelsen af de prægtige Bygninger og at gaa til Havets Bund for at fiske Perler til ham. Satan hævnede sig derfor ved efter Salomons Død at nedgrave en Del Trolddomsbøger under hans Trone. Da man senere fandt disse, opstod der Tvivl om Kongens Fromhed; men denne Tvivl vil Muhammed nu tilintetgjøre.

Den jødiske Diabolus gjenfinde vi i Iblis; han er oprindelig kun en af de lavere Aander (Dschin), men optagen i Himlen for at udvikle sig til en højere Engel. Da Gud havde skabt Mennesket, befalede han Englene at falde ned og tilbede det; men Iblis nægtede det, hvorfor han blev udstødt af Paradis. Han lovede da, at han til Hævn vilde forføre Menneskene. Gud sagde: «Forfør, hvem du kan, men den, der følger dig, vil faa Lønnen derfor i Helvede; brug kun din Stemme og din Hær til Hest og til Fods mod Menneskene, lov dem Rigdom og Børn og gjør

dem store Løfter, men alle dine Løfter ere kun tom og forfængelig Dunst» (Sure 26).

Da Iblis faldt, beholdt han Herredømmet over en hel Skare lavere Aander. Nogle af disse, Diverne, ere vilde og kæmpestore, andre, Perierne, ere fintformede, blide og ernære sig af Vellugt. Det er rimeligt, at de evropæiske Feer have deres Oprindelse fra disse Fantasiskabninger. Foruden disse gives der nogle andre Halvaander i Kvindeskikkelse med store Vinger; de kunne spaa og meddele Menneskene Orakelsvar, ligesom de ogsaa beskytte Menneskene mod onde Aanders Angreb. En Ejendommelighed ved Muhammeds Sendelse er det, at han forkynder, at han ogsaa er sendt til disse Aanders Frelse. Han fortæller tit, hvorledes Skarer af Dschinner have omvendt sig ved at høre ham læse højt af Koranen, ligesom det ogsaa antydes, at Iblis kan omvende sig.

At Muhammed har kjendt det gamle og nye Testamente, er klart; men da han sandsynligvis ikke kunde læse, hændtes det hyppig, at han gjorde sig skyldig i grove og tit højst latterlige Fejltagelser. Han fortæller, at Gud for at true Israels Børn løftede Sinai Bjærg op over dem, at det var Saul, der førte Hæren ned til Floden for at drikke og kun beholdt dem, der øste Vand op med den hule Haand, hvilket som bekjendt skete under Gideon (Sure 1). Endvidere fortæller han, at Haman var Faraos Raadgiver (Sure 88), ligesom han i det nye Testamente ofte forvexler Navne o. s. v.; men naar man foreholdt ham saadanne Fejltagelser, reddede han sig ved den Udflugt, der siden gjentages af alle Moslemin, at Aabenbaringen

i det gamle og nye Testamente ganske vist er af guddommelig Udspring, men af Egennytte og Lastefuldhed have de kristne saaledes fordrejet og fordærvet den, at den nu frisk og uforfalsket maatte aabenbares for ham paa ny. «Dig, Muhammed,» hedder det i Sure 5, «have vi givet Sandhedens Bog, som stadfæster Moseloven og Evangeliet. Havde det behaget Gud, saa havde han ogsaa samlet sig et Folk af eder alle; men nu har han ved forskjellige Love skilt eder fra hverandre, for at prøve enhvers Lydighed mod den ham aabenbarede Lov.»

Men selv hans egne Lovbestemmelser undergik væsentlige Forandringer. Bebrejdede man ham det, svarede han: «Naar vi afskaffe eller forglemme Vers i Koranen, saa give vi bedre eller dog ligesaa gode i Stedet for» (Sure 1, hvorved det mærkelige er, at det er Gud selv, der taler). Dette viser sig tydeligst ved Fastsættelsen af Kiblaen, Ansigtets Retning under Bønnen. Derom hed det først meget skjønt: «Retfærdighed bestaar ikke i at vende Ansigtet mod Øst eller mod Vest; men den er retfærdig, der tror paa Gud, paa den yderste Dag, paa Englene, Skriftstederne og Profeterne og med Kjærlighed giver af sin Formue til Slægtninge, faderløse, fattige og den vejfarende, i det hele til enhver, der beder derom. Den er retfærdig, der løser de fangne, forretter Bønnen og er trofast mod indgaaede Forbund, der er taalmodig under Nød, Ulykke og Krig — han er i Sandhed retfærdig og gudfrygtig» (Sure 1). Senere ændres Befalingen derhen, at Ansigtet skal vendes mod Jerusalem, og endelig at det skal vendes mod Mekka.

Muhammedanernes Trosbekjendelse lyder saaledes: «Vi tro paa Gud, paa den Bog, som blev sendt os, paa, hvad der blev aabenbaret Abraham, Ismael, Isak, Jakob og de tolv Stammer, paa Mose, Jesu og Profeternes Lære uden at gjøre Forskjel derpaa, og vi ere rettroende!» Den er altsaa ikke væsensforskjellig fra den kristelige eller Jødedommens Tro, omend den senere udformedes paa meget forskjellig Maade.

Den officielle Bøn er Koranens Sure 1. Den lyder saaledes: «I den albarmhjærtige Guds Navn. Lovet og priset være Gud, Verdens Herre og Alforbarmeren, du, der hersker paa Dommens Dag. Dig ville vi tjene og til dig ville vi bede, paa det at du fører os paa den rette Vej, paa deres Vej, der fryde sig ved din Naade, og ikke paa deres, over hvem du maa fortørnes, og ej heller paa de vildfarendes!»

Der skal holdes Bøn fem Gange om Dagen: før Solens Opgang, ved Middag, Kl. 3, ved Solens Nedgang og ved den første Nattetime. Da Muhammed hverken vilde bruge de kristnes Klokker eller Jødernes Basuner, satte han Muezzinen til fra Toppen af Minareten at udraabe den ovenfor omtalte Formel. Bønnerne, der ere «Religionens Piller og Paradisets Nøgler», ere korte Formler, som idelig gjentages og tælles paa en Rosenkrans. Under Bønnen kaster man sig ned, saa Hovedet rører ved Jorden, medens Armene lægges over Kors og Tommelfingrene sættes bag Ørene som Tegn paa, at alle verdslige Tanker ere glemte. Muhammedanerne skulle fremstille sig for Gud i en passende Dragt og bortlægge alle deres Smykker for ej at fremtræde hovmodige for Herrens

Aasyn. Kvinderne maa ikke bede samtidig med Mændene for ikke at virke forstyrrende. Det er af stor Betydning, at man beder uafladelig. Englene stige altid op og ned fra Guds Trone, og Gud spørger dem, hvorledes hans Skabninger vare, da de forlode dem. Held den, om hvem Svaret kan blive: «Vi fandt ham i Bøn og forlod ham i Bøn!»

Der gives to Slags Almisser. Den første er paabudt i Loven og ydes i bestemt Forhold i Penge, Varer, Kvæg eller Frugter, den har altsaa en vis Lighed med de kristnes Tiende; den anden er frivillig. Men det paaligger enhver enten paa den ene eller den anden Maade at anvende Tiendedelen af sin Formue til de nødlidende. «O, I troende,» hedder det i Sure 1, «giver Almisser af det Gods, I have erhvervet eder, og af det, vi (Gud) lade voxe frem til eder af Jordens Skjød; men giver ikke af det sletteste eller hvad I selv ikke bryde jer om. Satan truer eder med Armod, men Gud lover eder Tilgivelse og Rigdom, thi han er mild og vis. Han giver Visdommen, til hvem han vil, og den, som har Visdom, har det største Gode. Gjøre I bekjendt, at I give Almisser, saa er det godt, men give I i Hemmelighed, saa er det bedre; det vil befri eder fra alt ondt. Gud kjender, hvad I gjøre. De, som ved Nat og Dag give Almisser af deres Formue hemmelig eller aabenbart, kunne vente Herrens Belønning derfor, og hverken Frygt eller Sorg vil komme over dem[1].

Om Fasten gives bestemte Regler i Sure 1.

[1] Den, som giver af sin Rigdom, har ikke større Fortjeneste end den, som modtager i sin Fattigdom. Abu Bekr

Den finder Sted i Maaneden Ramadhan, og Muselmanden maa i denne Tid strængt afholde sig fra Mad, Drikke, Bade og Omgang med det andet Kjøn samt fra alle sanselige Nydelser. Denne Faste er dog saa godt som intet, da der tillades at spise og drikke om Natten; desuagtet siger Ordsproget: «Bøn fører os Halvvejen til Gud, Faste fører os til hans Dørtærskel, men Almisser føre os ind for hans Aasyn.»

Valfarten bør enhver fri Mand foretage mindst en Gang i sit Liv. «Hvo, som undlader det, skader kun sig selv, eftersom Gud ikke trænger til noget.» Derfor ser man aarlig fra de forskjellige Lande store Skarer drage til Mekka. Paa Rejsen har man at afholde sig fra at yppe Kiv, at taale alle Grovheder og Spotterier og at styrke Freden mellem de rejsende. Selve Ceremonierne ere tidligere omtalte. Det hellige Hus, der af østerlandske Forfattere prises i saa høje Toner, udmærker sig kun ved sin store Simpelhed. Det er en Gaard paa c. 200 Alens Længde og Bredde, omgiven af syv Minareter. Fra flere Søjlerader, der ere forbundne med Buer, ses nedhængende Lamper, og over Søjlegangene er der 152 smaa Kupler. Sytten Døre føre ned til Gaarden; midt i denne er der et sex Alen højt Fodstykke, der bærer Kaaba; denne har Form af en Tærning og har en Dør mod Nord, der er beklædt med Sølvplader. Hele Kaaba dækkes af et stort Telt af sort Silke, der fornyes hvert Aar. Fem Fod fra Jorden er den sorte Sten indsat i Fodstykket; den ligner et Æg og er syv Tommer i Gjennemsnit.

bortgav alt til de fattige; da man spurgte ham, hvad han efterlod sin Familie, svarede han: «Gud og hans Apostle!»

For hver af Kaabas fire Sider ligger en lille Bygning, og i hver af disse stiller sig en Imam af en af de fire Sekter, der regnes for rettroende, for derfra at lede sin Menigheds Bønner. Naar Valfarten er til Ende, rager Pilegrimmen sit Hoved og drager udmattet af Faste, Bøn og den besværlige Vandring hjemad. Han modtages med Ære ved sin Hjemkomst, og mange fortjene deres Brød ved at foretage denne Valfart for andre, der ere hindrede deri[1].

Den Del af Koranen, der omhandler Retsvidenskaben, kaldes Figh, medens den Del, der omhandler Troslæren, kaldes Din. Den Mængde Bestemmelser om borgerlige Forhold, der findes her, ere alle urokkelige, da de ere Guds Bud. Ligesom Islam ikke har Præster, men enhver kan kaldes til at bede eller holde Prædiken i Moskeen, saaledes blive ogsaa Retfærdighedens Haandhævere valgte, idet Koranen og Suna ere Grundvolden for alle Afgjørelser. Den Adskillelse, som Kristendommen forsøgte at indføre i Modsætning til Hedenskabets Sammenblanding af Kirke og Stat, er der ikke Spor af; Muhammed er saa vel det højeste gejstlige som det verdslige Overhoved. Dette var en Støtte for Despotiet, der i Følge Østerlændernes Mening var saa ubetinget, at Herskeren ejede alle Jorder med guddommelig Ret og saa efter Forgodtbefindende kunde overlade dem til Undersaatternes Brug.

Den borgerlige Lovgivning hos Islam er en Efterligning af den jødiske; den har som Grundlag følgende ti Bud:

---

[1] Se om Pilegrimsfarterne det fortrinlige Afsnit i Vambéry, Kulturskildringer fra Orienten. Kbhvn. 1877.

1) Du maa ikke sætte andre Guder ved den sande Guds Side.
2) Du skal vise Ærefrygt for dine Forældre.
3) Du maa ikke dræbe Børn, om du end er fattig og frygter for ikke at kunne ernære dem.
4) Du skal være kysk.
5) Du skal skaane andres Liv, undtagen i det Tilfælde at Retfærdigheden forlanger det.
6) Du maa ikke forgribe dig paa forældreløse Børns Formue.
7) Du skal holde redelig Maal og Vægt.
8) Du maa ikke overanstrænge dine Slaver.
9) Du skal som Dommer være upartisk.
10) Du skal holde Eden og dit Forbund med Gud helligt.

Der findes flere Steder i Koranen Bud, der have noget af Mildhedens Præg i det nye Testamente, som dette, at man skal handle mod andre, som man vil, disse skulle handle mod en selv, og særlig findes der en Mængde af Jesu Forskrifter om Barmhjærtighed mod Næsten. Koranen fremhæver ofte, at «Gud har selv sat sig Barmhjærtighed til Lov,» og at den jødiske Lov om Øje for Øje, Tand for Tand ikke maa opfattes bogstavelig, men at den Slags Forbrydelser kunne udsones med Pengebøder, hvilket ogsaa lærtes i Talmud. Dog har den gjennemgaaende slappe Moral, Muhammed mødte hos det Folk, han vilde reformere, tvunget ham til at træffe adskillige meget haarde Bestemmelser. Det var almindeligt, at flere rige Folk tvang deres Slavinder til at være offentlige Skjøger for derved at forskaffe sig en stor Indtægt; dette

blev paa det bestemteste forbudt i Sure 44. Naar en Kvinde ved fire Vidner er overbevist om at drive Utugt, skal hun indespærres i Huset og dø Hungersdøden, hvis Gud ikke paa anden Maade frir hende. En Horkarl eller Horkvinde af Slavestand skal offentlig piskes med hundrede Slag; er det fribaarne, der give sig af dermed, skulle de stenes (Sure 4 og 44). Lignende Straffe ramte den, der gjorde sig skyldig i unaturlig Omgang. Den, som er overbevist om et Tyveri, skal have begge Hænder afhuggede (Sure 83). Den, som har kjætterske Meninger eller sætter sig op mod den sande Tro, skal efter Forbrydelsens Beskaffenhed enten dræbes, korsfæstes eller have højre Haand og venstre Fod afhugget og forvises af Landet (Sure 5).

Om Aagerkarlens Straf handles flere Steder udførlig; han vil ikke finde Hvile i sin Grav, men opstaa som besat. Bedrageren skal paa Dommedag møde med Bedragets Gjenstand, den gjerrige med Pengene som Halsbaand; de, der ophobe Guld og Sølv, skulle, efter at deres Skatte ere gjorte gloende i Helvede, brændes dermed paa Pande, Sider og Ryg. Den, der hævner sig selv, hjemfalder til Retfærdighedens Arm.

Hertil slutter sig Forbudet mod at drikke Vin, mod Spil og Lodkastning, hvilket hidtil havde været almindeligt, og endelig blev enhver billedlig Fremstilling af Mennesker og Dyr forbudt. Muhammed indsaa vel, at vilde han vænne Folket af med at tilbede Billeder, maatte han fastsætte strænge Straffe for at forfærdige dem. Saaledes beskyttede han sin Religion for Afgudsdyrkelse, men gjorde den derved til Kunstens

Dødsfjende. Det er ikke let at sige, hvormeget Kunsten har tabt ved dette Forbud. Ved at betragte de spanske Maureres Bygningskunst og særlig Udsmykningen af Alhambra og Alkazar i Sevilla, hvor der med omhyggelig Undgaaelse af Billeder af Dyrelivet er anvendt Planter, Blomster, Koranvers og geometriske Figurer, sammenvævet med udsøgt Skjønhedssans, der tyder paa æsthetiske Anlæg, som aldrig senere ere blevne overtrufne, kommer man til at fatte det omfattende i dette Forbud[1].

En af de alvorligste Anklager mod Islam er, at den lader Læren om Forudbestemmelsen tynge paa Menneskets Liv. Den lader sig dog ikke direkte aflede af Koranen, idet der er lige saa mange Steder, som taler imod som for den. Efter nogle af disse er hvert Menneskes Skæbne saa nøje bestemt og optegnet, at Menneskelivet forholder sig til dette Schema som Fremstillingen paa Scenen til en dramatisk Digtning. Fordømmelsen er efter Guds uigjenkaldelige Raadslutning fældet over dem, som den skal træffe; «thi,» hedder det, «havde det været Guds Vilje, vilde alle Mennesker være komne til Troen, men uden hans Vilje naar ikke en Sjæl dertil.» Men paa den anden Side indskærper Muhammed, der aldrig er konsekvent, at Menneskene skulle stræbe efter at vinde Guds Barmhjærtighed, og

---

[1] Det er værd at lægge Mærke til, at, medens den ovenfor omtalte Forsiring med Planter i Alhambra besidder en overordentlig Skjønhed, ere de saa ofte priste Løver, der bærer Springvandet og maaske ere det eneste Ex. paa Overtrædelse af Profetens Forbud, at stille i Række med de sletteste Produkter fra Nikolaus af Pisas Tid.

advarer mod at forsømme det jordiske Livs Pligter i den Tro, at Gud havde forudbestemt dem til Salighed. Læren om Udvælgelsen blev imidlertid senere fastholdt af alle rettroende, og opstod der end friere Sekter, der ikke kunde forene denne Skæbnebestemmelse og Straffedom med Guds Retfærdighed og derfor fremsatte mildere Anskuelser, saa blev dog paa den anden Side den tankefattige Masse af troende hængende ved Bogstaven; men ved Forestillingen om dette bragtes Araberne til uden Frygt at styrte sig over Fjenderne. «Dødstimen er fastsat af Gud,» hedder det, «selv om de, hvis Død er bestemt fra oven, blive hjemme, ville de ikke undgaa deres Skæbne.» Muhammed anser i det hele Jordelivet for at være værdiløst; der tilskrives ham Udsagn, hvori han sammenligner Verden med alle Slags værdiløse Gjenstande. Saaledes ligner han den et Sted ved et dødt Faar, der er kastet bort af dets Ejer, et andet ved en Mødding med forraadnede Ben, kun de vantro mene, at den er et Paradis. Herved aabnedes Døren for en Askese, der kunde staa ved Siden af de kristnes og Buddhisternes. Det hedder vel et Sted, at Islam har ingen Munke; men paa et andet prises Fattigdommen i høje Toner. Der aabnedes foruden den sædvanlige Vej at vinde Paradiset, nemlig ved Krig, en anden, der stod i lige saa god Samklang med Arabernes Tilbøjeligheder, og det var ved Afholdenhed og Spægelse. Da Muhammed i Slaget ved Ohud mister to af sine Tænder, trækker Uveis fra Jemen et lignende Tal ud af sin Mund og lader alle sine Lærlinge gjøre det samme. De muhammedanske Munke kaldes paa persisk Dervischer, paa arabisk

Fakirer; allerede Abu Bekr stiftede tre og Ali ikke mindre end 29 saadanne Ordener.

Kjærnepunktet i Islam er imidlertid dens Lære om de tilkommende Ting. Ved at holde i Erindring, at Folkets store Masse paa Profetens Tid dels forholdt sig ligegyldig, dels ligefrem nægtede et Liv efter Døden, vil man kunne forstaa Forbavselsen, da han med en Østerlænders hele Indbildningskraft skildrede saa vel de saliges Herlighed som de fordømtes Kvaler. Han drog derved dets Blik ind over Vidder, hvorover det aldrig havde strejfet, og han lærte det at foragte Jordelivet ved at lægge det egentlige Liv paa den anden Side af Graven.

Strax efter et Menneskes Død komme de ovenfor omtalte Engle og underkaste det et pinligt Forhør. Der er ikke fuld Enighed om, hvor Sjælene opholde sig til Dommedag; nogle tro, at de svæve over Graven, andre, at de skjules i Brønden Zem Zem, og atter andre, at de gjemmes i Opstandelsesenglens Basun. Nogle antage en blot aandelig, andre ogsaa en legemlig Opstandelse, idet de i Lighed med Jøderne paastaa, at Rygradens nederste Ben (os occygis) aldrig forgaar, men at den ved at vædes af 40 Dages vedholdende Regn former sig til et Legeme; og endelig antage nogle, ogsaa i Lighed med Jøderne, at de rettroendes Sjæle ville faa Skikkelse som sølvhvide Fugle og bygge Reder under Herrens Trone, hvorimod de vantros Sjæle have deres Ophold i forfærdelige Huler nede i Jorden, hvori de under Graad og Jammer vente paa Fordømmelsen.

Forud for Dommedag ville mange Tegn og Undere

indtræffe; men det afgjørende er, at Solen staar op i Vest og Maanen spalter sig[1]. Strax derefter vil Israfil blæse Forfærdelsens Stød, der vil ryste Jorden lige til dens Midtpunkt og udslukke Sol og Stjærner; det andet, Tilintetgjørelsens Basunstød gjør alt til Støv med Undtagelse af Paradiset, Helvede og Guds Trone; 40 Aar derefter vil han blæse Opstandelsens Stød. De Millioner af Sjæle, der have søgt Tilflugt i hans Basun, ville da blæses ud og Dommedag tage sin Begyndelse, og den varer 50,000 Aar, da hvert enkelt Menneskes Regnskab skal gjennemgaas. De troende opstaa med hvide Ansigter, medens de vantro og ugudelige ere sorte og have et hæslig skelende Blik, og medens hine staa oprejste, krybe disse frygtsomme hen mod Guds Trone. Det hedder herom (Sure 56): «Naar Jorden er bleven tilintetgjort og Bjærgene sønderslaaede til det fineste Støv, da blive alle Sjæle delte i tre Klasser: de paa den højre og de paa den venstre Side af Guds Trone, samt de, der have gaaet foran alle andre i det gode

---

[1] Koranens Skildring heraf er malerisk: «I den barmhjærtige Guds Navn. Den Dag skal komme, da Solen skal formørkes og Stjærnerne falde ned, Bjærgene skulle omstyrtes, den drægtige Kamel føde for Tiden og de vilde Dyr løbe sammen. Havet skal gaa op i Flammer og de dødes Sjæle igjen forenes med deres Legemer. Da skal det spæde Pigebarn, som blev levende begravet, spørge: For hvilken Forbrydelse blev jeg ofret? Da skulle Bogerne aabnes og Himlen bortdrages som Kamelens Hud; Helvede skal brænde mod Skyerne, men Paradiset bliver bragt nærmere. Paa denne Dag skal enhver Sjæl vide, hvad den har gjort.» Sure 81.

(Profeten og Islams første Bekjendere); de ville gaa foran alle andre ind i Paradiset.» Englen Gabriel vil stille sig ved den uhyre Vægt, hvis ene Skaal hænger over Helvede og den anden over Paradiset, og med hvert Folkeslag træder den Gesandt frem, Gud har sendt det; Muhammed vidner saaledes mod Araberne. Paa Vægten vejes ikke alene Mennesker, men ogsaa alle Engle, Genier og Dyr. Hele Vejningen tager dog ikke længere Tid, end der behøves for at malke en Kamelhoppe. Efter Vejningen skulle alle Mennesker gaa over Broen Szisat, der er saa smal som Æggen af den skarpeste Kniv. De retfærdige gaa over med Lethed, men de onde styrte i Afgrunden. Denne er delt i syv Afdelinger med strængere Pinsler, jo længere man kommer ned; den første Afdeling er bestemt for Fritænkerne, der sige, at Stoffet er evigt og at der som Følge deraf ikke gives nogen Skaber, den anden er for Manichæerne, den tredje for de indiske Brahminer, den fjerde for Jøderne, den femte for de kristne, den sjette for de persiske Magere og endelig den syvende for Hyklerne. De skulle have Klæder af Beg eller Ild, og sydende hedt Vand skal gydes over deres Hoveder, hvorved deres Indvolde og Hud opløses; men der vil stadig komme ny Hud, naar den gamle er brændt. De skulle drikke smeltet Metal, der gjør deres Ansigter glødende, eller snavset Vand, som de langsomt slubre i sig, fordi Ækelheden gjør det umuligt for dem at faa det ned. De skulle æde Frugterne af det forbandede Træ Al Sakkum, der voxer midt i Helvede, og dertil sønderslaas med forfærdelige Jærnkøller, uden dog at kunne tilintetgjøres.

De ville da bo i brændende hede Vinde, hvilke skyldes Solen, der atter har faaet Tilværelse og nu er ganske nær ved dem. I Modsætning hertil ville de gudfrygtige med Profeten i Spidsen være Gud nær og bo i underskjønne Haver, hvor de hvile paa kostelige bløde Puder, smykkede med Guld og Ædelstene; Ynglinger i evig Ungdomsblomstring ville gaa omkring til dem med Bægere og Skaaler, fyldte med kostelig Vin, der ikke bringer dem Hovedpine eller berøver dem Forstandens Brug, og med Frugter og Fuglekjød, som de ønske det. Jomfruer med store sorte Øjne lig Perler, der skjule sig under Muslingskaller, ville blive Lønnen for deres gode Handlinger. Jorden, de vandre paa, er af det fineste Hvedemel og bestrøet med Perler og Hyacinther i Stedet for Sand. Nogle Bække flyde med Mælk, Vin og Honning, deres Leje er af Moskus og Bredderne af Kamfer. Midt i Haven voxer Livsens Træ, der er saa stort, at det vilde tage 100 Aar for den hurtigste Rytter at naa forbi dets Skygge; det hænger fuldt af allehaande kostelige Frugter, og Grenene bøje sig selv ned til dem, der ville nyde deraf. Tæt derved er der en Dam, hvortil det køligste Vand føres gjennem Sølvrør fra Alkavtorfloden. Pladsen tillader ikke at give en Beskrivelse af alle de øvrige Herligheder, kun saa meget vil være klart, at dette maatte være noget, der nok var i Stand til at kunne sætte en Østerlænders hele Indbildningskraft i Bevægelse.

Muhammeds Religion bærer helt igjennem Præget af en juridisk Kontrakt mellem Gud og Mennesket. Det er ikke tilfældigt, at man midt i Koranens mest

ophøjede Surer træffer meget smaalige Bestemmelser om jordiske Ting. Gud lover Saligheden for et bestemt Antal Ydelser. Araberen opfatter Koranens Løfter aldeles bogstavelig, de om Paradiset i Særdeleshed, og de senere Overleveringer have ikke forsømt at mætte de troendes kjødelige, begjærlige Forventninger med end mere udsmykkede Beretninger om Paradisets Herlighed. Det er betegnende for Muhammeds hele Aandsretning, at han i Medina antog Tilnavnet «Sværdets Søn» i Modsætning til Kristus, der kaldte sig «Menneskenes Søn.» I Begyndelsen maatte han erstatte Krigernes Antal med Aanden, senere blev det omvendte Tilfældet, da Sværdet gjordes til Himmeriges Nøgle. Den hellige Krigs Førelse er den troendes første Pligt: «Det er bedre at deltage i denne end at bede 70 Aar i Træk.» «De troendes Saar ville paa Dommedag funkle som Rubiner og dufte som Balsam; Paradiset er i Sværdenes Skygge.» «Den, hvis Fødder blive tilstøvede i Herrens Kamp, vil paa Dommens Dag være længere borte fra Helvede end den Vejlængde, som en Rytter paa den hurtigste Hest kan tilbagelægge i tusend Aar.» «Den, der kæmper for Islam, kæmper for sin egen Sjæls Frelse.» En saadan Lære tiltalte Beduinerne, og de droge senere de mest ubarmhjærtige Konsekvenser deraf. Muhammed var vel selv godmodig og barmhjærtig og anbefalede andre at være det; men han stadfæstede den gamle Lære om Sejrens Ret, hvorefter den overvundne ingen Skaansel kunde vente. Hvis Muhammedaneren ikke hugger Fangens Hoved af til Profetens Ære, saa binder han

ham til Halen af sin Hest eller lægger Trældomsaaget paa ham.

Det blev Muhammeds Mission at raabe Araberne op af Søvne og bringe Nationalitetsfølelsen til Live. Han gjennemfører paa flere Omraader meget vigtige Reformer, afskaffer Blodhævn, Barnemord, Hasardspil, Aager og Nydelsen af Vin. Han slaar Afgudsbillederne i Stykker og mildner Slaveriet. Ved at betone Monotheismen og indskrænke sin Lære til et enkelt let forstaaeligt Dogme vandt han ikke alene sit eget Folk, men blev senere en frygtelig Fjende for saa vel den asiatiske som afrikanske Form af Kristendommen. Vel naaede han ikke at føre Kampen personlig derimod; men han efterlod derved en rig Arv til sine Efterkommere, som de fuldelig forstode at drage Udbytte af.

Fjerde Kapitel.

Kalifatet.

Ved Muhammeds Død saa det et Øjeblik ud, som om hans hele Værk skulde tilintetgjøres; thi de forskjellige Stammer afrystede det ubekvemme Aag og gjorde Oprør. Tilmed var der Stridigheder om, hvem der skulde være Profetens Efterfølger, da han ingen selv havde udnævnt; nogle holdt paa Ali, der var gift med Muhammeds Datter Fatime, og andre paa Abu Bekr, hvem Ayescha støttede. Krigen var lige ved at bryde ud, da afgjorde Omar Sagen ved at give Abu Bekr Haandslag og udnævne ham til Kalif, Guds Sendebuds Statholder. Med ubønhørlig Strænghed tugtede han de oprørske Stammer, medens han samtidig udstedte Opfordringer til Deltagelse i den hellige Krig og udsendte sine Hærførere mod Syrien og Persien. Her prøvede de fanatiske Ørkenens Børn første Gang Vaaben med romersk Krigskunst og vandt ved Aiznadin (633) den første Sejr. 70 Dage derefter faldt Damaskus, hvor Kaled anrettede et forfærdeligt Blodbad. Abu Bekr døde efter to Aars

Forløb. Han havde ganske optaget Muhammeds Levevis, saa han kun efterlod sig en Klædning, en Træl og en Kamel. Han havde for at forhindre nye Stridigheder udnævnt Omar til sin Efterfølger. Denne Mand er bleven kaldet «Islams Pavlus.» Deres Midler og Maal vare vel højst forskjellige, desuagtet er Betegnelsen ikke uberettiget; thi som Stormvinden farer hen over Ørkenens Sand, saaledes foer Omars Tilhængere kæmpende for hans Ideer over en stor Del af den da bekjendte Verden. Han selv levede og aandede kun for denne sin Idé, Islams Udbredelse. Han var den fattigste mellem de fattige og levede kun af Bygbrød, Dadler og Vand. Hans Kaabe var lappet tolv Steder. Da en persisk Gesandt en Gang kom til ham, fandt han ham sovende paa Moskeens Trappe mellem Tiggerne. Ved at føre et saa tarveligt Levnet kunde han anvende alle Indkomsterne til Krigens Førelse, og den førtes ogsaa med et saadant Eftertryk, at inden Omars Død vare 3600 Stæder erobrede og 4000 kristne Kirker ødelagte og erstattede med 1400 Moskeer. Inden to Aars Forløb var saa vel Sletten, der gjennemstrømmes af Orontes, som Libanons Dale i Arabernes Hænder. Kejser Heraklius havde samlet store Hære, men de fejedes bort ved Arabernes Tapperhed. Efter at hele Syrien var falden, stod endnu Jerusalem tilbage, den hellige By saa vel for Jøder som kristne. Omar befalede, at denne By for enhver Pris skulde tages, da de troende ved dens Fald vilde bestyrkes i Troen paa Islams Ægthed. Den udholdt en fire Maaneders Belejring, da tilbød Patriarken Sofronius at overgive den, men kun til Omar personlig. Da denne

fik Underretning derom, satte han sig paa sin Kamel, tog en Sæk med Havre, en Pose med Dadler, en Trækop og en Flaske Vand med sig og ankom til Staden som Ørkenens fattige Beduin. Kapitulationen underskreves, og han drog ind i Byen ved Patriarkens Side. Han behandlede i det hele de kristne meget mildt, paalagde dem en forholdsvis let Skat, ligesom han ogsaa ved et Edikt tilsikrede dem alle Sikkerhed saa vel for deres Person som for deres Ejendomme, Kirker og Valfartssteder, og en lignende Frihed tilstodes alle Sekterne. Paa det Sted, hvor Salomons Tempel havde staaet, gav han Befaling til at opføre en Moske, der endnu bærer hans Navn.

Kopterne i Ægypten, der paa denne Tid bleve strængt forfulgte af den græske Kejser for deres Tros Skyld, sendte et Gesandtskab til Omar med Bøn om at komme dem til Hjælp. Han delte da Hæren og lod den ene Del under Obejda drage mod Antiochia og Aleppo og den anden under Amru mod Ægypten.

Den græske Kejser, der ikke sværmede for andet end theologiske Stridigheder og Kjætterforfølgelser, vidste intet andet Raad end at bede for sine egne og Folkets Synder i Kirken i Antiochia. Derpaa flygtede han fra en By til en anden, til han endelig havnede i Konstantinopel. Muhammedanerne fulgte ham i Hælene og indtoge Byerne Cæsarea, Tyrus, Tripolis, Ramlah og Ptolemaïs samt hele Mesopotamien.

Medens man med temmelig Sikkerhed kunde slutte, hvorledes Udfaldet af Kampen mod det græske Rige vilde blive — og Aarsagen til, at det maatte tabe i

en Kamp mod Araberne skal senere paavises — saa er der noget virkelig tragisk over Persiens Fald, hvorfor Sammenstødet skal belyses noget nærmere.

I lang Tid havde Perserne været det østromerske Riges værste Fjender. Sassaniden Kosroes Parviz havde endog indtaget Jerusalem og bemægtiget sig det hellige Kors, der hidtil havde opfyldt Verden med Undere. Nu opdagede man, at det var en klodset Efterligning, hvorfor det bares i Triumf gjennem Gaderne, spottet af Perserne. Kosroes handlede ikke saa menneskelig mod de kristne som senere Omar, han solgte saaledes 90,000 kristne til deres Dødsfjender Jøderne, der for at tilfredsstille gammelt Nag dræbte dem paa den mest grusomme Maade. Kejser Heraklius tabte det ene Slag efter det andet; endelig fik han med overordentlige Anstrængelser en veldisciplineret Hær paa Benene, og nu vendte Krigslykken sig. Den persiske Hær blev dreven tilbage, og flere af de Byer, der hidtil havde været i Persernes Vold, faldt i Kejserens Hænder. Kosroes flygtede til en lille By i Nærheden af Ktesifon, hvor han blev syg. Kejseren tilbød ham Fred, men han vilde ikke modtage den. Der indtraf nu tillige store Ulykker, som af Folket ansaas som Tegn paa, at Enden var nær, idet Evfrat og Tigris gik over deres Bredder, hvilket aldrig før havde været Tilfældet. De kostbare Digeanlæg gjennembrødes af Vandet, Stæder og Landsbyer ødelagdes og Befolkningen maatte flygte. Saaledes blev et stort Stykke frugtbart Land forvandlet til en Sump. Kongen kunde ikke gjøre noget for at afhjælpe Skaden, da der samtidig var udbrudt Stri-

digheder i hans Familie; han havde nemlig forbigaaet sin ældste Søn og udnævnte den yngste til sin Efterfølger. Dette foranledigede et Oprør, hvor Siroes, som Sønnen hed, i Spidsen for Adelen dræbte sin Broder og dømte sin Fader til Hungersdøden, hvilken Dom dog ikke blev udført, da han efter fem Dages Forløb lod ham myrde i Fængslet. Han havde dog kun liden Glæde af den dyrekjøbte Trone, da han efter kort Tids Forløb døde af Pesten, der var trængt ind i Iran og rasede med saadan Voldsomhed, at en Tredjedel af Befolkningen blev dens Bytte. — Den 16. Juni 632 kom den sidste Sassanide, den unge Jesdegerd III. paa Tronen. Perserne regne deres Tidsregning fra denne Dag, og det saa virkelig ogsaa ud til, at en ny Æra skulde begynde; alt blev gjort for at vække Nationalbevidstheden, den gamle Tro blev fornyet og indsat paa sin Plads, og Jesdegerd opbød alt for saa vel i politisk som social Henseende at hæve Persien ud af det Forfald, hvori det var sunket. Men denne Lysning over Landet var kun en Aftenrøde; «thi», som Tabari siger, «det var Guds Vilje, at Herredømmet skulde tages fra Perserne og Islam udbredes, derfor førte han dem i Forvirring og Elendighed.» Dog maa vi beundre Persernes Handlekraft; svækkede ved de mægtige Oversvømmelser, Pestens Rasen og de dynastiske Stridigheder, formaaede de dog for hver slagen Hær at bringe en ny paa Benene, ikke Lejetropper, men frivillige Helte, der med Løvemod kæmpede for deres, desværre allerede tabte Sag. —

Ved Obollah traadte den persiske Hærfører frem

foran Rækkerne og udæskede Arabernes Hærfører, Kaled, til Tvekamp; dette vilde denne ikke gaa ind paa, men gav Signalet til Angreb. Kampen førtes med ukjendt Voldsomhed, idet Araberne trængte ind mellem Fjenderne, spændte Ben for dem og dræbte dem med Dolke; i samme Slag havde flere fornemme Persere lænket sig sammen og højtidelig lovet hverandre hellere at falde end fly. Ved Olles sejrede Araberne paa ny og dræbte saa mange Persere ved Evfratkanalen, at denne senere blev kaldet Blodfloden. I et af Slagene brød en af de persiske Elefanter ind i Arabernes Rækker og dræbte syv Feltherrer, men de erstattedes af nye. Paa et Røvertog faldt Bagdad med alle sine Skatte i deres Hænder, og saaledes gik det den ene By efter den anden. I Marts 635 stod det store Slag ved Kadesiah, hvor Kampen mellem Elefant- og Kamelrytterne varede i tre Dage; først da den heltemodige Feltherre Rustems Hoved var spiddet paa en Arabers Lanse, vaklede Persernes Rækker; de flygtede forfulgte af Saad, der siden tog Ophold i Selevkia, hvor han blev, til Sæden var afhøstet to Gange, da gik han over Tigris og ødelagde Ktesifon og gjorde i «det hvide Slot» et umaadeligt Bytte. I Aaret 639 begyndte Belejringen af Susa. Jesdegerd samlede sine sidste Kræfter og mødte Araberne ved Nehavend med 150,000 Mand, men $^2/_3$ af denne Hær faldt, og Resten flygtede. Jesdegerd drog til Marv; men Araberen fandt ham ogsaa her. Hans Borg ødelagdes, og han maatte selv flygte derfra en mørk Nat. Træt og udmattet søgte han Ly i en Mølle, men hans guldvirkede Klædning opvakte Møllerens

Begjærlighed, hvorfor denne brød ind i hans Sovekommer og dræbte ham (651).

Medens Arabernes Landomraade nu strakte sig til den kinesiske Mur og selv Kineserne havde maattet prøve Styrke med dem, der for ti Aar siden havde forladt deres ukjendte Ørk, havde Amru gjort et lignende Sejrstog mod Vest. Det var ikke uden Betænkelighed, at Omar havde ladet ham fare. Hans Mistanke blev senere bestyrket, hvorfor han sendte et Bud med Brev efter ham. Amru havde en Anelse om, hvad det indeholdt, hvorfor han lagde det til Side, til han var gaaet over Ægyptens Grænse, da aabnede han det og læste: «Hvis dette Brev træffer dig, medens du endnu er i Syrien, saa vend hurtig tilbage; men er du naaet ind i Ægypten, saa gaa fremad, stolende paa Guds og dine Brødres Hjælp.» Amru meddelte Feltherrerne Brevets Indhold og drog mod Pelusium, «Ægyptens Nøgle», hvilken han tog, og trængte derfra videre ind i Nildalen. Kopterne modtoge ham med aabne Arme som Befrier; Heraklius havde handlet ilde mod dem, da han havde forbudt dem at bruge deres eget Modersmaal og paatvunget dem græsk i Stedet for, tilmed havde han ogsaa forfulgt dem for deres afvigende religiøse Meninger. Med al Racehadets Voldsomhed hjalp de nu Araberne med overalt at drive Grækerne ud, og Amrus Hær voxede Dag for Dag. Han drog mod Alexandria, denne herlige By, der havde været Verdens Dronning i literær Henseende som Rom i politisk. Byen var stærkt befæstet saa vel mod Land- som Søsiden, og dens Indbyggere glødede af Uvilje mod de fremmede Barbarer. Amru

gjorde mange mislykkede Forsøg paa at tage den; altid var han den første i Rækkerne og i de Aabninger, der brødes paa Fæstningsmuren, og dog maatte han vente i 14 Maaneder og ofre 23,000 Soldater, inden han kunde meddele Omar, at den store Stad i Vesterleden var falden. Hans Forundring over alle de erobrede Skatte præger sig i Brevet: »Dens Rigdom og Skjønhed kan ikke udtrykkes i Ord, den rummer 4000 Paladser, lige saa mange Bade, 400 Theatre og Forlystelsessteder, 12,000 Boder med Spisevarer, 40,000 Jøder, som svare Skat, og 200,000 Koptere og Grækere, som snart skulle gjøre det samme.» Fortællingen om, at Amru lod det store Bibliothek brænde efter Omars Befaling, er et senere opstaaet Sagn; den historiske Sandhed er, at det første store Bibliothek, omfattende 490,000 Ruller, nedbrændte, medens Cæsar blev belejret i Byen, og det andet, der var grundlagt i Serapistemplet af Ptolemæus II., blev ødelagt allerede i Aaret 391 af de kristne under Anførsel af deres Biskop Theofilos.

Det var et haardt Stød for det østromerske Rige at miste det rige Kornkammer, som Alexandria hidtil havde været for det, og de følgende græske Kejsere gjorde derfor flere mislykkede Forsøg paa at tage det tilbage. Amru[1] svor paa, at Staden skulde gjøres tilgængelig fra alle Sider «som en Skjøges Hus,» hvorfor han lod Fæstningsværkerne nedbryde. Dernæst lod han grave en Kanal fra Nilen til det røde Hav for at faa Kornet til Arabien. Endvidere tog

[1] Han var selv en Skjøges Søn.

han meget ivrig fat paa at kultivere Ægypten, særlig ved at lade Digerne og Kanalerne, som Grækerne havde ladet forfalde, istandsætte igjen. Han var mild mod Folket, paalagde det en temmelig let Skat og vandt derved dets Hengivenhed. Saa længe Omar levede, beholdt han Statholderskabet i Landet; men da denne i Aaret 644 var bleven gjennemboret af en kristen Perser, der vilde hævne sit Fædreland, og bleven efterfulgt af Othman, maatte han vige for Abdallah. Denne begyndte sin Regering med at drage mod Tripolis med en Hær paa 40,000 Mand; Exarken Gregorius mødte ham med den tredobbelte Styrke. Kampen var uafgjort i flere Dage. Gregorius med sin Datter ved Siden kæmpede i første Række. Han lovede, at den, der kunde bringe ham Abdallahs Hoved, skulde faa hende og 100,000 Guldstykker. Abdallah udsatte samme Pris for Gregorius' Hoved, og det varede ikke længe, inden en Araber kom med det. Pigen vilde han ikke have, fordi hun var kristen; derimod tog han mod Pengene. Derefter trængte Abdallah videre mod Vest og Syd. Grækerne betalte ham en maanedlig Sum for at vende om, og han drog da tilbage til Ægypten for at nyde sit Bytte, der var saa stort, at hver Soldat af Fodfolket fik 1000 og hver Rytter 3000 Guldstykker maanedlig.

Vi skulle ikke videre følge deres Sejrstog i det enkelte, kun skal tilføjes, at 100 Aar efter Muhammeds Død vajede Halvmaanen over en Strækning, som en Karavane behøvede fem Maaneder til at gjennemrejse, nemlig foruden selve Arabien: Syrien, Palæstina, Babylon, Assyrien, Armenien, Medien og Persien,

desuden over alle de vilde Folk lige til Kinas Grænser, endvidere over Ægypten, Libyen, Mauritanien og flere Smaastater i Afrika samt i Evropa: Spanien og en Del af Sydfrankrig. Over 150 Millioner Mennesker hyldede Kalifatet, et Tal, der omtrent svarer til Halvdelen af Evropas nuværende Befolkning. Det ligger nær at spørge om Grunden til denne uhyre Omvæltning og undersøge, hvorledes det var muligt, at et Folk, barbarisk, uvidende og kun forsynet med slette Vaaben, kunde faa Overtaget i saa kort en Tid og saa at sige tvinge en ældgammel Civilisation og Dannelse ind under sit Scepter samt, hvad mere er, fastholde dette Overtag i lang Tid.

Man har meget ofte fremsat den Paastand, at Arabernes Fremgang for en væsentlig Del skyldes Sværdet. Men den er falsk; Sværdet kan ganske vist i religiøs som folkelig Henseende virke nedtrykkende og hæmmende paa en Nation, men det kan aldrig tilintetgjøre et Folks aandelige Liv. Er Troen stærk, udryddes den ikke ved vilkaarlige Magtsprog, men vinder snarere Fremgang, er Nationalitetsfølelsen levende, udryddes den ikke under fremmed Aag. Men desværre var hverken det ene eller det andet Tilfældet i den Del af Kristenheden, der maatte ombytte Korset med Halvmaanen; meget snarere var Jordbunden gjennem flere Aarhundreder beredt til at modtage netop en Sæd som Muhammedanismen.

Den Tid, da Kristendommen vandt sine herlige Sejre over Romerriget ved sin Taalmodighed og Udholdenhed under Trængslerne, var forlængst forbi. Tilsyneladende var Kristendommen naaet til endelig

Sejr over Hedenskabet ved sin Ophøjelse under Konstantin til Statsreligion; men i Virkeligheden var det nok det gamle romerske Princip om Kejseren som Kirkens Øverste, der igjen var anerkjendt. Ham er det nu, der afgjør, hvad der er Sandhed og hvad der er Løgn, Kirkens Døre slaas op paa vid Gab for alle Slags Folk, for hvem religiøse Grunde ikke altid stode i første Række, og Kirkens Biskopper sidde til Højbords med de mægtige[1]. Det er selvfølgeligt, at en Mængde hedenske Forestillinger snege sig med ind i Kirken, særlig den om Kejseren som Pontifex maximus. Medens man før havde søgt Proselyter ad Overbevisningens Vej og ladet Spillerum aabent for meget afvigende Meninger om det mindre væsentlige, krystalliseres Kirkens Bekjendelse efterhaanden i kejserlige Love, der ofte røbe en meget overfladisk Forstaaelse af Kristendommens Væsen. Theodosius siger saaledes, at alle de, der ikke havde samme Tro som Damasus, Biskop i Rom, og Petrus, Biskop i Alexandria, skulde miste deres borgerlige Rettigheder og forvises Landet. Den, der vover at fejre Paasken samme Dag som Jøderne, skal straffes med Døden. «Vi ville,» hedder det i Ediktet, «at alle de, som bekjende den ovenfor nævnte Tro, skulle kaldes katholske kristne — alle de øvrige ere Kjættere.» Hermed er Intolerancens Princip lovmæssig forkyndt og Banen angivet for det følgende bedrøvelige Skuespil, den systematiske Forfølgelse af anderledes tænkende. Det er bekjendt, hvorledes Arius' Skæbne

---

[1] H. Schwanenflügel: Oldtidens Kulturhistorie, Kbhvn. 1886, p. 659.

vexlede, eftersom Vinden blæste ved Hove. Først dømmes han til Landsforvisning og hans Bøger brændes, dernæst bliver han tilbagekaldt og havde sikkert faaet et stort Embede, hvis ikke hans betimelige Død havde sparet Kirken for denne Ydmygelse. Utallige Stridigheder fulgte efter, ofte af meget forargelig Art, som naar det berettes om Makedonius, at han banede sig Vejen til den biskoppelige Trone over Ligene af 3000 Mennesker, eller at der ved Valget af Damasus blev ihjelslagen 130 Mennesker i Kirken, idet Embedskandidaterne havde lejet en Skare Gladiatorer, Vognstyrere og ryggesløse Personer til at kæmpe for deres Sag, og først da de kejserlige Tropper rykkede ind, standsede Tumulten. Det er en vemodig Klage, der toner igjennem den samtidige Afrem Syrers Sang, der skildrer os Tidens Tilstand:

«Og nu med hinanden mon Præsterne kæmpe
om, hvem der paa Tronen[1] først skulde komme;
den ene i Løn sine Planer udtænker,
den anden aabenlyst kæmper at naa den;
en lister sig frem ad Bestikkelsens Veje,
en anden ved Svig eller Rænker vil vinde;
forskjellige Veje til Maalet de stræbe;
men Maalet er ét, og alle det søge.
Den unge end ikke tænker derpaa,
at Tiden for ham endnu ej er kommen,
den gamle snedige Drømme opspinder
om Fremtiden fjærn. Saa haver den onde
dem alle forlokket og dem undertvunget
de gamle, de unge, selv Drenge mon hige
til Værdighedstrinet.»

(Skat Rørdams Oversættelse).

[1] Bispestolen.

Kjætterstridighederne lægger sin brede Slagskygge over alle menneskelige Forhold. Da Vandalerkongen Genserik kom fra Spanien med 50,000 Mand til Afrika, hilsedes han med Jubel som en Befrier af 300 donatistiske Biskopper og flere tusende Præster, som Kejseren havde drevet til den yderste Grad af Fortvivlelse; han lod til Gjengjæld Katholikkerne vederfares fornøden Retfærdighed ved at lade Tungerne skære af alle deres Biskopper. Justinian sendte da sin Feltherre Belisar derover, og med hvilken indædt Forbitrelse Krigen førtes, derom vidne de fabelagtige Tal, der angives paa de faldne. Fem Mill. Mennesker dræbtes under Felttoget, femten Mill. under den gotiske Krig. Hungersnød, Epidemier og Krig skulle alene under Justinians Regering have bortrykket over 100 Millioner. Disse Tal ere naturligvis overdrevne, men ere dog Vidnesbyrd om forfærdelige Ødelæggelser.

Naar den Sætning vinder Gyldighed, at det er retfærdigt at tvinge Mennesket til at tro det, som Samfundets Flertal har antaget som Sandhed, samt at Staten har Ret til at straffe dem paa Ære, Liv og Gods, som vægre sig, og dette havde allerede Augustin forkyndt, saa er, som man ser, det muhammedanske Princip om Sværdets Ret anerkjendt. Det anvendtes ogsaa i saa stor Udstrækning, at Folk skyndte sig med at tilintetgjøre deres Bogsamlinger, fordi kejserlige Spioner og Inkvisitorer (saadanne havde allerede Theodosius ansat) kunde finde et Udsagn deri, der kunde styrte hele Familier i Ulykke. Forfølgelsen

gjaldt saa vel den hedenske Filosofi[1] som de kjætterske afvigende Meninger, og Bestemmelsen af, hvad der var kjættersk, var saa haarfin, at selv det græske Sprogs underfulde Rigdom og Bøjelighed ikke var i Stand til at fyldestgjøre de spidsfindige Krav. Det var intet Under, at Menigmand som oftest ikke forstod, hvad de Stridigheder, der kostede saa meget Blod, drejede sig om. Hertil kom den foragtelige Kappestrid mellem Rom, Konstantinopel og Alexandria om Overhøjheden, hvor man saa selv Biskopper tage Del i Mord, Forgiftninger, Blændelser, Ægteskabsbrud o. s. v. Pludselig lyder midt mellem alle disse Elendigheder det gjennemtrængende Raab: «Der er kun én Gud,» der bares frem af de saraceniske Hære. Islam meldte sig som Reformator og med en stærk Tro paa sin Mission, medens den kristne Tro var svækket og uden Marv. Det lød for mange Folk

---

[1] Det er alt omtalt, hvorledes Biskop Theofilos ødelagde Serapistemplet med alle dets Skatte. Et endnu sørgeligere Vidnesbyrd om, hvorledes Kirken forfulgte Hedningernes Tænkemaade, afgiver Drabet af den berømte nyplatoniske Filosofinde Hypatia i Aaret 415. Hun var Datter af Mathematikeren Theon og udmærkede sig ved stor aandelig Begavelse og legemlig Skjønhed. Ved sine Foredrag bragte hun Nyplatonismen til stort Opsving. Biskop Cyrillos, der harmedes herover, lod sine Munke overfalde hende paa Gaden i Alexandria, da hun kjørte til Akademiet. De reve hende ned af Vognen, klædte hende nøgen af, derpaa blev hun slæbt til en nærliggende Kirke og dræbtes der; men ikke nok hermed. De vanærede det nøgne Legeme, lemlæstede det og gik endogsaa saa vidt i deres Forbitrelse, at de reve Kjødet fra Benene med Østersskaller og kastede det i Ilden.

som et Befrielsens Raab, hvorfor de som Kopterne i Ægypten skyndte sig at forlade Korset og stille sig under Halvmaanen. En Grund til, at de undertvungne Folk nogenlunde kunde finde sig tilfredse med den nye Styrelse, laa i Beskatningssystemet; vel vare Araberne ikke billige med Hensyn til de Ydelser, der forlangtes, men deres Fordringer vare klare og bestemte og kunde efter Omstændighederne mildnes, medens de græske Kejsere til de idelige Krige vilkaarlig udskreve meget tunge Skatter. Desuden kunde de nu tilkjøbe sig fuldstændig Sikkerhed for deres Gudstjeneste, medens de før bleve forfulgte. Det var nærmest Gejstligheden, den «ragede Satans Yngel,» som Muhammedanerne kaldte den, der ramtes af Slaget; men den havde fortjent det, fordi den i alle Maader var vanslægtet, og Menigmand saa ikke uden Skadefryd, at Præster og Munke nu maatte tømme den Skaal, de saa tit havde iskjænket for andre. Man har af de afrikanske Folks Overgang til Muhammedanismen dels villet vise, at Sæden var saaet i daarligt Jord, dels at der fra disse Begivenheder kastes en Skygge tilbage paa Oldkirken, og man har betragtet denne Kirkes bratte Undergang, sammenlignet med dens tidlige Blomstring, som en Gaade[1]; men som ovenfor vist fremtræder denne kun som en naturlig Konsekvens af de i 300 Aar af Stat og Kirke i Forening hævdede Principer.

En anden vigtig Faktor for Islams Varighed maa søges i Flerkoneriet. Her kom Araberne med en

---

[1] Saaledes Hammerich i sin Kirkehistorie II, p. 57.

Institution, der ganske svarede til de asiatiske og afrikanske Folks Tilbøjelighed, hvorfor de toge mod den med aabne Arme. De store Familier, der stiftedes, bevirkede i faa Aar en Omdannelse, hvortil der under normale Forhold vilde kræves Generationer. Børnene lærte at se op til Araberne, at tale deres Sprog og glemme deres eget, hvorved det nationale Præg til Dels blev udvisket.

Efter at det store Rige, var dannet laa det nær at forsøge paa Midler til at gjøre det stærkt indadtil. Omar viser sig i denne Henseende at være en lige saa stor Lovgiver som Kriger; vare hans Love blevne respekterede af hans Efterfølgere, vilde meget være blevet anderledes. For ham gaves der kun et herskende Folk, Araberne, alle andre skulde være dem underkastede; alle hans Forordninger ere prægede af denne Tanke. Man kunde oprindelig ikke tale om en arabisk Hær; Soldaterne erholdt ingen Sold, ikke en Gang Vaaben fra Regeringen, men stillede sig under Fanerne i Haabet om Bytte. Omar gjør hele det arabiske Folk til en Krigerstand, idet han forordner, at ingen Araber maa eje Jord uden for sit Fædreland. Han lader foretage en almindelig Folketælling, ikke med den sædvanlige Hensigt at benytte Listerne ved Paalæg af Skatter, men for retfærdig at kunne uddele Statskassens Indtægter mellem de troende. Disse svarede vel Skat bestaaende af $2^1/_2$ % af Formuen, den saakaldte Fattigskat, samt 10 % Grundskat, men fik saa tillige deres Andel i de $^4/_5$ af Krigsbyttet og desuden, hvis de toge Vaabnene, en fast aarlig Løn.

Deraf følger, at Arabien havde fuldstændig Almenvæbning. Enhver vaabendygtig Muselmand var Soldat, enhver Embedsmand tillige Anfører i Krigen, de højeste Embedsmænd stode som Feltherrer i Hærens Spidse. Omar forbød endvidere sine Krigere at lære fremmede Sprog, og de kristne maatte ikke lære arabisk. For at bevare Arabien som Islams Have udkom der Bestemmelse om, at alle anderledes troende skulde udjages derfra. De Krigere, som havde erobret Babylon, befalede han at anlægge to befæstede Lejre udenfor Arabien; herved opstod Militærbyerne Bassora og Kufa. Her taaltes ingen andre Indbyggere end Arabere, men disse stod det frit for at søge til en af disse Lejre, og det var Omars Ønske, at saa mange Beduiner som muligt skulde ombytte Hyrdelivet med Krigerhaandværket. Senere lærte de af Romerne at opslaa en befæstet Lejr med Volde og Grave og 2—4 Porte. Oprindelig inddeltes de efter Stammer, senere inddeltes Tropperne i selvstændige Korps. Over 10 Mand ansattes en Aryf (decurio), over 50 en Kalifah og over 100 en Kaid (centurio); samtidig lærte de at bruge Ballisten, der udkastede Stene, Katapulken, Vædderen til Indstødning af Murene, og Skildpadden til Underminering af Voldene.

De undertvungne Folk maatte saa og arbejde, Muselmændene høstede og dreve kun det ædle Krigerhaandværk. Skatterne udrededes efter et bestemt Regulativ. Strax efter at en Provins var erobret, mødte en Landmaaler og delte den i Garyb (1 Garyb = 3600 □ Alen), og af hver af disse skulde svares

1 Dirhem[1] i Penge og 1 Kafyz in natura; desuden bestemtes for hver Garyb med Daddelpalmer eller Vin en Afgift af 10 Dirhem, med Sukkerrør 6 Dirhem, med Hvede 4 og med Byg 2. Ved Siden heraf fastsattes Kopskatten for hver til 48 Dirhem for første Klasse, 24 for Middelklassen og 12 for den lavere Befolkning; den hvilede kun paa de voxne Mænd. Alle Landets skattepligtige Beboere tilpligtedes at bære et Blysegl om Halsen. Denne Skat var ikke stor. Dog maa man erindre, at de fleste Indbyggere ved Krigen havde tilsat en stor Del af deres Formue. Endvidere havde hver Muselmand Ret til at fordre tre Dages fri Forplejning af de undertvungne, og endelig paalaa det dem at holde Veje, Dæmninger og Broer i Orden samt, naar det forlangtes, at yde andet Hoveriarbejde af alle mulige Slags. Omar bestemte vel, at der efter Omstændighederne kunde ydes Lettelser i den paalagte Skat, men det blev kun sjælden Tilfældet. Det er selvfølgeligt, at mange med en Paaberaabelse af Koranens Bestemmelse om alle Muselmænds Ligeberettigelse skyndte sig med at gaa over til Islam for at faa Del i de uhyre Fordele, andre søgte at unddrage sig Nedværdigelsen ved at flygte; men Omar, der vilde holde Islam ren, bestemte, at hver, der gik over til Islam, skulde tabe sit Grundstykke. Af disse Omars Love fremgik det ejendommelige arabiske Klientvæsen; af den Mængde, som i det ydre bekjendte sig til Islam, men i Hjærtet hang fast ved den gamle Lære, opstod — særlig i Persien —

---

[1] 1 Dirhem = 40 Øre.

de saakaldte Nymuselmænd, hvis Forhold til Araberne ganske er ligt det paa samme Tid opstaaende Fevdalvæsen i Evropa, medens den tredje Klasse, den ikke muhammedanske Befolkning, næsten var retsløs og maatte arbejde og betale Statens, særlig Hærens Udgifter. Det gamle Sassanideriges sociale Forfatning var næsten ganske fevdal. En stor grundbesiddende Arveadel, den saakaldte Dihkan, dannede Overgangsleddet mellem Konge og Folk. Denne Adel reddede Ruinerne af sin Magt ved i Tide at gaa over til Islam, og den vandt snart Indflydelse og stor Rigdom, idet hele Skatteopkrævningen gik gjennem dens Hænder. Omar udstedte vel en Lov, hvorefter ingen Perser maatte beklæde noget offentligt Embede; men den blev ganske virkningsløs. Forholdet til Perserne blev af afgjørende Betydning for Islam, derigjennem vandt den sin Glans; men i dette laa ogsaa Spirerne til dens senere Opløsning og Fald.

Perserne maatte, trods deres langt overlegne Dannelse, vige Pladsen for disse Ørkenens Børn, der bogstavelig ikke havde andet end Islam, med hvilken Perserne ofte dreve Spot. Jesdegerd III sagde saaledes til et arabisk Gesandtskab: «Jeg har set mange Slags Folk: Tyrker, Deilemiter, Slaver, Indier og andre, men ingen har jeg set saa arme og elendige som eder; Mus og Slanger ere eders Næring, og til Klæder have I kun Kamel- og Faareskind. Hvorledes formaaede I at erobre mit Rige?» «Du har Ret,» lød Svaret, «Hunger og Nøgenhed var fordum vor Lod, men nu har Gud givet os en Profet, hvis Religion er vor Styrke.» En fornem Frue i Hira

var tilfalden en Araber som Bytte; hun erklærede sig villig til at betale en hvilken som helst Sum for sin Frigivelse. Araberen forlangte 1000 Dirhem, og hun blev fri. Senere gjorde man ham opmærksom paa, at det var lovlig lidt, han havde forlangt; men dertil svarede han, at han kjendte ikke noget større Tal.

I det umaadelige Bytte, Araberne fandt i Persien, var der mange Ting, som de ikke havde Begreb om hvad vare. I Ktesifon fik de fat i den Kiste, hvori fandtes den kongelige Klædning, der var vævet af Guldtraade og oversaaet med Perler og Rubiner, Kronen, der straalede af 100 Rubiner, og endelig den kongelige Hjælm, Rustning, Ben- og Armskinner, alt af Guld; endvidere fandt man et Vintertæppe af Brokade, der var 300 Alen langt og 60 Alen bredt, omrammet med en Bort af grønne Smaragder og oversaaet med en Mængde Blomster, kunstig dannede af Ædelstene. Araberne vidste ikke bedre Raad end at hugge det i smaa Stykker, for at hver kunde faa sin Part; alene den Del, der tilfaldt Ali, havde en Værdi af 8000 Dirhem. I Parfumeringsmagasinet fandt man Glasskaaler med Kamfer, Moskus og andre vellugtende Sager; der fortælles endogsaa, at Araberne opbragte en hel Skibsladning Kamfer, hvilket Perserne blandede mellem Voxet for at frembringe vellugtende Kjærter. Araberne gjorde andet Brug deraf, idet de spiste det som Krydderi til Brødet.

Omars Plan at skabe et Krigerfolk af Araberne, der skulde herske over alle andre, mislykkedes fuldstændig. Allerede under Othman sattes hans Lov om, at ingen Muselmand maatte eje Jord udenfor Arabien,

ud af Kraft. Ikke alene erhvervede Araberne sig store Grundejendomme, men Nymuselmændene beholdt ogsaa deres, dog med det Paalæg, at de skulde erlægge saa vel Grund- som Kopskat; mellem disse to Partier udviklede sig en indædt Forbitrelse, der ofte gav sig Luft i blodige Sammenstød. Den dannede Perser maatte aldrig faa en Titel eller et Æresnavn; han maatte ved festlige Optog holde sig i bageste Række, og kom han til Selskaber, maatte han staa bag ved de siddende Arabere. Vilde en Yngling gifte sig med en Klients Datter, skulde han henvende sig til Skytsherren og ikke til Faderen eller Broderen; afslog han det og giftede han sig alligevel, gjaldt det for Hor og kunde straffes som saadan. Det er ganske de samme Forhold som de livegnes i de kristelige Stater. Man plejede at udtrykke sin fuldstændige Foragt for Klienterne ved at sige, at der var tre, som ved at gaa forbi en bedende tilintetgjorde Bønnens Virkninger, nemlig et Æsel, en Hund og en Klient. Under Ommajaderne, hvis Stifter Moaviah var en Søn af Abu Sofian, maatte den meste Tid anvendes til at dæmpe de voldsomme Opstande. Da Klienterne fik Paalæg om at udrede Kopskatten, satte en hel Mængde lærde, Theologer og gamle Krigere sig i Spidsen for dem. Den arabiske Feltherre Haggag besluttede da en Gang for alle at sprænge dem fra hverandre. Han tilraabte dem: «I ere elendige fremmede og Barbarer, og det passede eder bedre at blive i eders Landsbyer.» Derpaa anviste han dem Plads i de forskjellige Landsbyer, og for at de ikke senere skulde fjærne sig fra deres Opholdspladser, lod han Bynavnet indbrænde

paa deres højre Haand. Hermed var deres Paastand om Ligeberettigelse en Gang for alle tilintetgjort; men Utilfredsheden vedblev.

Dette skarpe Forhold paa det politiske Omraade strakte sig ogsaa over paa det religiøse. Perserne havde vel antaget Islam, men fastholdt desuagtet deres gamle religiøse Forestillinger. Deres Opfattelse fik efterhaanden en politisk Afskygning. Læren om Imamatet (den religiøse Ledelse), der fra Muhammed skulde gaa over paa hans Efterfølger, gav Anledning til Spaltningen, idet en stor Mængde ansaa Ali og hans Efterkommere som de retmæssige.

Tilhængerne af denne Lære kaldtes Schiiter; de ansaa Ali for Gud og troede paa hans Gjenkomst som Messias[1] (Mahdi), medens andre antoge forskjellige andre Imamer, der tænktes at leve skjulte under Jorden for senere at aabenbares. Schiiterne lærte altsaa, at Guddommen nedsteg til Jorden med hver enkelt Imam, og i det 16de Aarhundrede blev denne Lære slaaet fast som Statsreligion i Persien. Denne Lære uddannedes under kristelig Paavirkning til højst besynderlige Former. Man lærte om «Gjenkomsten», at ikke

---

[1] Hvor stærkt denne Lære havde præget sig i Folkets Bevidsthed, kan ses af, at da Bab i 1847 stiftede den efter ham opkaldte Sekt i Persien, der havde en gjennemgribende Reform af Islam til Formaal, og for hvilken Tusinder, deriblandt Bab selv, maatte lide Døden, gjaldt han hos Folkets Flertal for at være Ali, der var staaet op fra de døde, hvorfor de ikke alene ansaa ham for en Profet, men ogsaa for den eneste lovlige Tronprætendent. (Se herom Nyt dansk Maanedsskrift, redig. af Vilh. Møller, 1868. Bd. 2.)

alene Alis Efterkommere, men ethvert Menneske skulde opstaa til et nyt Jordeliv 40 Dage efter sin Død; denne Tro bestaar endnu mellem Babiterne. Det er let at se, at den førte til en overordentlig Dødsforagt. Man har ogsaa Exempler i Mængde paa, hvorledes Folk for et godt Ord have udsat sig for Døden. Moaviah havde forlagt Regeringens Sæde til Damaskus i Syrien, og denne By var Tumleplads for de mest forskjellige religiøse Retninger. De kristne vare ikke faa i Tal og havde mange udmærkede fint dannede Mænd, som f. Ex. Johannes af Damaskus, der var Kalifens første Raadgiver; desuden var der Manichæere, Jøder, Nestorianere og Bekjendere af den gamle Tro. Der afholdtes jævnlig Disputatser mellem de forskjellige Retninger. Dette havde til Følge, dels at der dannede sig en friere Opfattelse af Islam med Nægtelsen af de forfærdelige Helvedesstraffe, og dels at en Mængde helt opgav Troen. De ommajadiske Kalifer lode alle Retninger frit røre sig, saa der herskede en almindelig Tolerance, ikke som Følge af, at de erkjendte dennes Velsignelse, men fordi de vare ligegyldige; dels hyldede de det gamle Hedenskab og dels spillede de Zindyk, som Fritænkerne kaldtes. De dreve endog deres Foragt for den officielle Religion saa vidt, at en af dem lod den offentlige Bøn forrette af en af sine Medhustruer, en anden brugte Koranen som Skive for sine Pile, og en tredje kaldte det hellige Hus i Mekka en «Satans Rottefælde, der var bygget under en uheldig Stjærne.» Samtidig hermed gik Ommajaderne fuldstændig op i et i alle Maader overdaadigt Liv, den Side af det persiske Liv havde de til Fuld-

kommenhed tilegnet sig, saa det var ikke vanskeligt at se, at deres Fald var nær. I Aaret 750 vendte med Abul Abbas, Stifteren af det abbassidiske Dynasti, Herredømmet tilbage til den Slægt, hvorfra Religionsstifteren var udgaaet, og som det saa ofte gaar i saadanne Tilfælde, kom med Dynastiets Vexlen det hidtil undertrykte Parti til Roret. Det var særlig ved Hjælp af persiske Tropper, at det var lykkedes Abul Abbas at styrte Ommajaderne, og nu udvikler der sig mellem Persere og Arabere en sand Kappestrid saa vel i videnskabelig som social Henseende, hvori dog de sidste stadig maatte lære og kun naaede den i Samtiden enestaaende Dannelse ved at gaa i Skole hos Perserne lige som ogsaa hos Nestorianerne og Jøderne.

For at Videnskaben skal kunne blomstre, er en vis Grad af Velstand nødvendig. Denne frembragtes her ved den stadig voxende Handel og steg snart i Rigets Storstæder til en forbavsende Højde. Fra Persien bragtes kostbare Tæpper og Møbelstoffer, i Sydarabien forfærdigedes navnlig fine Klæder, Bagdad blev berømt ved sine Kaaber, Persien ved Hovedslør og Turbaner, Ægypten frembragte herlige Varer i Gase, Guldbrokade og Silke, Armenien bragte Atlask, i Irak fremblomstrede en omfattende Bomuldsindustri. Det var Skik at erstatte de svære Tæpper med Sivmaatter, men disse bleve gjennemvævede med Guld- og Sølvtraade og kostede uhyre Summer. Glasfabrikationen svang sig ligeledes hurtig i Vejret. Af Perserne lærte Araberne at fremstille Staal, Navnet Damascenerklinger er jo bekjendt. Nødvendigheden af at eje en

Flaade førte til Skibsbygningskunsten. Til Skrivning anvendte Araberne i Begyndelsen Læder, senere Papyrusplanten fra Ægypten; men da der udfordredes store Masser af Papir, lærte de senere at bruge Bomuld og Hør; desuden lærte de meget tidlig at anvende det kinesiske Silkepapir.

Det er rimeligt, at Araberne have lært at kjende Krudtet af Kineserne, og at de have bragt det til Evropa, længe før Berthold Schwartz gjorde sin Opdagelse. En arabisk Forfatter siger, at naar man i en Marmormorter pulveriserer et Pund Svovl, to Pd. Trækul og et Pd. Salpeter og støder en Del deraf i et Rør, der er lukket i den ene Ende, samt tænder Ild i den anden, vil Røret flyve igjennem Luften; det er vel Raketten. Ligeledes beskriver han Sværmeren.

Af stor Betydning for Landets Fremgang var det, at Kaliferne indførte et ensartet Møntsystem efter persisk Forbillede. De kristne Mønter vare Araberne til Forargelse, fordi de vare prydede med Billeder; paa de arabiske stod paa den ene Side kun: Gud er én, tilligemed Angivelse af Møntens Værdi, og paa den anden: Der er ingen Gud uden Allah. Disse erstattedes dog senere med Mønter med Kalifens Billede i rig persisk Dragt.

Endvidere ordnedes Postvæsenet, saa der ved Slutningen af det 9de Aarhundrede ikke var mindre end 930 Stationer; den overordentlige Mængde af Bude og Lastdyr, der stode til Raadighed, gjorde det muligt i forbavsende kort Tid at bringe Bud til Rigets fjærneste Egne. Tillige anvendtes Brevduer efter en stor Maalestok.

Det er omtalt, hvorledes de sidste Sassanider med Iver kastede sig over græsk Literatur og Videnskabelighed. Under Muhammed opblomstrede den første lærde Skole i Bassora, hvor Studierne ikke indskrænkedes til Koran og Tradition, men hvor der ogsaa dreves grammatikalske og filologiske Studier. Mærkelig nok er den arabiske Grammatik skabt af fremmede. Indvirkningen af de mange forskjellige Folkeslag, med hvilke Araberne havde traadt i Berøring, havde haft en fordærvelig Indflydelse paa det arabiske Sprog, saa det blev nødvendigt at opstille faste grammatikalske Regler for at beskytte det mod videre Udartning; men dette Arbejde foretoges af Aramæerne og Perserne.

Nestorianerne, der forfulgtes af Kirken som Kjættere, havde med Iver lagt sig efter den gamle klassiske Dannelse. De grundede en Højskole i Edessa, der fik Aflæggere rundt omkring. Disse Skoler havde et højt Værd i videnskabelig Henseende; medens de kristne andensteds nødtes til at brænde de hedenske Vismænds Skrifter for at undgaa Døden, anvendtes her stor Flid paa at oversætte dem paa Syrisk, særlig Aristoteles og Plinius. Kaliferne viste Nestorianerne stor Velvilje, tilstode dem fri Religionsøvelse og betroede dem betydelige Poster; saaledes havde under Harun al Raschid Nestorianeren Masneh Tilsynet med hele Skolevæsenet, og mange rige Muhammedanere sendte dem endog deres Børn til Opdragelse, og paa lignende Maade tilstodes Jøderne Friheder. De Videnskaber, de særlig dyrkede, vare, foruden Studier af den gamle Literatur, Mathematik, Astronomi og Medicin. Paa

de to sidste Omraader havde der uddannet sig højst ejendommelige Meninger blandt de kristne, særlig med Hensyn til Medicinen var Grækernes rationelle Fremgangsmaade erstattet med Underkure og Berørelse med Relikvier; paa de nestorianske som ogsaa paa de muhammedanske Skoler studerede man igjen Grækerne og gjorde snart lige saa hurtige Fremskridt paa dette Omraade som paa det verdslige. Langs med Landevejene anlagdes Hospitaler i Mængde. Videnskabsmænd gjennemrejste paa Statens Bekostning hele Landet og fandt flere Lægedomsplanter; de lærte Destillation og indførte Brugen af Recepter, ligesom det ogsaa er dem, der først anlagde Apotheker; disse stode under en meget skarp Kontrol fra Regeringen. En Mængde Lægemidler, man ikke før havde anvendt, kom i Brug, som Rabarber, Manna, Sennesblade, Kamfer, Moskus, Sirup o. s. v. Desuagtet vandt de først senere fuld Klarhed over denne Videnskab, da de mod Koranens Bud lagde sig efter Anatomien. Denne var dem paa dette Tidspunkt en Afsky; en Araber blev uren ved at skære i et Lig, og desuden straffedes den haardt, der forstyrrede den dødes Legeme inden Dommedag; ligeledes var det forbudt at foretage Operationer paa Kvinder. Dog er deres Lægekunst stærkt blandet med overtroiske Forestillinger; man tog Astrologien og Amuletter til Hjælp. Undertiden foretoge de højst ejendommelige Kure. Da Kalifen Vatik Billah var bleven syg, lovede Lægerne ham at forlænge hans Liv med 50 Aar, i hvilken Anledning de gjentagne Gange puttede ham ind i en ophedet Bagerovn; selvfølgelig døde han under Kuren.

Samtidig hermed uddannedes to Videnskaber, der senere i Middelalderen spillede en betydelig Rolle, nemlig Astrologien og Alkymien. Man gik ud fra den Forestilling, at alt i Naturen var gjennemtrængt af en Aand eller Verdenssjæl, hvoraf Menneskesjælen var en lille Del, der forholdt sig til den hele som Gnisten til Flammen. Alle andre organiske som uorganiske Ting: Dyr, Planter og Metaller, ja, selv Floder, Huler og Bjærge havde deres iboende Aand. Astrologien fastslog bestemte Regler for, hvorledes en saadan Aand kunde tvinges til at aabenbare sig og træde i Menneskets Tjeneste. Disse Meninger bestyrkedes ved de Forsøg, de foretoge, der satte dem i den højeste Forbavselse. Naar man satte tæt tillukkede Kar paa Ilden, sprængtes de; flygtige Dampe fortættedes til faste Legemer, af farveløse Væsker fremtraadte pludselig et farvet Bundfald. Ved at udsætte forskjellige Legemer for Ildens Indvirkning opdagede man, at det var muligt at uddrage lutrede Dele, der syntes at samle de Egenskaber, der fandtes spredte i de forskjellige Substanser, hvoraf de vare uddragne; da disse ofte vare usynlige, men alligevel i Stand til at sprænge de stærkeste Kar, saa antoge Araberne, at det var den i Legemet boende Aand eller Sjæl, der var bleven fordreven af Ilden. Ord, vi endnu have i vort Sprog, som Vinaand, Saltaand, Salpeteraand o. fl., ere udsprungne af denne Betragtningsmaade. Alle disse Forsøg dreves med det Formaal at finde de vises Sten, der skulde kunne gjøre Mennesket rigt, lykkeligt og udødeligt. Den fandtes selvfølgeligt ikke; men dog naaedes der

Resultater af stor praktisk Betydning, idet Astrologien førte til Astronomien og Alkymien til Kemien.

Arabernes fornuftige Verdensopfattelse giver sig bedst tilkjende ved deres Behandling af Geografien. Paa deres uhyre Rejser havde de lært at kjende en Mængde Folkeslag og Lande, som Evropæerne aldrig havde kjendt eller ogsaa havde glemt. De udgave store Værker derover og tegnede Kort, der for flere Landes Vedkommende bleve benyttede helt ned i det 18de Aarhundrede. Medens der i de kristne Lande lærtes, at Jorden var flad som en Pandekage eller, som Munken Kosmas lærte, at Jorden var et stort Bjærg, omgivet af Havet og omhvælvet af faste Himle, er det mærkeligt at høre, at der i de arabiske Skoler brugtes Glober. En saadan af Messing opbevaredes med stor Ærbødighed i Kairo, fordi den efter Sagnet skulde have tilhørt den store Geograf Ptolemæus.

Vi skulle senere se, hvorledes Videnskaben blomstrede frem mellem Araberne paa evropæisk Grund; at den allerede nu agtedes højt, kan skjønnes af Udtalelser som: «Lægens Blæk er lige saa meget værd som Martyrens Blod,» «Paradiset er lige saa vel for den, der bruger Pennen godt, som for den, der er falden for Sværdet,» «Verden opretholdes kun af fire Ting: de vises Dannelse, Stormændenes Retfærdighed, de godes Bønner og de modiges Tapperhed.» Det blev en almindelig anerkjendt Grundsætning, at Lærdommen skulde beskyttes; derfor var der ved Kalifernes Hoffer en talrig Skare af lærde paa de forskjellige Omraader af Videnskaben. Harun al Raschid var paa sine Rejser altid ledsaget af et Følge paa 100 lærde

Mænd. Han udstedte den Lov, at der ved hver Moske skulde bygges en Skole. Regeringen anvendte uhyre Pengesummer for at komme i Besiddelse af de gamle Skatte. Al Mamum bad den græske Kejser Theofilus om at sende Mathematikeren Leo til Bagdad for en kort Tid at lære i sin Videnskab. «Lad ikke,» skriver Kalifen, «Hensyn til Religion og Folk bevæge dig til at afslaa min Bøns Opfyldelse. Gjør, hvad Venskab vil tilstaa en Ven. Som Bevis paa min Taknemlighed tilbyder jeg dig et Centner Guld, evigt Forbund og Fred for stedse.» Kejseren afslog Bønnen; men hvad der saaledes af fredelig Vej blev dem nægtet, tiltvang de sig ved Krigen, idet de ved Kapitulationer betingede sig Udleveringen af græske Værker; næsten daglig droge Kameler ind i Bagdad, belæssede med Bogruller, og fyrstelige Formuer ofredes paa deres Oversættelse. Næsten enhver større By fik sin Højskole, flere Steder byggedes astronomiske Observatorier. Hvor vidt Araberne vare i mekaniske Kunster, kan skjønnes af, at Harun al Raschid sendte Karl den store et Uhr, hvor faldende Kugler angave Klokkeslagene, medens det ved Hjul angav Maanens Faser og Dagene i Ugen. Det er selvfølgeligt, at sligt maatte vække overordentlig Forbavselse hos Vestens Barbarer.

Et Besøg ved en Kalifs Hof er nok til at give en Forestilling om den umaadelige Pragt, der herskede. Konstantin II sendte i Aaret 917 et Gesandtskab til Kalifen Moklader. Ved dets Ankomst fandt det foran Slottet en Hær paa 60,000 Gardere, alle smykkede med kostbare Sjaler, og hver af dem fik dobbelt Lønning, som han bar i en guld-

broderet Pung. Derpaa viste sig 4000 Gildinger, de halve hvide, de halve sorte, tillige med 300 Lakejer; paa Tigris gyngede 400 malede og forgyldte Baade med Sluproere i ganske nye Klæder, 38,000 Stykker Silkefløjl vare ophængte i Paladset, og deraf vare de 5000 med Guldbrokade. Der var 12,500 Tæpper, det ene skjønnere end det andet. Foran Tronen stod endelig et Træ af massivt Guld med 18 store Grene og 600 Kviste, hvorpaa der gyngede en Mængde kunstige Fugle af Guld og Sølv, som sang af fuld Hals.

Til denne Pragt, der omgav Kaliferne, svarede en lignende i den højere Del af Befolkningen. Bagdad havde paa Harun al Raschids Tid 70,000 Moskeer og et lignende Antal Bade, senere fik hver af Byens 24,000 Afdelinger sin Moske og sit Badehus. Byen gjennemskares af 600 Kanaler, og 105 Broer forbandt de forskjellige Kvarterer; 400 Vandmøller og 4000 kunstige Brønde forsynede Byen med Brød og Vand; fra 10,000 Haver forsynedes den med Frugter og Grønt; senere anlagdes 9 Forstæder med en Mængde Paladser. Kalifens Palads laa i Byens Midte. Regeringspaladset var forsynet med en Kuppel, der var 80 Alen høj; Metalportene dertil ansaas for at være et Værk af Djævle, 10,000 Mamelukker og 700 Gildinger forrettede Tjeneste deri, alle i guldvirkede Klæder. Det er umuligt at beskrive den Luxus, der udfoldedes med Tæpper, Ædelstene, Skibe, Heste og vilde Dyr. En Gesandt skriver desangaaende: «I den første Gaard, vi gik igjennem, brølede 100 Løver, i den anden var der 100 Giraffer, i den tredje 100

Elefanter, i den fjerde 100 arabiske Heste, i den femte 100 Falke og andre sjældne Fugle. Endelig fandtes i den indre Gaard de fornemste Hof- og Statstjenere i de rigeste Dragter og til sidst allerinderst Kalifens Trone.» Men al denne Glans og Pragt var dog kun en glimrende Skal om en ormstukken Kjærne; i hele Udviklingen laa Spiren til Undergangen.

I hver en Skabning, Jordens Skjød ernærer,
er der et Dødninguhr, der stadig banker.
i Spiren ligger det, at den fortærer
sig selv og avler mørke tunge Tanker.

Og Sindet bygger sig sin egen Bolig,
et Hjem af Muld, som det kun eftertragter;
da virke de, usynligen, men trolig,
de ubønhørlige, de høje Magter.

Med den uhyre Rigdom og Luxus, de fattige, raa Beduiner lærte at kjende paa persisk Grund, forbandt sig snart et lige saa udsvævende Liv som Romernes paa Kejsertiden. Fra Hoffet i Konstantinopel lærte de den afskylige Skik at holde Evnuker for den indre Tjeneste i Kalifpaladset, særlig til Haremet. Sang, Musik, Dans af skjønne Kvinder, Vindrikken og Fylderi i stor Maalestok var nu almindelig i Kalifens Palads. Herved er dog at mærke, at det gjærne vare Persere, der førte an og vandt Sejren over deres Fjender ved at lære dem alle et forfinet og overkultiveret Livs Daarligheder, hvilket endogsaa gik til den Yderlighed, at Oldtidens skrækkeligste Last Drengekjærlighed var meget almindelig. Samtidig hermed uddøde naturligvis det religiøse Liv; man spottede med alt fuldkomment ustraffet, kun blev

det farligt at slutte sig til nogen anden Bekjendelse, ja, endogsaa de rettroende Muselmænd (Suniterne) bleve flere Gange forfulgte. Der dannedes flere Steder i Riget Selskaber med det Formaal at lære Visdommen at kjende, saaledes Al Hakems i Kairo, der er det mest prægnante Exempel paa, hvor Samfundet ender, naar al Agtelse for Sædelighed og Moral er forsvundet.

«De vises Selskab» bestod baade af Mænd og Kvinder, der samledes i særskilte Celler for at lære Sandhedens Hemmeligheder at kjende; det havde syv Grader, der skulde gjennemgaas, inden man skuede Lyset; men dette vandt man saa i den ottende, og dette «Lys» indskrænkede sig til den saare tarvelige Meddelelse, at al aabenbaret Religion var Daarskab; i den niende Grad vandtes fuldstændig Klarhed og Forstaaelse af, at Tro og Sædelighed var en Urimelighed. Andre Retninger vare paavirkede af indiske Ideer. Der nævnes saaledes Dervischordener, der mente at kunne hæve sig til Guddommen ved uafladelig at gjentage dens Navn. I Ordensbestemmelserne findes fastsat, at det mindste Tal for Gjentagelserne var 5000 i 24 Timer. Andre vil naa Nirvana ved at holde Aandedrættet tilbage, hvori adskillige Jogys dreve det saa vidt, at de ikke toge mere end to Aandedrag i 24 Timer, det ene om Morgenen, det andet om Aftenen (!); andre paastode endogsaa, at de kunde undvære Aandedrættet i 6 Maaneder (!)

Islam havde ikke været stærk nok lige over for de forskjellige Religioner, den traadte i Berøring med, men havde fra de mest forskjellige Sider optaget Ele-

menter i sig, der bevirkede dens Sprængning. Og Islam delte Skæbne med Landet, hvorfra det ene Stykke brødes løs efter det andet. Perserne vidste snart igjen at hævde deres Overlegenhed; ved Aar 932 fortrængte de den lejede Tyrkerhær, Kaliferne havde indført, og spillede som Emir-al-omrah'er en lignende Rolle i Østen som Majordomerne ved de sidste Merovingers Hof i Frankrig. De fastsatte Skatterne og besatte alle Embederne samt ledede Kalifen, som de ønskede, og gjorde han Modstand, viklede de ham bare ind i et sort Tæppe og kastede ham i Tigris eller dræbte ham paa anden Maade; kort sagt, de skaltede og valtede efter eget Tykke, indtil et nyt Naturfolk, nemlig Tyrkerne, dukker op paa Skuepladsen og kalder dem igjen til Orden.

Det brogede Liv, der rørte sig i godt som i ondt, fik herved Liglagenet over sig, Stridighederne forsvandt, Tolerancen med, og Kulturen nedtrampedes af de tyrkiske Hestehove. Religionen krystalliseredes i Dogmer og alt fik mere og mere Præget af det ubevægelige og stillestaaende, der endnu er Tyrkens Særkjende.

Desuagtet fornægter Islam ikke sin Stræben efter Udbredelse. Ved Aar 1000 fæstede den fast Fod i Indien, 1206 naaede den Sumatra, og i de følgende Aar gik den over til Malakka, Java og Celebes, og endnu den Dag fortsætter den sin Gang mod Øst. I Afrika trængte Islam i Aaret 1086 over Ørkenen til Burnu, siden gik den videre mod Syd; Dr. Barth paastaar i sin Rejsebeskrivelse, at Tuaregerne have før været kristne. For Øjeblikket fortrænger Islam i

Abyssinien langsom Kristendommen, hvilket ogsaa er Tilfældet andre Steder; det er nemlig saa, at Islams Missionærer ere fattige, medens de kristne ere temmelig højt lønnede, og ofte omgive de sig med Overflod.

«Islam,» siger Alfred von Kremer, «paa hvilken Kristendommen i Begyndelsen havde en saa stor Indflydelse, befinder sig paa en mærkværdig Maade nu, hvor den synes at staa ved sit Livs Aften, igjen udsat for en alsidig kristelig Paavirkning, idet den evropæiske Civilisation paatvinger sig den og derfor fører den en mere indgribende Reform i Møde end alle, den tidligere har overstaaet.»

Det vilde være en stor Fejltagelse at tro, at Koranens Religion derved vil blive bragt til Fald, dertil har den alt for dybe Rødder i Folket; men det er at haabe, at den renset vil gaa ud af denne Kamp. Jo mere Tidens Nød tvinger Muselmændene til at lære af Evropæerne, hvis afgjorte Overvægt de ikke mere underkjende, des mere ville de føres tilbage paa den rigtige Vej til en praktisk Livsopfattelse, hvilken paa Grund af Overtro, mystiske Drømmerier og theologiske Grublerier saa længe har været dem fremmed.

Femte Kapitel.

Islam i Spanien.

Det ligger nær af Spaniens naturlige Forhold og Beliggenhed at drage den Slutning, at fremmede Folk ville betænke sig paa at angribe det; det har paa tre Sider Havet, paa den fjerde Pyrenæerne og er i sit Indre opfyldt af mange vilde Bjærgegne. Og dog har intet Land i Evropa lidt mere ved fremmedes Indfald. I den graa Oldtid forsøgte Fønicierne at sætte sig fast der og udnytte Landets Rigdomme, senere grundede Grækerne talrige Kolonier paa Kysten, derefter oversvømmedes det af Karthagere og Romere, og efter heftige Kampe lykkedes det de sidste at udslette Folkets nationale Præg og romanisere det saa grundigt, at det i Sprog og Kultur var sin Modstander fuldkomment jævnbyrdigt. Da det romerske Rige gik til Grunde, blev ogsaa Spanien hjemsøgt af Folkevandringens Horder. Vandalerne dannede selvstændige Riger; da de droge til Afrika, kom Sveverne efter, og disse maatte atter vige for Vestgotherne, der indtoge det meste af Spanien og en Del af Frankrig. Da de

sidste hyldede Arius' Lære, opstod der en dyb Kløft mellem dem og den undertrykte Befolkning; men Kong Leovigilds Søn Reccared, der besteg Tronen i Aaret 586, foregav, at hans Fader paa Dødslejet havde afsvoret sine kjætterske Vildfarelser og paalagt ham at værne kraftig om den katholske Tro. Ved højtidelig at lade sig krone og indrømme Gejstligheden stor Magt vandt han denne for sig; men den opstaaede Kløft mellem Befolkningen laa det udenfor Kongernes Magt at udjævne, de bleve mere og mere et Legetøj i Gejstlighedens Haand, idet denne havde faaet fastslaaet som Lov, at naar en Regent var indviet til Munk, med eller uden hans Vidende, skulde han gaa i Kloster. Derved havde den sikret sig et bekvemt Middel til, naar den ønskede det, at skaffe sig af med en Modstander. Medens Gotherne levede i Overdaadighed og overgave sig til en tøjlesløs Luxus, fristede de lavere Stænder et kummerfuldt Liv under Slavekaar. Dette Samfund kaldte Straffen ned over sig ved at tage meget haarde Bestemmelser mod Jøderne. Kejser Hadrian havde ladet 50,000 jødiske Familier bosætte sig i Landet, og efterhaanden var dette Tal steget betydelig. Middelalderens Kirke gav dem gjærne Skylden for alt ondt, i Følge dens Opfattelse existerede de kun for at minde Verden om den mod Frelseren begaaede Uretfærdighed. I Aaret 616 udstedtes en Forordning, hvori paabødes, at de alle inden Aarets Udgang skulde lade sig døbe; nægtede de dette, skulde deres Ejendomme konfiskeres, hver skulde have 200 Piskeslag og derpaa uddrives af Landet. 90,000 lode sig skræmme til Daaben;

men denne Omvendelse var kun paa Skrømt, hvorfor Biskopperne paalagde dem at lade deres Børn opdrage paa kristen Vis.

I 80 Aar lede Jøderne Undertrykkelse af enhver Art; da satte de sig i Forbindelse med nogle Berberstammer hinsides Gibraltarstrædet, der vare deres Trosfæller, samt med de Flygtninge, der havde søgt et Fristed derovre; Planen blev lagt til et Oprør, der ved et aftalt Tegn skulde bryde ud flere Steder i Landet og ikke gik ud paa mindre end at gjøre Spanien til et fuldkomment jødisk Land. Men Planen blev røbet, Kong Egiza tog kraftige Forholdsregler for at forhindre Oprørets Udbrud og sammenkaldte en Kirkeforsamling i Toledo, hvor han for Biskopperne og Præsterne fremlagde Jødernes Planer og bad dem at straffe dette forbandede og troløse Folk paa det haardeste. Dommen lød paa, at alle Jøder skulde miste Ejendom og Frihed og for Fremtiden være de kristnes Slaver; hvor kristne stode i Slaveforhold til Jøder, vendtes dette om. Deres Lov maatte de ikke holde; naar Børnene vare syv Aar gamle, skulde de tages fra Forældrene og opdrages i Kristendommen, Jøder maatte ikke giftes sammen, men kristne Slaver maatte giftes med jødiske og omvendt. Berberne søgte vel at komme dem til Hjælp, men Egiza slog dem tilbage. Under hans Efterfølger Vitiza gjorde de et nyt Forsøg med samme Resultat. Følgerne af de anvendte Tvangsforanstaltninger udebleve ikke: alle de, der udgjorde Landets Hovedstyrke i en Kamp mod en indtrængende Fjende, Jøderne, Slaverne og den fattige Borgerstand, vare forbitrede mod Regeringen

og vilde gaa over til Fjenden, saa snart han viste sig. I Begyndelsen af det ottende Aarhundrede opstod Uroligheder i Kongens egen Familie. Prins Roderik havde ved List og Rænker blandt de mægtige vundet sig et stort Parti, der stødte Vitiza fra Tronen; senere blev han dræbt (710). Hans to Sønner flygtede til deres Farbroder Ærkebiskop Oppa i Sevilla, med hvem de lagde Planer om at styrte Roderik. Da fremmed Hjælp var nødvendig, henvendte de sig til Gouvernøren i Ceuta, Grev Julian, der var en Fjende af Roderik, dels fordi han ansaa hans Tronbestigelse for en Uretfærdighed, og dels fordi Roderik, som Sagnet fortæller, havde øvet Vold mod hans Datter. Hun var, som det var Skik, sendt til Toledo for at opdrages. Her blev den sanselige Konge forelsket i hende, og da hun ikke godvillig vilde bøje sig for hans Vilje, brugte han Magt. Hun underrettede sin Fader om, hvad der var sket, og han udbrød: «Ved den levende Gud, jeg skal tage Hævn!» Derpaa satte han sig i Forbindelse med Oppa og flere andre misfornøjede, og de enedes om at sende Musa, den arabiske Statholder i Nordafrika, en Indbydelse til at gjøre Forsøg paa at erobre Spanien.

Vi have set, hvorledes Araberne under Moaviah vare trængte frem lige til Atlasbjærgene. En senere Statholder Akbar forstod ved Maadehold og Mildhed at vinde en Mængde Maurer- og Berberstammer for sig og uddrev ved deres Hjælp de tilbageblevne Grækere; han trængte gjennem de bjærgfulde Egne, hvor Marokko og Fez senere anlagdes, helt ud til Kysten af Atlanterhavet, i hvis Bølger han drev

sin Hest ud under Udraabet: «Muhammeds Gud, hvis jeg ikke blev standset af disse Bølger, vilde jeg bære dit Navn til Verdens Ende!» Han blev senere dræbt af nogle oprørske Berbere. Hans Eftermand Abd-el-Malek erobrede Karthago, og Grækerne saa fra deres Skibe i Havnen en ny Opførelse af Tragedien fra Romernes Dage, idet Byen blev afbrændt. Efter at Grækerne vare gjorte uskadelige, vendtes Vaabnene mod de oprørske Maurere og Berbere, der under deres Dronning Kahira forsøgte at gjøre de fremmede Opholdet utaaleligt. Hun var Profetinde og opflammede sine Krigeres Begejstring ved glødende Taler, saa det lykkedes dem at trænge Araberne tilbage til Ægypten. Derpaa sammenkaldte Kahira alle Stammehøvdinger og sagde til dem: «I se, at det fornemmelig er vore Stæder, der friste Araberne ved deres Sølv og Guld; men hvad bryde vi os om den Slags Skatte, da vi godt kunne nøjes med, hvad Jorden frembringer; lader os derfor ødelægge disse Stæder, der friste Fjenden, og berøve ham ethvert Paaskud!» De gik ind herpaa og forvandlede i forbavsende kort Tid hele Landet fra Tanger til Tripolis til en Ørken; men uheldigvis fangede Araberne Profetinden og dræbte hende, og dermed var Modstandskraften brudt.

Musa, den følgende Statholder, var baade Præst og Kriger; han gjorde Berberne indlysende, at de vare af arabisk Blod, omvendte dem til Islam og søgte ved Giftermaal at smelte dem sammen med Araberne. Han havde allerede kastet lystne Øjne over Gibraltarstrædet, da han fik det ovenfor nævnte Bud fra Biskop Oppa og Grev Julian; men i en saadan vigtig Sag

turde han ikke handle paa egen Haand, hvorfor han udbad sig Kalifen Valids Tilladelse til at drage til Spanien. Denne svarede: «Lad Spanien udspejde og undersøge ved lette Tropper; men vogt dig i det mindste for Øjeblikket for at udsætte en stor Hær for de Farer, der ere forbundne med et Tog paa hin Side af Havet.» — Julian havde imidlertid virket i Spanien, og havde navnlig bragt en Mængde Stormænd paa Oprørets Side, hvilket han nu meddelte Musa. I Følge den givne Ordre fra Kalifen lod denne 400 Fodfolk og 100 Ryttere overføre til Spanien paa Grev Julians Skibe under Anførsel af Tarif. De plyndrede hele den sydlige Kyst og gjorde store Strejftog til alle Sider, uden at nogen hindrede dem. Efter at have samlet en Mængde Fanger og et rigt Bytte samt faaet et godt Kjendskab til Landet, vendte de tilbage til Afrika. Det varede et Aars Tid, inden Musa fik samlet den fornødne Hærstyrke til at gjennemføre sin Plan. Den næste Sommer lod han paa fire Skibe, som Grev Julian laante ham, 7000 Mand under Tarik sætte over til Spanien; 1700 Gother søgte forgjæves at hindre dem i at gaa i Land. Roderik var paa denne Tid i den nordlige Del af Landet for at dæmpe et Oprør, da han fra Statholderen i Andalusien modtog Meddelelse om Fjendens Landgang. «Jeg ved ikke,» skriver denne, «om de ere komne fra Himlen eller fra Jorden, saa pludselig anfaldt de mig. Jeg gjorde den Modstand, jeg kunde, men maatte vige for Overmagten. Kom endelig, Herre, til os i vor Nød med saa mange Folk, som kan samles; kom i egen Person, det vil være det bedste.»

Han samlede vel en af de største Hære, der nogen Sinde har staaet paa spansk Grund, nemlig en Styrke paa 90,000 Mand; men de mødte under Fanen med meget forskjellige Hensigter, nogle for at hjælpe ham og Fædrelandet, andre som Vitizas Sønner og de øvrige misfornøjede for under Slaget at forraade ham og gaa over til Fjenden. Tarik havde ogsaa trukket Forstærkning til sig, saa hans samlede Styrke var 12,000 Mand. Den Kamp, som afgjorde Spaniens Skæbne for Aarhundreder, fandt Sted i Nærheden af Vejer de la Frontera ved den lille Flod Salado, der falder ud i Atlanterhavet, ikke langt fra Kap Trafalgar; nogle Historieskrivere antage, den har varet i otte, andre kun i tre Dage, det sidste er vel det rimeligste. Efter to Dages uafbrudt Kamp, begyndte Araberne at vige paa den tredje; men Tarik red frem foran Rækkerne og holdt en opildnende Tale. «Havet er bag, Fjenden foran eder, der er ingen Redning uden i eders Tapperhed og Guds Bistand. Ved Allah, jeg tager den fjendtlige Konges Liv, eller jeg mister mit eget!» Idet han sagde dette, gjorde han i Spidsen for sin Skare et rasende Indhug, medens Vitizas Sønner med 25,000 misfornøjede Gother og Jøder faldt Roderiks Hær i Ryggen. Kongen flygtede og fandt rimeligvis sin Død i Guadaleteflodens Bølger, og da han var borte, opløstes alt i den vildeste Forvirring. Saaledes mistede Gotherne deres Frihed og Selvstændighed og maatte finde sig i at gaa under det samme Aag, som de før havde paalagt Jøderne.

I Følge Koranens Bud fik Tariks Hær de $^4/_5$ af det store Bytte og opmuntredes derved til at fort-

sætte paa den begyndte Bane. Tarik havde vel i Lommen Musas Ordre om at vende tilbage; men han indsaa snart, at der paa denne Skueplads vilde være betydelig mere at udrette. Da hans Sejr over Spanierne blev bekjendt, strømmede der Folk til ham fra alle Kanter, særlig en Mængde Berbere og Arabere fra Afrika, der havde Mod paa Bytte, og misfornøjede fra alle Landets Dele. Levningerne af den gothiske Hær havde indesluttet sig i Ecija, men Tarik rykkede imod den og tvang dem til Overgivelse, hvorefter han marcherede mod Hovedstaden. Frygtelige Fortællinger om hans Raahed og Grusomhed gik foran ham, han lod saaledes i nogle Fangers Nærværelse, hvilke han senere gav Lejlighed til at flygte, en Del faldne Spanieres Lig koge. Rygtet om, at Muselmændene aade deres Fjender, udbredtes og gjorde Folket aldeles fortvivlet.

Flere Byer, deriblandt Granada, toges med Storm. Cordova var bestemt paa at holde sig til det yderste; men en Hyrde viste Araberne et Sted, hvorfra man let kunde komme ind i Byen fra Flodsiden. En mørk Nat svømmede 1000 Ryttere, hver med en Infanterist bag paa Hesten, hen til det betegnede Sted og trængte ind i Staden. Den gothiske Befalingsmand kastede sig med 400 Mand ind i en Kirke og holdt sig der i tre Maaneder, da blev Kirken stukket i Brand, og de indebrændte alle. I alle Byer ydede Jøderne deres Stammefrænder væsentlige Tjenester, særlig i Toledo. Da Tarik nærmede sig denne By, toge de rige og mægtige Tilflugt til Bjærgene, medens de fattige saa Redningsmænd i de kommende, hvorfor Byen uden synderlig Modstand faldt i deres Hænder.

Tarik drog som en Fyrste ind i Kongeborgen og tog de 25 Guldkroner, som efter Tallet paa de vestgothiske Konger opbevaredes der. Vitizas Børn erholdt glimrende Belønning, fordi de havde forraadt deres Fædreland: de fik Krongodserne, 3000 i Tallet, og desuden blev Biskop Oppa Befalingsmand i Toledo.

Musa havde imidlertid ikke Lyst til at lade Tarik være ene om Æren og Fordelen, derfor drog han med 18,000 Arabere bag efter og indtog en Mængde Byer, da «den Almægtige havde besluttet at overgive de ugudelige i vore Hænder,» som de arabiske Historikere skrive. Naar en By var indtaget, stilledes den under Tilsyn af Jøder. Araberne trængte frem gjennem hele Landet, gik over Pyrenæerne og standsede først ved Rhonefloden. Det var Musas Mening først at standse i Konstantinopel; han vilde, som han selv sagde, lade Evropas Folk og Paven i Rom vide, at der kun er én Gud, Frankere, Germaner og Italienere skulde vandre ind under Halvmaanen. Det saa mørkt nok ud i Evropa paa den Tid, og det er ikke let at vide, hvorvidt han kunde have naaet i Udførelsen af sine dristige Planer, men saa opstod der Strid mellem ham og Tarik, hvilken førte til, at han lod denne piske og kaste i Fængsel. Tarik havde imidlertid Venner ved Hoffet, der vidste at tale hans Sag for Kalifen. Resultatet heraf var, at Musa kaldtes til Syrien for at rense sig for adskillige graverende Beskyldninger. Han adlød ikke, hvorfor Kalifen sendte en af sine betroede Mænd, der havde Dristighed nok til at lade ham fængsle, just som han holdt foran Fronten af hele sin Hær. Musa lønnedes

ilde for de Tjenester, han havde vist Kalifatet; først sad han i lang Tid i Fængsel, derefter blev han pisket og dømt til at betale 200,000 Guldstykker samt miste alle sine Værdigheder. Han blev fattig og foragtet og maatte til sidst som gammel Mand gaa omkring og tigge sit Brød.

Efter Musas Fald sendte den nye Statholder i Afrika Ambisa til Spanien. Han vandt Befolkningen ved, til Trods for at Landet var blevet skyldsat paa sædvanlig arabisk Maade, at nøjes med en forholdsvis lille Skat, fem pCt. af dens Ejendom, der frivillig gik over til Islam, og ti pCt. af dem, der bleve tvungne dertil. Han optog Musas Plan om at bane Vej for Islam tværs gjennem Evropa, hvorfor han plyndrede Frankrig lige til Rhonefloden; men her mødte han kraftig Modstand af Karl Martel, saa det ikke lykkedes ham at faa fast Fod i Landet. Hans Efterfølger Abderrahman havde derimod større Held med sig. Han haabede at kunne drage Fordel af en Strid, der var opstaaet mellem Karl Martel og Eudes, Hertug i Aquitanien, hvorfor han med en stor Hær gik over Pyrenæerne for, som han sagde, at finde et fast og sikkert Punkt i Frankrig, hvorfra han bestandig kunde angribe Evropa vest fra, medens hans Landsmænd ved at angribe og indtage Konstantinopel skulde falde ind fra Øst. Dette blev et sandt Plyndringstog. Eudes mødte ham vel ved Garonnefloden, men han led et fuldstændigt Nederlag; hans Hær opreves, og han maatte selv flygte til sin gamle Fjende Karl Martel. Dette styrkede Abderrahmans Mod. Han drog videre og samlede et umaadeligt Bytte ved at plyndre Kirker

og Klostre, særlig gik det ud over St. Hilariuskirken i Poitiers og den hellige Martins Grav, paa hvilken Fromheden i flere Aarhundreder havde ophobet uhyre Skatte. Hele Evropa var som lammet af Skræk; men Karl Martel beholdt Fatningen, han samlede sine Avstrasiere og mødte Fjenden paa Sletterne ved Poitiers og Tours (732). «Frankerne,» siger en gammel Historieskriver, «stode som en Mur, som en Vold af Is, mod hvilken Arabernes lette Vaaben sønderbrødes uden at rokke den. De gjorde gjentagne Angreb, men hver Gang de rykkede frem, nedmejedes de af Frankernes Sværd, som ogsaa fældede Abderrahman selv.» De kristne vare dog ikke stærke nok til at forfølge den bortdragende Fjende, medens denne dog opgav ethvert Forsøg paa at erobre Frankrig; dog fandt ofte senere store Plyndringstog Sted, ligesom ogsaa den sydøstlige Kyststrimmel, det saakaldte Septimania, forblev i deres Besiddelse. Indskrænket til Spanien, vendte Islam Vaabnene mod sig selv, idet nemlig Araberne og Berberne, der trolig havde hjulpet hverandre at føre Krigen, nu bleve uenige om at dele Byttet, og samtidig rejste de fordrevne Hovederne paa ny. Rystede af Skrækken, havde Landets mægtige for at redde Liv og Gods søgt Ly i de asturiske Bjærge, og derfra udgik Ledelsen af de hemmelige Foreninger, der udbredtes Landet over med det Formaal at vinde det tilbage. I Høvdingen Pelayo havde de en kjæk og snarraadig Fører, der kjendte Landet; han tabte aldrig Modet ved et Nederlag og tvivlede aldrig om sin Sags Sejr. Han undgik dog altid Slag i aaben Mark, men tilføjede Araberne stor Skade ved at gjøre uventede

Angreb; derved lykkedes det ham dels at styrke Modet hos sine Landsmænd, dels at fratage Araberne flere betydelige Byer. Hans Bestræbelser fortsattes af Kong Alfons af Asturien, der udvidede sit Rige lige til Duero og sikrede Grænserne ved at opføre en Mængde Fæstninger og tillige befæste Bjærgpasserne, hvorfor den taknemlige Samtid gav ham Tilnavnet den store.

Ved Aar 750 skete der politiske Omvæltninger i Østen, der fik stor Betydning ogsaa for Spanien, idet Ommajaderne dels udryddedes, dels fordreves af Abbassiderne. Mervan II. flygtede til Ægypten, men dræbtes der, medens en vel organiseret Forfølgelse blev iværksat mod hans Slægt, ledsaget af de værste Grusomheder, Historien kjender. Mange af Fyrstens Familie havde søgt Ly hos Beduinerstammerne; men da Abbas udstedte en almindelig Amnesti, kom de frem og bleve saa myrdede paa tre nær, nemlig Yahya, Abderrahman og en yngre Broder. De havde været saa kloge at holde sig i deres Skjul for først at se, hvorledes det gik de andre; en Tjener skulde bringe dem Underretning derom, men han kom tilbage forfulgt af Soldaterne; Yahya dræbtes, men Abderrahman var paa Jagt, saa han fik lige Tid til at tage sin lille Søn og sine to Søstre samt Broderen med sig paa Flugten til et lille Hus, som han ejede ved Evfrat. Her levede han rolig i nogen Tid; men som han en Dag havde lagt sig til Hvile i et mørkt Værelse, kom hans Søn grædende ind til ham og sagde, at han kunde se de sorte Faner. Abderrahman foer op og saa Fjenden i det fjærne. Han stak nogle Penge til sig og bad sine Søstre at sende hans tro Tjener

Badr efter ham til et Sted, han angav dem. Derpaa kaldte han paa sin Broder, der ogsaa var i Huset, og saa toge de Flugten til de tætte Skove ved Evfratfloden; men en utro Slave røbede deres Opholdssted. De hørte Hestetrav nær ved og havde ingen anden Udvej end at kaste sig i den brusende Flod. Rytterne, der imidlertid vare komne til Bredden, søgte ved gyldne Løfter at kalde dem tilbage. Broderen lod sig bedaare heraf, og Abderrahman saa med Gru, medens han kæmpede for sit Liv i Bølgerne, hvorledes denne blev halshugget paa Strandbredden. Abderrahman kom lykkelig over og naaede til Palæstina, hvor Badr kom til ham med Penge og Ædelstene; siden flygtede de til Afrika, hvor de flakkede om fra den ene Beduinerstamme til den anden, ofte udsatte for at blive kjendte og dræbte. Abderrahman havde en Spaadom at holde sig til, der gjorde, at han ikke kunde sidde i Ro; der var nemlig sagt, at naar Ommajadernes Trone styrtedes, skulde et Skud af den gamle Stamme rejse den paa ny, og han var dette Skud; thi han var den sidste af sin Slægt.

Nu hørte han om Stridighederne i Spanien mellem de forskjellige Stammer ligesom mellem Statholderen og Feltherrerne, og derfor sendte han Badr derover for at meddele, at et Skud af den gamle Herskerslægt vankede fredløs omkring i Afrikas Ørken. Badr mødtes i Cordova med 80 af de mest indflydelsesrige Muselmænd, og disse enedes om at lade ham rejse tilbage til Abderrahman med Indbydelse til at komme til Spanien, hvilket denne med Glæde gik ind paa. Han landede ved Almunekar 755 og modtoges med stor-

mende Jubel; en anselig Skare flokkedes om ham, og i Spidsen for denne sejrede han saa vel over de kristne Fjender mod Nord som over Arabernes oprørske Skarer og endelig over en stor Hær, som Kalifen sendte mod ham under Anførsel af Almanzor. Sidstnævnte faldt, og Abderrahman lod hans Hoved afhugge og sende til Kalifen, der ved Synet deraf blev saa forfærdet, at han udbrød: «Gud være lovet, at Havet nu er mellem mig og denne Djævel!»

Der er en mærkelig Lighed mellem denne Flygtning fra de arabiske Ørkener og hin bekjendte Flygtning i de nordiske Skove, der efter mangfoldige Skæbnens Omvexlinger naaede Sverigs Trone, og ligesom denne fik Abderrahman ikke Lov til at leve et fredeligt Liv. Det var en vanskelig Opgave for en Fyrste paa denne Tid i Spanien at styre Statsskibet. Flere Religioner stode mod hverandre, en stor Del af Landets Indbyggere vare endnu Hedninger, en anden Del kristne; Jøderne havde erhvervet sig en ikke ubetydelig Magt, medens Islam var spaltet i en Mængde Sekter, der med Hensyn til dogmatiske Stridigheder ikke gave de kristne noget efter; tillige bestod Folket af de mest forskjellige Elementer hvad Afstamning angaar. Ikke desto mindre forstod Abderrahman med Sværdet i den ene Haand og Bogen i den anden at grundlægge en Blomstringstid for Landet, hvortil Historien ikke kan opvise Magen.

En af Feltherrerne, Jussuf, der var Statholder, da Abderrahman kom til Spanien, kunde ikke glemme sin fordums Herlighed, hvorfor han sendte Bud til Kejser Karl den store om Hjælp, hvilken denne villig

ydede, og man fik nu det Syn at se, at Arabere og kristne i Forening kæmpede mod Arabere paa fremmed Grund. Karl vandt vel adskillige Sejre, men tabte ved Roncevalles og maatte drage tilbage, da Saxerhøvdingen Witekind paa ny havde rejst sit Folk til Opstand. Derefter maatte Abderrahman dæmpe det ene Oprør efter det andet; han maatte trods sin milde Karakter se paa Folket med Mistro, hvorfor han anskaffede sig en Livvagt paa 6000 Mand fremmede og Udlændinge; disse havde ganske den samme Stilling som Væringerne i Konstantinopel eller Tyrkerne i Bagdad, men paa Grund af den store Magt, de kom i Besiddelse af, bleve de i lige Grad Gjenstand for Arabernes og de indfødtes Had.

At denne Fyrste har raget højt op over sin Samtid, kan skjønnes af følgende Vers, som han skrev til sin Palme, hvilket Træ han havde plantet paa Spaniens Jordbund for bestandig at have et Minde for Øje fra sit elskede Fædreland:

«Ogsaa du, min stolte Palme,
du staar her jo som en fremmed,
blide Vinde fra Algarve
til dig Kys og Kjærtegn bringe.
Du i frugtbar Jord slaar Rødder
og mod Himlen stolt dig hæver.
Sorgens bitre Taare græd du,
hvis som jeg du kunde føle.
Ej du føler Uvejrsstorme,
Som jeg af en ublid Skæbne;
thi bestandig Sorg og Smerte
mig med Taarestrømme væde.
Jeg med mine Taarer dugged
Palmerne, som Evfrat vander.

Ak, men Palmerne og Floden
glemte alle mine Sorger,
da min haarde, fjendske Skæbne
og de vilde Abbassider
nødte mig til at forlade
alt, hvad Sjælen højest elsked.
Om mit Fædreland, det dyre,
intet Minde hos dig lever;
men jeg aldrig kan undlade
det sørgmodig at begræde.»

Spaniens Befolkning havde saaledes for flere Aarhundreder skiftet Herrer. Vil man se bort fra de Plyndringer og Ødelæggelser, som Krigen i disse Tider altid førte med sig, maa det siges, at Byttet var en Vinding. Da Abderrahman og hans Efterfølgere havde faaet Roligheden bragt til Veje, respekterede de i høj Grad Folkets Rettigheder og Sædvaner. Det beholdt sine Love og Dommere og fik Embedsmænd af sin eget Midte. De bortflygtede Adelsmænds Ejendomme hjemfaldt vel til Staten; men denne lod dem bestyre ved Forpagtere, der kun skulde udrede en forholdsvis lille Afgift. Før havde en kristen ikke Ret at sælge sin Ejendom, dette tillodes nu; før havde den overdaadige Adel som en Flok Dronebier tæret Statens Kraft, nu kom Arbejdet til Anseelse. Selv Kirkens Ret blev respekteret, Bispedømmerne bestode uforandrede med frit valgte Biskopper og den sædvanlige Gejstlighed. Hos de samtidige Forfattere er det heller ikke saa meget Religions- som Racehadet, der kommer til Orde; man har endog Exempler paa, at der er holdt kristelig og muhammedansk Gudstjeneste i samme Kirke. Selvfølgelig kom ofte gjen-

sidige Spotterier frem over Troen fra de forskjellige Sider; men dette Spørgsmaal blev dog af underordnet Natur, idet Araberne snart lagde Beslag paa alle Tanker og Hænder for at gjøre Spanien til Evropas Have.

De Araberhære, der kom til Spanien, ere ikke at sammenligne med deres fanatiske Forfædre, der droge ud under Muhammed og de første Kalifer. De vare opvoxede under en forholdsmæssig høj Kultur; deres praktiske Blik opdagede snart, hvilken Rigdom, den spanske Jord kunde yde, naar den blev ordentlig behandlet. Understøttede af lærde, Politikere, Økonomer og dygtige Landmænd, begyndte de at kultivere Landet paa en rationel Maade. I Persien havde de lært at anlægge mægtige Vandledninger; dette bragtes i Anvendelse her, og som Følge heraf steg i kort Tid Jordens Frugtbarhed til en forbavsende Højde. De gamle Sølvværker, som Fønicierne for Aarhundreder tilbage havde hentet en stor Del af deres Rigdomme fra, men som nu vare forfaldne, aabnedes paa ny, og flere andre anlagdes. Fra alle arabiske Riger strømmede store Skarer af flittige Landmænd og Haandværkere til Spanien, fordi der ydedes en usædvanlig høj Løn. Det var til stor Held for Landet, at Abderrahman løsrev sig fra Kalifatet, da de uhyre Summer, der ellers gik til Damaskus, nu kunde anvendes paa dets Opkomst.

I hvilken Maalestok dette fandt Sted, kan enkelte Exempler gjøre indlysende. Cordova, der nu har 50,000 Indbyggere, havde i Midten af det 10de Aarhundrede over 1 Million, der var flere end 200,000

Huse, 28 Forstæder, 600 Moskeer, 80 offentlige Skoler, 900 Badehuse og 50 Hospitaler samt 70 Bibliotheker; Byen oplystes hele Natten igjennem af Lygter, 700 Aar senere var der ikke en Gang saadanne i London; Gaderne vare smukt brolagte, medens man flere Aarhundreder efter paa en regnfuld Dag møjsommelig maatte ælte sig frem gjennem Dyndet paa Gaderne i Paris. — I det mauriske Spanien laa 12,000 Landsbyer; foruden de 6 Hovedstæder Toledo, Merida, Saragoza, Valencia, Murcia og Granada var der 80 Stæder af anden Rang og dertil 300 Kjøbstæder. I mange Miles Omkreds var Cordova omgivet af Slotte, Landsteder og Haver. Abderrahman I paabegyndte den prægtige Moske i Cordova, der skulde maale sig med Ommajadernes i Damaskus og Abbasidernes i Bagdad, men som først fuldførtes af Abderrahman III[1]. Paa Pladsen, der var 600 Fod lang og 250 Fod bred, stod en kristen Kirke, som Abderrahman kjøbte og lod nedrive, og derefter opførtes Moskeens herlige Pragtbygning. Den havde 30 Tvær- og 19 Langskibe, der sondredes fra hverandre ved 1093 Søjler af Marmor og Jaspis. Der var 24 Døre, smykkede med Relieffer, medens Hoveddøren i Midten var dækket med Guldplader. Kirken oplystes af 4,700 Sølvlamper, der i mægtige Sølvkjæder hang ned fra det udskaarne Cedertræs Loft; til dem brugtes 24,000

---

[1] Det var denne Fyrste, der efter at have regeret i 50 Aar satte sig ned for at udfinde, hvor mange lykkelige Dage han havde haft i sit Liv. Han kunde kun tælle 14, hvorpaa han udbrød: «O, Menneske, sæt ikke din Lid til denne Verden.»

Pund Olje om Aaret og desuden anvendtes i Kirken 120 Pd. Alo og Ambra til at udbrede Vellugt. Der fortælles, at Abderrahman I. ofte steg op i det ufuldendte Taarn for at nyde den vide Udsigt og derved mindes det Fædreland, han aldrig kunde glemme.

Ikke mindre Luxus anvendtes paa Kalifernes Pragtbygninger. De opførtes enten paa en ganske aaben Slette eller laa helt skjulte i Skoven. De havde Balkoner af poleret Marmor, Værelser, hvis Vægge vare indlagte med Mosaik, og overhvælvedes af Glastag, der spillede i gyldne Farver, og hvorover Vandet stadigt strømmede. Der var Kviksølvsfontæner, hvorfra Draaberne faldt i Sølvskaaler og frembragte ved deres Klang en underlig feagtig Musik; der var Springvand af Jaspis, i hvis Midte der laa en Guldsvane, medens Loftet oven over glimrede af Perler. Ved Hjælp af skjulte Rør ledede Blomsterduften fra Haverne ind i Værelserne; disse vare udsmykkede med alt, hvad østerlandsk Fantasi kunde udfinde i Retning af Pragt; kostbare Tæpper bedækkede Gulvene og paa Væggene vare anbragte Malerier med Optrin af Naturen eller Paradislivet, fra Loftet hang Lysekroner, en enkelt Sal skal endog have haft 1084 saadanne, Møblerne vare af Sandel- eller Citrontræ, indlagte med Sølv, Elfenben eller Perlemoder. Kvinderne havde deres Konversationslokaler, Børnene Labyrinther og Marmorgaarde og Mændene Bibliothekerne, hvoraf en enkelt Kalifs endog var saa stort, at Kataloget alene tæller 40 Bind. Med en tilsvarende Pragt bleve Haverne anlagte.

En almindelig Oversigt over Landets Produktion vil

vise, hvorfra de store Summer kom, der brugtes til denne Pragt. Bjærgværkerne ved Jaen og Tejos Kilder gave rigt Udbytte, der fandtes Rubiner ved Malaga og Beja, Koraller og Perler fiskedes ved Kysten. Jøderne, der havde fri Religionsøvelse i Spanien, samledes efterhaanden der fra hele Evropa for at undgaa den almindelige Forfølgelse og regelmæssige Udplyndring, som de alle andre Steder vare udsatte for, og bragte derved Handelen et stort Opsving. Der udførtes farvede Skind fra Cordova, Klæde fra Murcia, Silkevarer fra Granada og Bomuldspapir fra Salibah, i Sevilla skal der have været 60,000 Væverstole. Hvor stor Spaniens Tab har været ved Maurernes Fordrivelse, kan et enkelt Tal anskueliggjøre. I Aaret 950 havde Andalusien 34 Mill. Indbyggere, nu har hele Spanien 17 Millioner; den Jord, der den Gang rigelig formaaede at ernære disse Masser, er nu udtørret og øde og yder kun noget der, hvor Maurernes Vandledninger have holdt sig. Mange Aars møjsommelige Arbejde og uhyre Kapitaler vilde nu være nødvendige for at føre den gamle Frugtbarhed tilbage og igjen gjøre Spanien til den Have, som Inkvisition og Fanatisme har forvandlet til en Kirkegaard ved at fordrive dens flittige Dyrkere.

Ved det praktiske Vandingssystem og Haandværkernes ihærdige Arbejde forøgedes Statsindtægterne i en forbavsende Grad. Medens de under de første Emirer kun havde været c. 600,000 Dukater, stege de under Abderrahman III til 13 Mill., hvoraf alene Hovedstaden ydede de 3. Ikke alene leveredes Landets egne Produkter i rigt Maal, men Jordbunden

viste sig tillige skikket til en Mængde fremmede Planter, der overførtes og senere fandt Vej til flere Lande i Evropa. Saaledes overførtes af Farveplanter Safran, Saflor, Krap og Indigo, af Handelsplanter Senep og Peber, til Fremme af Silkeavlen plantedes Morbærtræer. Da de arabiske Læger vare saa føjelige at tilstaa, at Spaniens haarde Klima gjorde det nødvendigt at drikke Vin, anvendtes særlig Flid paa Vinstokkens Forædling; de bedste Produkter, Malaga- og Jeresvine, stamme fra denne Tid. Der gjordes ligeledes Forsøg med at overføre de Planter, hvoraf Araberne fra gammel Tid tilberedte deres kostbare vellugtende Oljer, Salver og Essenser, men dette mislykkedes. Ris, Bomuld og Morbærtræer udgjorde Landets største Rigdom. Olje- og Figentræet voxede i vild Tilstand, de bleve forædlede og udbredtes over hele Spanien; de arabiske Navne paa disse Træer gik endog over i det spanske Sprog og bruges endnu. Endvidere overførtes Aprikos-, Fersken- og og Granattræet samt Daddelpalmen, hvis Navn ligeledes vandt Borgerret. Endelig kan nævnes Indførelsen af Sukkerrør, Pistacie, Bananer osv. Som et Bevis paa Havekunstens høje Standpunkt kan anføres, at man ved at pode Rosenkviste paa Mandeltræer frembragte de højstammede Sevillas Roser, hvoraf der senere gik saa stort et Ry.

Med en lignende Omhyggelighed lagde Maurerne sig efter Kvægavlen, ihvorvel de kun holdt Heste, Muldyr og Kameler. De andalusiske Heste bleve snart lige saa højt skattede som den arabiske Racehest, og de udførtes i Mængde. I det hele taget bleve de

spanske Varer udsøgte Artikler paa Markedet; saadanne Ting som Toledo Staalklinger, Corduan, Silkestoffer, Slørarbejder, Bomulds- og Linnedvarer[1] frembragtes i Masser og kunde maale sig med Orientens bedste. Hvor stor Udførselen har været, kan skjønnes af, at der i Cordova i dens Blomstringstid var 130,000 Mennesker, der ernærede sig af Silkevæveri.

Araberne have paa Opfindelsernes Omraade ikke frembragt noget originalt; men de havde et sikkert Blik for Tingenes praktiske Nytte, hvorfor de hos de forskjellige Folk, de kom i Berøring med, toge, hvad de fandt brugeligt. Af Kineserne lærte de at kjende Krudtet; det brugtes ved Belejringen af Alicante i Aaret 1331, altsaa 23 Aar før Berthold Schwartz opfandt det i Tyskland. Deres Kanoner vare af Smedejærn. Kompasset have de ligeledes bevislig brugt mange Aarhundreder, før Gioja fra Amalfi levede; de brugte det paa deres lange Sørejser, men særlig til at angive dem Retningen efter Mekka. I Forbindelse hermed kan nævnes, at de mægtig bidroge til Fremme af Evropas Kultur ved at bringe Papirfabrikationen dertil. Der anlagdes en Fabrik i Jativa, og derfra udbredte Fabrikationen sig over de tilstødende Lande, men rigtig nok langsomt, fordi Folk i det hele ikke havde Brug for Skrivemateriel, Læsning og Skrivning var noget, som kun Gejstligheden gav sig af med. De vedbleve at benytte det kostbare Pergament og kradsede vel ogsaa af og til græske og romerske Haand-

[1] Evropæerne lærte først af Maurerne at anvende Bomuld- og Linnedstoffer til Underbeklædning; hos Damerne har det gamle arabiske Navn Mamelukker holdt sig.

skrifter ud for at benytte Pergamentet paa ny. Men hvor stor Betydning Papiret havde for Bogtrykkerkunsten, forstaas af sig selv. Med Hensyn til denne, da havde Araberne været meget nær ved at komme Guttenberg i Forkjøbet; de havde nemlig lært af Kineserne at bruge bevægelige Typer ved Trykningen af deres Spillekort.

Det er maaske rimeligt, at Evropæerne før Arabernes Indfald have kjendt vort nu brugelige Talsystem, men de have ikke benyttet det, før det blev almindeligt ved mauriske og jødiske Kjøbmænd. Det modtoges med Glæde af «de svedende Regnskabsførere,» for hvilke det, som Vilhelm af Malmesbury siger, var en vidunderlig Lettelse; hvor stor denne har været, kan enhver let faa et Bevis for ved at forsøge at udføre et almindeligt Multiplikationsstykke efter det gl. Romertalsystem. Pave Sylvester den 2den var den første, som indførte det arabiske Talsystem (som det urigtig kaldtes, da Araberne havde lært det i Indien). Da han skrev om dette til sin Ven og Beskytter, Kejser Otto III, tilføjede han om Nullet, som følger efter 9, men gjør hvert Tal, det føjes til, 10 Gange saa stort: «Jeg ligner det sidste af Tallene.»

Som ovenfor fortalt vare Jøderne Arabernes Forbundsfæller ved Spaniens Indtagelse. Forholdet mellem dem vedblev at være venligt, særlig fordi begge Parter havde tabt en Del af deres oprindelige Fanatisme under Paavirkning af de forskjellige Ideer, hvormed de kom i Berøring; saa vel Muselmænd som Jøder lo hemmelig ad Polytheisterne paa den anden Side af Pyrenæerne og saa særlig kritisk paa den udbredte Mariedyrkelse. Araberne havde en Koffardi-

flaade paa over 1000 Skibe, der befarede saa godt som alle de den Gang bekjendte Have. At deres Handelsomraade har strakt sig højt mod Nord, bevidne de mange Fund af arabiske Mønter, der ere gjorte der. Blivende Spor af deres Betydning har man i det endnu brugte Ord Karat. Den mindste Vægt var Bygkornets, fire af disse var lig en Fladbælle, og dens Vægt nævnede man Karat. Det forbavsede Evropa saa med Forundring paa, hvorledes Østens Æventyrverden gjennem de glimrende Stoffer, disse Handelsmænd bragte paa Markedet, aabnede sig for det; det var i Førstningen Luxus, men blev inden kort Tid til Livsfornødenheder. Ved det store Forbrug deraf blev Handelen i Almindelighed udfoldet, Handelsstæderne rigere og elegantere, Bygningerne prægtigere og Kulturen i det hele forhøjet.

Men bidrog saaledes dette flittige og arbejdslystne Folk betydelig til at fremme den materielle Kultur, saa have de ogsaa paa det aandelige Omraade haft ikke saa ringe Betydning. Det er bekjendt, at den katholske Kirke aldrig har yndet selvstændig Tænkning, der jo let kunde føre til afvigende eller, for at holde os til Datidens Sprogbrug, kjætterske Meninger. Det er før omtalt, hvorledes Kirken efter Konstantin lagde an paa en planmæssig Forfølgelse af anderledes tænkende. Dette Princip vedblev at være det ledende, indtil det til Dels blev brudt ved Reformationen. Man saa i Videnskaben en Fjende, der skulde tilintetgjøres; en af Kirkens mest fremragende Mænd havde endog sagt, at «Uvidenheden er Fromhedens Moder.» Selv Menighedens egen Bog toges ud af dens Hænder,

og Kirken paatog sig at være Leder ikke blot i det religiøse men ogsaa i alle jordiske Forhold. Den konstruerede en ejendommelig Naturopfattelse, som det var livsfarligt at sætte sig op imod, hvad Galilæis Historie beviser. Den forfulgte Lægerne og søgte Folkets Helbredelse ved Underkure, Helgenlevninger og hellige Kilder. Ikke nok med at hver Sygdom kureredes af en bestemt Helgen, fortalte Kirken de mest underfulde Historier om, hvad hellige Mænd i denne Henseende havde udrettet. St. Hugo driver en skrækkelig Slange ud af en Kvinde ved at give hende Vievand; St. Coleta opvækker med sin Stav over 100 Børn fra de døde; paa den hellige Andreas' Grav sætter en pukkelrygget Mand sig og beder, og se, hans Pukkel falder af ham. Døbevandet ligesom ogsaa Vinen fra Nadverbordet bevirker ligeledes en Mængde Helbredelser[1]. Alle Naturlove staa under Kirken. Manglede der Regn, foranstaltedes en Procession; Insekter og Utøj, der gjorde Skade paa Markerne, bleve sagsøgte og dømte til at rømme Land og Rige; viste en Komet sig, var det Forbud paa en eller anden rædsom Ulykke.

En ædruelig og i det væsentlige rigtig Naturopfattelse, saaledes som den gjorde sig gjældende i Maurernes Skrifter, maatte naturligvis give den døde Avtoritetstro et Knæk. Den Dannelse og Viden-

---

[1] Denne Tro er almindelig endnu flere Steder i Danmark. Det har hændet, at Folk ere komne til Degnen efter endt Gudstjeneste og have forlangt af Døbevandet eller Vinen til Brug for en eller anden Sygdom, ligesom det ogsaa paa anden Maade er brugt i Overtroens Tjeneste.

skabelighed, der brød sig Vej til Vestevropa over Pyrenæerne, mødtes med Humanismens Strøm Øst fra og dannede den Bølgebrydning, der adskillige Gange skaffer sig Luft, men nedtrykkes, indtil endelig Strømmen bliver saa stærk, at den kan bære saadanne Folk frem som Luther, Zwingli og Calvin og gjennem dem bryde Papismens Fangebur for Aandens Frihed.

I Modsætning til det ovenfor anførte, at «Uvidenheden er Fromhedens Moder,» havde Araberne som Regel hævdet, at «Dannelse er en Mands største Prydelse,» og at Videnskaben skulde beskyttes; derfor var det en almindelig Lov, at der ved hver Moske skulde opføres en Skole, der blev betænkt med Legater og Stipendier, saa det blev muligt selv for fattige Folk at lære, hvad de ønskede. I de saakaldte Medresehs (Skoler) dreves de theologiske, filosofiske, juridiske, medicinske og naturvidenskabelige Studier med stor Iver. Desuden fandtes i alle større Byer Universiteter, der for Resten ofte stode under Opsyn af Jøder; thi med en Frisindethed, hvorfor Verden ellers den Gang var fremmed, gjordes gjældende, at Menneskets Religion var hans Privatsag; derfor stod der ofte i Østen kristne i Spidsen for Skolevæsenet. Paa Universitetet i Salerno kunde man høre Foredrag, ikke alene paa arabisk, men ogsaa jødisk og græsk. Hvor ivrig de spanske Skoler bleve besøgte, kan skjønnes af, at Universitetet i Cordova i det 9de Aarh. gjennemsnitlig besøgtes af 4000 Studenter om Aaret alene i Theologi. Mange Evropæere søgte dertil, men turde ikke være det bekjendt[1].

---

[1] Det er ganske betegnende, at de arabiske Højskolers

De Videnskaber, der studeredes ivrigst, vare Lægekunsten og Astronomien. Som anført gik den græske Lægekunst, der havde sine Stormænd i Hippokrates og Galen, gjennem Nestorianere og Jøder over til Araberne, men kunde ikke naa til nogen videre Udvikling, da anatomiske Studier af det menneskelige Legeme vare forbudte. Dette Forbud satte man sig nu ud over. Af de Optegnelser, Albukasis fra Cordova har efterladt sig, ser man, at han ikke har veget tilbage for at udføre selv de vanskeligste kirurgiske Operationer, og det ses deraf, at ogsaa den gamle Fordom mod at udføre Operationer paa Kvinder var overvunden, idet der gjøres gjældende, at saadanne kun maa udføres af særlige dertil uddannede Kvinder; han beskriver endvidere alle de nødvendige Instrumenter. Alhasen er den første, der giver en rigtig Fremstilling af Læren om Synet. Før hans Tid var det en almindelig Antagelse, at Lyset udgik fra Øjet og brødes mod Gjenstandene; i Modsætning hertil hævder han, at Nethinden er Synets Sæde, og at det Indtryk, Lyset gjør paa denne, tilføres Hjærnen gjennem Synsnerven. Desuden giver han en Forklaring af Lysets Brydning og af Morgen- og Aftenrøden, som endnu er gjældende; han bestemmer Atmosfærens Højde og viser, at et Legemes Vægt er forskjellig i tynd eller tæt Luft. Han betegner Tyngden som en Kraft og ved, at den aftager med Afstanden.

Indretning og Meddelelsen af de akademiske Værdigheder og Grader direkte gik over til de kristelige Universiteter, endogsaa selve Læremethoden, saaledes som den anvendtes under Skolastiken, var arabisk.

Han har endvidere 700 Aar før Darwin fremsat Theorier om Arternes Oprindelse og de højere staaende Formers Udvikling af de lavere, der staa dennes meget nær. Ved Undersøgelsen af Sygdommens Natur lededes man til at finde naturlige Midler derimod; vel blandede der sig heri adskilligt af Magi og Astrologi, men i det hele søgte man at gaa frem paa rationel Maade. Aarhundreder før Paracelsus gik ud mellem Folket for at lære dets Lægemidler at kjende, gjorde Araberne det samme. De medicinske Skoler udgave Farmakopier, der vise, hvorledes Videnskaben var gaaet frem siden Nestorianernes Tid; en Mængde Navne, der endnu bruges paa vore Apotheker, stamme derfra. Humboldt siger herom: «Araberne have skabt den kemiske Apothekerkunst, og de første Forskrifter fra Øvrigheden, de saakaldte Dispensatorier, ere udgaaede fra dem; de bleve fra Skolen i Salerno udbredte over det sydlige Evropa.» Saa vel Læger som Apothekere stode under stræng Kontrol fra Statens Side og maatte underkaste sig meget omfattende videnskabelige Prøver. Det er en Kjendsgjerning, at det efterhaanden blev Skik ved Evropas Hoffer, ja selv hos Paven, at holde Læger, der vare uddannede i de arabiske Skoler[1].

Allerede under Abderrahman I anlagdes i Spanien en botanisk Have, hvortil en Mængde Medicinplanter overførtes. De medicinske Studier førte til de kemiske; under Forsøgene paa at finde de vises Sten, Livs-

---

[1] Det nyeste Værk, hvori dette Æmne behandles, er Lebon: La civilisation des Arabes. Paris 1885.

elexiren, der skulde gjøre dens Besidder udødelig, naaede man Resultater af stor praktisk Betydning; man lærte at lave en Distillérkolbe, lærte at adskille Syrer og Alkalier, at benytte Gifte som Lægemidler og anvende Kviksølv for talrige Præparater. Rhazes opdagede i det 9de Aarhundrede Svovlsyre og ren Alkohol. Bechild fandt ved at destillere Extrakter af Urin, Ler, Kalk og pulveriseret Trækul en kunstig Sten, der lyste som en Maane i Mørket; det var Fosfor. Geber Ibn Hajan fremstillede Salpetersyre og Kongevand. Der var intet Omraade, uden at det forsøgtes opdyrket, og Videnskabsmændene toge fat derpaa med en forunderlig Voldsomhed; de vare urolige Faustnaturer, der fore Verden rundt og som oftest endte med en voldsom Død.

Et Exempel herpaa er Avicenna (980—1037). Han nævnes som en ganske enorm Begavelse; 10 Aar gammel kunde han Koranen udenad. Da hans Lærer ikke kunde give ham fyldestgjørende Svar paa Spørgsmaal angaaende Logiken, forlod han ham og sluttede sig til en Kjøbmand, der lærte ham Mathematiken. Hans Videbegjærlighed drev ham til at snøre Ranselen og drage som Botaniker gjennem Verden. Paa denne Rejse fandt han flere Planter, der senere bleve almindelig brugte af Lægerne, saaledes Dyvelsdræk. Som Læge foretog han flere heldige Kure, hvorved han vandt stort Ry, saa han blev Vizir hos Fyrsten i Hamadan. For at have deltaget i en Sammensværgelse maatte han flere Aar sidde i Fængsel, hvor han syslede med Filosofi og Lægekunst. Da han havde for Skik at prøve alle Lægemidler paa sig selv, forkortede han

derved sit Liv, saa der sattes paa hans Mindesten, at han lige saa lidt formaaede med sin Filosofi at forbedre Sæderne som med sine Lægemidler at bevare Sundheden. Hvad der udmærker ham ligesom flere andre arabiske Lærde, er en Klarhed i Tænkningen og et omfattende Blik, som ikke behøver at vige tilbage for den nyere Tid; man læse saaledes hans Forklaring om Bjærgenes Oprindelse. «Disse kunne,» siger han, «opstaa af to forskjellige Aarsager. Enten ere de Virkninger af Jordskorpens Hævninger, saaledes som de forekomme under heftige Jordskjælv, eller de ere Virkninger af Vandet, der ved at bryde sig en Vej har udhulet Dalene, hvis Lag ere af forskjellig Art, idet nogle ere bløde, andre haarde. Vinden og Vandet opløse hine, men lade de andre forblive, som de ere. Jordens fleste Forhøjninger have haft denne sidste Oprindelse. Til Fuldendelsen af alle saadanne Forandringer udkræves der et langt Tidsrum, under hvis Forløb Bjærgene selv have tabt noget i Størrelse; men at Vandet har været Hovedaarsag til disse Virkninger, bevises af Tilstedeværelsen af fossile Levninger af Havdyr og andre Dyr, der findes paa disse Bjærge.»

Næst efter Medicinen var det særlig Astronomien og dens snyltende Udvæxt, Astrologien, der lagdes Vind paa. Der blev udarbejdet Oversættelser af Grækernes og Indernes Værker herom, f. Ex. af Arkimedes, Ptolemæus, Evklid, Heron o. fl. Det skyldes disse Oversættelser, at flere Værker fra den græske Oldtid ere bevarede, saaledes Arkimedes' Skrift om de svømmende Legemer, Herons Barulkon, for-

uden flere om Vandure, Hydrostastik og hydrauliske Maskiner og Instrumenter, ligeledes Apolonius' Afhandling om Keglesnit og Ptolemæus' Optik. Studiet af Algebra, hvilket Navn er arabisk, ledte til Løsningen af Ligninger af flere Grader, som særlig anvendtes i Astronomiens Tjeneste. Denne Videnskab havde allerede i Kalifatets første Tid ført til mange rigtige Resultater. Humboldt siger herom: «De opnaaede Resultater, der i Keplers og Tycho Brahes store Epoke væsentlig bidroge til Begrundelsen af den theoretiske Kundskab om Stjærnerne.» Albategnius og flere andre arabiske lærdes Arbejder dannede Grundlaget for Laplaces Studier. Al Mamum bestemte Ekliptikas Hældning og beregnede Jordens Omfang ved at maale en Breddegrad ved det røde Hav. Kikkerter anvendtes efter en stor Maalestok, og Pendulet brugtes ogsaa paa de videnskabelige Omraader. Glober benyttedes almindelig, saaledes fik Kong Roger II en Sølvglobus foræret af sine mauriske Venner, og Gerbert brugte dem paa sin Skole i Rheims. I Aaret 1079 blev paa en Kongres Solaaret nøje beregnet. Astronomiens Indførelse i Evropa tilskrives Oversættelsen af Muhammed Farganis Værker. Der opførtes flere Observatorier; det prægtigste af disse var det saakaldte Giralda i Sevilla, der i Stedet for Trapper i det indre havde en skraa Flade, paa hvilken en Rytter kunde naa Taarnets Top. Efter at Maurerne vare fordrevne, vidste Spanierne ikke, hvad de skulde gjøre med det, hvorfor de omdannede det til et Klokketaarn.

Paa det geografiske Omraade maa nævnes, at

siden den græske Oldtid vare Araberne de første, der udarbejdede Landkort, hvoraf de over Afrika almindelig benyttedes lige til vort Aarhundrede. De havde længe før Columbus udrustet en Expedition for at naa til Indien ved at sejle mod Vest, hvilken dog mislykkedes, da Førerne manglede den fornødne Udholdenhed.

Med Hensyn til Filosofien gik det i Vesten som i Østen. Under Paavirkning af græske og indiske Ideer dannedes der Anskuelser, der ikke stode i noget venligt Forhold til Islam eller til nogen positiv Religion i det hele. Den stadige Syslen med Naturvidenskaberne førte Videnskabsmændene til i Stedet for Forestillingen om et ved et vedvarende Under regeret Verdensalt at antage Læren om dets Styrelse ved harmoniske og uforanderlige Love[1]. Med denne Forkjærlighed for Videnskaben steg Astrologien til overordentlig Anseelse og indesluttede nødvendigvis et Fatalismens System i sig, hvilket banede Vej for en Historiens Filosofi. Af samme Oprindelse ere de pantheistiske Spekulationer over en alt gjennemtrængende Verdenssjæl, som det femtende, sextende og syttende Aarhundredes Forfattere saa lidenskabelig hyldede. Ved disse Midler have Maurerne bidraget til at ryste den gamle Tro og berede Vejen for nyere Anskuelser. Roger Bacon, der vel var Middelalderens betydeligste Naturfilosof, var meget erfaren i de arabiske Videnskaber og optog meget derfra i sin Filosofi. Astrologernes Fatalisme og

---

[1] W. E. Hartpole-Lecky: History of the rise and influence of the spirit of Rationalisme in Europe.

Averroës' Pantheisme gav længe før Reformationens Udbrud mange kristelige Skrifter en karakteristisk Farve. I en Henseende har den muhammedanske Indflydelse paa en Maade anticiperet Klassikernes Opvaagnen, idet de mauriske Filosofer vare ivrige Beundrere af Aristoteles og Plato, hvoraf Oversættelser spredtes ud over de kristne Lande, forsynede med Kommentarer, saa man kan sige, at hele den kristelige Skolastik havde arabiske Forskninger til Grundlag. Allerede Avicenna hævdede i Modsætning til Biblens Skabelseshistorie, at Stoffet var evigt. Averroës gjorde det samme. En almindelig Vantro udbredte sig fra Skolerne i Sevilla og Cordova, i Spidsen for hvilken sidste Averroës stod. Han var en meget lærd Mand, der med lige stor Dygtighed skrev over Æmner fra Videns mest forskjellige Omraader. Han udtalte aabent sine kjætterske Meninger, hvorfor han anklagedes for Ugudelighed; han blev berøvet alle sine Ejendomme, maatte gjøre offentlig Bod i Porten til Moskeen i Fez, hvor hver forbigaaende skulde have Lov til at spytte ham i Øjnene, og forvistes derefter til Jødekvarteret. Han kom dog senere til sit Embede igjen, oversatte Aristoteles og vendte op og ned paa Koranens Lærdomme for at bringe dem i Overensstemmelse med den græske Filosofi; han udmærkede sig som Astronom og er rimeligvis den første, der observerede Merkurs Gjennemgang forbi Solen, men den Religionsfilosofi, han grundlagde, var afgjort kjættersk, idet han forkastede al Aabenbaring. Idet han hentydede til Muhammeds Forbud mod at spise Svinekjød, sagde han spottende om Islam: «Denne

Religionsform er blottet for alt, hvad der kunde anbefale den til Forstanden, men et Svin kan sikkert føle sig tiltalt af den.» Hans uforbeholdne Udtalelser vakte i lige Grad Bestyrtelse mellem Muhammedanerne og de kristne; de førstes Theologer erklærede, at Logik og Filosofi vare de farligste Fjender for deres Embeder, og fra de sidstes Side optraadte Thomas af Aqvino. Hvor stor Averroës' Betydning har været, kan skjønnes af, at i de følgende 2—3 Aarhundreder bare alle Kristendommens Skrifter mer eller mindre Præget af ham. Hvorledes Samtidens Indtryk af ham har været, viser Orgagnas Billede af Helvede paa Campo Santo (Kirkegaarden) i Pisa, idet de tre Hovedfigurer her ere Muhammed, Antikristen og Averroës. Der er adskillige Paralleller mellem Averroës og Voltaire; begge ere de Fjender af den officielle Religion, som de bekæmpe med stor Aabenhed, og begge have de med ætsende Vid blottet Samfundets Skrøbeligheder og have derved om end indirekte forberedt bedre Tider. Mærkelig nok have de hver en kongelig Ven af samme Navn. Ligesom Frederik II af Preussen sværmede for Voltaire og hyldede hans Ideer, saaledes havde Averroës en Ven i den tyske Kejser Frederik II. Denne var opvoxet under stadig Indflydelse af Araberne og blev, da han fik Magten, en ivrig Mægler mellem arabisk Lærdom og Kultur. Ved Hoffet i Palermo opholdt to af Averroës' Sønner sig foruden en Skare lærde og Digtere. Frederik II viste i sin Regering, hvorledes han havde brudt med de traditionelle Principer; i Modsætning til saa vel Samtid som Eftertid forkyndte han, at alle Religioner skulde taales, han

frigav de livegne paa sine Godser og indførte billig Retshjælp for de fattige. Han forbød Privatfejder og arbejdede ivrig paa Handelens Fremme. Hans Regering prægedes gjennemgaaende af det Princip, at Rettigheder og Pligter skulde være lige for alle, og at alle selv adelige og gejstlige skulde være lige for Loven. Ved Siden heraf grundede han flere Universiteter, bl. a. et i Neapel, samlede Bibliotheker og Museer samt lod Oversættelser besørge af Aristoteles og Plato. Pave Gregor IX slyngede Banstraalen mod ham og kaldte ham Dyret, der stiger op af Havet med Bespottelsens Navn; herpaa svarede Frederik, at der i Spidsen for Kirken stod en afsindig Profet, et falsk Menneske og en besmittet Præst. Han drog mod Rom, hvor han vovede at fængsle de Prælater, der vare sammenkaldte til at raadslaa mod ham. Han kæmpede mod Kirken i 30 Aar, og da han døde (1250), jublede Paven derover.

Det er selvfølgeligt, at de fra Araberne udgaaede Ideer ikke kunde undgaa at udøve et Tryk paa Kirken; paa adskillige Omraader stode de lærdes Erfaringer og Kirkens Lære lige mod hinanden, desuden var Kirken vanæret ved mange af sine Tjeneres umoralske Vandel. Man kan da tænke sig dens Forfærdelse, da c. 150 Aar før de omtalte Begivenheder en Mand med fuldstændig arabisk Tankesæt satte sig paa Pavestolen under Navn af Sylvester II; han hed ellers Gerbert og var født i Auvergne. Allerede som Dreng havde han ved sin Begavelse trukket adskillige Rigmænds Opmærksomhed hen paa sig, saa han fik Lov til at studere. Han fulgtes med Greven af

Barcelona til Spanien, hvor han studerede Mathematik, Astronomi og Fysik samt lærte at tale arabisk som en indfødt. Senere grundede han en Skole i Rheims, hvor han underviste i disse Fag, men læste ved Siden heraf over Virgil og Terens samt brugte Globus og Regnetavle ved Undervisningen, hvilket man betragtede som højst sælsomt. Han udtalte uforbeholdent, at der ikke fandtes nogen Mand i Rom, der havde Kundskaber nok til at blive Dørvogter, endnu mindre til at optræde som Lærer. Han dadlede skarpt al den Simoni, der fandt Sted, omtalte flere Pavers Misgjerninger og talte i samme Tone som senere Luther om Antikristen i Rom samt spaaede, at hans Magt skulde brydes. Som Ærkebisp i Rheims søgte han at vinde Præsterne ved at holde paa Ægteskabet, men blev afsat for sine haanlige Udtalelser om Paven, hvorfor han flygtede til Kejser Otto III's Hof. Denne Kejser satte ham senere paa Pavestolen, og det er ikke godt at vide, om ikke en Reformation paa Hoved og Lemmer allerede den Gang kunde have fundet Sted, thi han gjorde alvorlige Forsøg paa at forbedre den moralske Tilstand; men han døde pludselig rimeligvis af Gift i Aaret 1003.

Ved hans Indflydelse var der opstaaet en Række Skoler med et friere Præg end Kirkens, saaledes i Pavia, Avranches, Poitiers og i Klosteret Bek i Normandiet, hvor Videnskaben nød omhyggelig Pleje. Han havde selv personlig ydet adskilligt, saaledes iagttog han Stjærnerne gjennem et Rør, han konstruerede et Uhr og opfandt et Orgel, som ved Anvendelse af D a m p spillede af sig selv. Alt dette gjorde ham

til en Troldmand i Samtidens Øjne. Man fortalte, at Djævelen havde hjulpet ham til at blive Pave mod at erholde hans Sjæl efter Døden; i et Kammer i Vatikanet havde han en Dværg, som bar Turban og havde en Ring paa Fingeren, der kunde gjøre ham usynlig; denne Dværg hjalp Paven ved hans hemmelige Sysler. Sagnet fortæller ogsaa, at Sylvester paa sit Dødsleje, pint af Samvittighedsnag, befalede, at man efter hans Død skulde hugge hans Legeme i Stykker og lægge disse paa en Kærre forspændt med Oxer, samt lade disse gaa, hvorhen de vilde, og begrave ham, hvor de standsede, da han ikke var værdig til at hvile i Guds Kirke; som for at bevise, at selv den skyldigste kan erholde Guds Tilgivelse, standsede disse dog foran Laterankirkens Dør; men hver Gang en Pave efter den Tid ligger paa Dødslejet, bliver Sylvesters Grav fugtig, og den gamle Magiers Ben rasle derinde.

Efter at Sylvester II havde modtaget sin Uddannelse i Spanien, blev det ligefrem Mode for fornemme Folk at drage dertil, det gjaldt baade dem, der satte Pris paa Videnskaben, og dem, der yndede et selskabeligt Liv med elegante Former. Franske, tyske ja endog engelske Adelsmænd lærte der at beundre Heste og sætte en Ære i at være dygtige Ryttere, og det blev efterhaanden standsmæssigt at drive Falkonerkunst.

Samtidens alvorlige kristne saa en truende Fare i den voxende Hyldest af det arabiske Liv; saaledes siger Biskop Alvaro af Cordova: «Mange af mine Trosfæller læse Arabernes Digte og Æventyr, studere Skrifterne af deres Theologer og Filosofer ikke for at modbevise, men for at lære, hvorledes de paa en

korrekt og elegant Maade skulle udtrykke sig paa arabisk. Hvor finder man nu nogen, der læser de latinske Kommentarer til den hellige Skrift? Hvem studerer Profeterne, Evangelierne og Apostlene? Ak, alle de unge kristne, der udmærke sig ved noget Talent, kjende kun Arabernes Literatur og Sprog. De anlægge med uhyre Bekostninger store Bogsamlinger og sige, at denne Literatur er beundringsværdig, medens de ringeagte den kristne. Man vil mellem dem kunne finde Folk, der skrive arabisk fortræffelig, medens de ikke ere i Stand til at skrive et ordentligt Brev paa Latin.» Ved de glade mauriske Hoffer hørte Ridderspil, Sang, Musik og Dans til Dagens Orden. Allerede i det ottende Aarhundrede fandt Væddekampe Sted mellem kristne og arabiske Riddere, hvilke bleve Forbilleder for de senere prægtige Turneringer. Kvinden havde i Spanien i Modsætning til de øvrige muhammedanske Lande en anset Stilling; hun var Kampdommer, og af hendes Haand modtoge de sejrende Prisen, til hendes Ære digtedes Sange, der foredroges med Ledsagelse af Musik og ganske under de samme Former kom frem paa den anden Side af Pyrenæerne i Troubadourpoesien eller i «den glade Videnskab,» saa det maa anses for afgjort, at den arabiske Lyrik har udøvet en væsentlig Indflydelse paa den provençalske og gjennem denne paa hele Evropas i Almindelighed.

Det har en vis historisk Interesse, at en af de fire store Reaktioner mod Kirken udgaar fra Sydfrankrig. «Medens de unge sang, reflekterede de gamle,» siger Draper, «medens de lystige reves hen

af Romantiken, bleve de alvorlige kjættersk stemte.» Troubadouren spotter over Rom, «alt er tilfals dernede,» og over Peders Fiskernet, der kun drager over, hvor der er Gods og Guld. Pavernes Bansættelser blæste man ad, da Kejserne i et Par Aarhundreder stadig havde været under dem og dog beholdt Liv og Lemmer. Petrobrusianere, Katharer og Valdensere tale højt mod Kirken. Alle Sydfrankrigs rige Stæder vare opfyldte af saadanne Kjættere, og, hvad her er af væsentlig Betydning, de stode i venlig Forstaaelse med de spanske Maurere. Her have vi rimeligvis en Hovedgrund til Kirkens voldsomme Forfølgelse mod dem, hvilken fandt sit Udtryk i Legaten Arnaulds Ord: «Dræber blot, Herren vil nok skaane sine!» noget, der f. Ex. i Byen Béziers foranledigede, at 7000 Mennesker dræbtes i Kirken, 20,000 i Byen, hvorpaa denne forvandledes til en Askehob.

Endskjønt der paa mange flere Omraader kunde vises Spor af maurisk Indflydelse, anse vi dog ovenstaaende for det væsentligste og skulle nu til Slutning kaste et Blik paa de politiske Forhold, der førte til Maurernes Uddrivelse af Spanien.

Allerede i Begyndelsen af det 11te Aarhundrede begyndte der at vise sig Tegn til Rigets Opløsning. Ommajadernes Stamme var paa Grund af flere Ulykker kommet i Miskredit; den sidste, Hescham III stødtes fra Tronen, og det før saa mægtige Rige deltes i syv uafhængige Smaastater. Paa samme Tid erobrede de kristne flere større Byer, saaledes Toledo, Madrid og Maqueda. Maurerne nødtes til at indkalde Hjælp fra Afrika, der ogsaa ydedes dem, idet de saakaldte

Morabether ikke alene vandt Maurernes gamle Landomraade, men ogsaa viste sig truende mod de kristne.

Under de følgende Kampe er det, at den spanske Nationalhelt Cid vinder et stort Navn blandt Venner som blandt Fjender, men trods hans Heltegjerninger lede Spanierne afgjørende Nederlag ved Jelaka (1086) og ved Unkles (1108). Til Held for de kristne kaldtes Morabetherne paa Grund af indtrufne Uroligheder tilbage til Afrika.

Ved Begyndelsen af det 12te Aarhundrede optraadte som Reformator Abdallah, der vilde føre Folket tilbage til den rene Lære. Han forfulgtes af den morabethske Kalif, men samlede et betydeligt Tilhæng, der udraabte ham til Mahdi (Mester). Hans Efterfølger Abd el Mumen var endog saa stærk, at han førte Krigen over til Afrika og belejrede Marokko, hvor 270,000 Mennesker dels faldt, dels omkom af Hunger. Abd el Mumen grundlagde Mohadernes Herskerslægt, der i Modsætning til Morabetherne viste sig venlig mod Kunst og Videnskab. Under Muhammed el Nazir kom det til et voldsomt Sammenstød med de kristne ved Tolosa (1212). Paven havde prædiket Korstog mod de vantro, og fra Frankrig, Italien og Tyskland strømmede Ridderne sammen, Biskopperne af Tolosa og Narbonne bare Korsfanen og æggede dem til at kæmpe mandelig for Tro, Fædreland og Arne. Muhammedanernes gamle Kraft var brudt, der faldt efter de gamle Krønikers Opgivelse 185,000. Indre Stridigheder bidroge til at fortære deres sidste Kraft; i Midten af det 13de

Aarhundrede bleve Mohaderne fordrevne af Meriniderne, der forbød deres Lære, ja endog at nævne Mahdis Navn og medens Kampen rasede mellem dem selv indbyrdes, lykkedes det Ferdinand III af Castilien at erobre Sevilla, Cordova og hele Riget Murcia. Maurerne udvandrede i store Skarer, for ikke at staa under de kristnes Herredømme. Af Maurernes store Rige var der til sidst ikke mere end Granada tilbage, hvis Konge Muhammed Omar (1245) maatte aflægge Lensed til Ferdinand III samt afstaa Halvdelen af Landets Indkomster til ham. Var Landet formindsket i Udstrækning, steg det i en uhyre Grad i Indbyggerantal, idet Maurerne nemlig søgte dertil fra de Lande, de kristne havde taget tilbage. Hadet voxede paa begge Sider i en forbavsende Grad og førte til forfærdelige Overgreb fra begge Sider, idet de, foruden at berøve hverandre deres Ejendomme, skiftedes med at paatvinge hverandre deres Tro, ja de kristne gik endog saa vidt, at de ansaa Had til Maurerne for Tegn paa Fromhed og Fædrelandskjærlighed. Ved Indtagelsen af Ubeda (1239) toges 60,000 Maurere til Fange, og da de ikke kunde betale den urimelig høje Løsesum, der forlangtes, gjordes de alle til Slaver; under Kong Jakob blev en Skare «paa tre Mils Længde» uddreven. De, der bleve tilbage, maatte hver betale 1 Gylden i Kopskat og bære et vanærende Mærke ligesom Jøderne. Den kristen, der optog et Maurer- eller Jødebarn i sit Hus, skulde kagstryges. Maurernes Domstole ophævedes og de anvistes Bopæle i afsondrede Kvarterer, det forbødes dem at være Læger og Apothekere, at spise sammen med kristne,

at holde kristne Arbejdere og at laane Penge ud mod Rente. Herved ramtes deres hele Kultur i Hjærtet.

Riget Granada omfattede til sidst kun 30 Byer, alle stærkt befolkede, Granada selv havde 200,000 Indb. Det er, ligesom om Lampen giver en sidste stærk Opblussen, inden den fuldstændig slukkes, idet en ny Folkestrøm i Midten af det 14de Aarhundrede kommer over fra Afrika: det var Sultanen Abul Hassan i Spidsen for 400,000 Fodfolk og 40,000 Ryttere. Granadas Fyrste sluttede sig til dem under Folkets Jubel, medens Forfærdelsen greb de kristne; men Kongerne i Portugal, Castilien og Arragonien sluttede sig sammen og mødte dem ved Tarifa (1340), og Maurerne lede her et voldsomt Nederlag og splittedes til alle Sider. Det lille Rige med det store Indbyggerantal havde ondt ved at holde sig. Ofte vare Folkene under Krigene nær ved ved at dø af Hunger, da de kristne plyndrede Markerne, og selv om de forsøgte at indføre Korn fra Afrika, faldt dette ofte i de kristnes Hænder. Desuden var der megen indre Strid og Splid, saa der var Tegn nok paa, at Enden var nær.

Under «Kongerne» Ferdinand og Isabella forenedes Rigerne Castilien og Arragonien. Ved at blande sig i Maurernes Stridigheder lykkedes det dem at bringe den Kamp til Afslutning, der havde staaet mellem de to Nationaliteter i 700 Aar. Under Skin af at hjælpe en maurisk Fyrste Abdallah erobrede Ferdinand den ene By efter den anden og belejrede til sidst Granada, i hvilken Abdallah, der havde opdaget Ferdinands Svig, havde kastet sig ind. Den herlige

Omegn med dens Haver af Granatæbler, Oliven, Morbær og Vin blev nu forvandlet til en Feltlejr, i hvis Midte det kongelige Banner med et forgyldt Kristusbillede vajede. Granada holdt sig i sex Maaneder; men da Levnetsmidlerne slap op, overgav Abdallah sig paa den Betingelse, at Maurerne skulde have fri Religionsøvelse og ikke bære nogen særegen Dragt, hvorpaa Portene aabnedes den 2. Januar 1492. Der fortælles, at da Abdallah forlod Byen, holdt han sin Hest an paa en Høj udenfor den for at kaste endnu et sidste Blik over den tabte Herlighed, og ved Tanken om, at alt var tabt, brast han i bitre Taarer. Denne Høj kaldes endnu: El ultimo sospiro del rey Moro (Maurerkongens sidste Suk).

Man holdt langt fra de for Overgivelsen stillede Betingelser. Det blev forbudt Maurerne at have offentlig Gudsdyrkelse, og som Kjendetegn skulde Mændene bære et rødt Stykke Tøj paa Ryggen og en blaa Hætte paa Hovedet, og Kvinderne et blaat Mærke ligesom Jødinderne; tillige skulde alle Mænd over 14 Aar og alle Kvinder over 12 lade sig døbe eller drage ud af Landet. Mange valgte det første for at blive ved deres Hjem og Gjerning; men deres Tro blev naturligvis kun en Blanding af muhammedanske og kristne Lærdomme, hvilket gjorde dem til et let Bytte for Inkvisitionen, der snart kom til at udøve sin forfærdelige Virksomhed mellem dem, idet Landet skulde renses for Kjættere og utilstrækkelig omvendte Folk. Med hvilken Grundighed Inkvisitionen besørgede dette, fremgaar af, at der alene i et Aar opbrændtes 2000 Kjættere i Landskaberne Cadix og

Sevilla. Torquemada lod i 16 Aar 8,800 Personer brænde og inddrog 90,000 Ejendomme, efter at Ejerne vare dømte til evigt Fængsel. Af og til gjorde de Oprør og en Inkvisitor dræbtes, men en saadan Forbrydelse maatte sones med Strømme af Blod. Saaledes mistede Spanien sin kraftige og flittige Befolkning. De, der havde ført Sværd mod Maurerne, vare for stolte til at tage fat paa Arbejdet, hvor disse slap, og Huse og Jorder kom til at staa uden Ejere, Haverne forsvandt i Ukrudt, Vandledningerne forsømtes og forfaldt, kort sagt hele den rige Produktion, der havde bragt de fordums Herskere saa umaadelige Indtægter, forsvandt fra Jordens Overflade, og Landet blev saa fattigt, at Ordsproget lød, at «den Lærke, der vilde flyve gjennem Castilien, maatte føre sit Fødekorn med sig.»

Det er almindeligt at sammenligne den muhammedanske Kultur med de forunderlig skjønne Planter, som Østerlandet frembringer, der hurtig voxe op og udfolde en blændende Pragt, men ogsaa hurtig visne. Derved maa man dog huske paa, at der laa 900 Aar mellem Muhammed og Granadas Fald, og i dette Tidsrum spillede Maurerne en betydningsfuld verdenshistorisk Rolle, og saa erindre, at Grækerne kun havde Indflydelse i c. 500 og Romerne i 750 Aar. Vel kunne Araberne ikke rose sig af deres originale Frembringelser, deres verdenshistoriske Betydning maa snarest søges i, at de som en Slags Færgemænd mellem Verdensdelene bragte de forskjellige Ideer nærmere sammen. Deres Fortjeneste bestaar i, at de bevarede Oldtidens klassiske Værker fra Ødelæggelse

paa en Tid, da det var anset for en from Gjerning at brænde dem; de rykkede den orientalske Kultur nærmere til Evropa; de vakte paa en Tid, da Evropa sov trygt paa Pavens Avtoritet, en begrundet Tvivl; de lærte Folk ved deres Arbejde paa Medicinens og Naturvidenskabens Omraade, at det kun er den efter Sandhed søgende Aand, der finder Sandheden; endelig bragte de ved deres Handel og Industri Evropa et betydeligt Opsving, samt viste ved deres Behandling af Spaniens Jordbund, hvorledes Rigdommen overalt kan vindes, naar der blot er flinke Hænder og en kraftig Vilje til at ville vinde den.

KILDER.

Følgende Værker ere benyttede ved Udarbejdelsen.

Alfred v. Kremer: Über die südarabische Sage. Leipzig. 1866.

O. Blau: Die Wanderung der sabäischen Völkerstamme, og:
— Arabien im sechsten Jahrhundert. (Disse to Afhandlinger findes i Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft XXII og XXIII).

Washington Irving: Life of Mahomet. (Tauchnitz edition).

Alfred v. Kremer: Culturgeschichtliche Streifzüge auf dem Gebiete des Islams. Leipzig. 1873.
— Geschichte der herrschenden Ideen des Islams. Leipzig. 1868.

L. Ullmann: Koranen. Tysk Oversættelse. Bielefeld og Leipzig. 1881.

C. P. Thiele: Kortfattet Religionshistorie, oversat af Dr. phil. Frants Buhl. Kjøbenhavn. 1884.

Gustav Diercks: Die Araber im Mittelalter. Leipzig. 1882.

Peschel-Kirchhoff: Völkerkunde. Sechste Auflage. Leipzig. 1885.

J. W. Draper: Den evropæiske Aandsudviklings Historie. Oversat af Alex. Thorsøe. Kjøbenhavn. 1875.

Fr. v. Hellwald: Kulturgeschichte in ihrer natürlichen Entwicklung. Augsburg. 1884.

Cesare Cantù: Verdenshistorie. Oversat af Holm og Weilbach. Kjøbenhavn. 1878.

Justi, Hertzberg m. fl. Allgemeine Weltgeschichte I. Berlin. 1884.

/III. Hoffding, Den humane Ethik.

«Med en klar og let fattelig Fremstilling forbinder I
;rundighed og store Kundskaber.»

X—X. Schwanenflügel, Wergeland. En Stu

«— Bogen er, saaledes som den ogsaa er bleven modta
n glædelig Begivenhed.» (Prof. Skavland i Nyt norsk Tid:

XI. Rung, Om Vindforholdene.

«I den danske Literatur har man længe savnet en Bo
lenne Art.»

XII—XIII. Tyndall, Mindre Afhandlinger.

«Det er en Bog, som man læser atter og atter og bestan
ned større Udbytte.» (Illustr. Tid.)

XIV—XV. Vambéry, Kulturskildringer fra Orienten.

«Man faar af samtlige Skildringer det Indtryk, at Forfatt
)aade er en kyndig og sandhedskjærlig Mand.»

XVI. Spencer, Mindre Afhandlinger.

«En Række Afhandlinger, der ville læses med stor Inter
ıf enhver almen dannet.»

XVII. Trier, Pædagogikken som Videnskab.

«Forfatteren fremstiller Hovedpunkter i Opdragelsens His
fra de ældste Tider og de forskjellige Principer, de store Ku
folk have fulgt, og gjør til Slutning Rede for de Resulta
hvortil den særlig for vor Tid saa vigtige pædagogiske Videns
er naaet.»

XVIII—XIX. Gardiner, Trediveaarskrigens Historie.

«Gardiner er netop den rette Mand til at bearbejde Tred
aarskrigens Historie i en populær Form. (Sybels Hist. Zeits

XX. Dalhoff, Vore Sindssyge.

«Støttende sig saavel paa sine egne som paa andres Un
søgelser, giver Forfatteren en klar og samlet Fremstilling af
vigtige Emner for det humane Samfund som, hvad Sindssyg
er, hvad der gjøres for de Syge, og hvorledes Udbredelse
dette stærkt om sig gribende Onde kan standses.»

Kjøbenhavn. — Græbes Bogtrykkeri.

Sørensen, Søren Kristjan
Anaberne og deres kultur
middelalderen

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM
39 16 21 05 09 007